פרשת **בלק** תשפ"ד לפ"ק | גליון תתתקנ"ו שנה כ"ח

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק פרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

לא הביט און ביעקב

אוירה חגיגית חופפת ברחובה של עיר, כולם מתכוננים לבואו של המלך, מבואות העיר נתקשטו בקישוטי כבוד וכל העיר לבשה חג, ההתרגשות גדלה לקראת יום המיוחל, מודעות גדולות הכריזו "הנה מלכך בא".

והנה הגיע היום, תושבי העיר עטופים בבגדי שבת מקבלים את פניו ביראת הכבוד, והפמליא המלכותית מתקרבת כשלפני המלך צועדים משמרות כבוד של שרים וקצינים, ובתווך עובר המלך וכתר לראשו משובץ באבנים מרהיבות עין, לאורך כל הדרך נשמעות קריאות "יחי המלך".

הכבוד והמלכות הרוממה כמו נפסק כליל כשלתדהמת ההמון נזרקו לפתע אבנים ונפלו על המלך בכבודו ובעצמו, לאחר דרישה וחקירה הוברר שהאבנים הושלכו ע"י קבוצת הילדים ילדי העיירה והן המה שעשו מעשה נפשע זה, המלך ציוה לחקור מי ומי הם הילדים שידם במעל ולהביאם למשפט.

תוך כדי דין משפט הודו הילדים באשמה, כשעל המחנך שלהם הוטל המשימה ללמד זכות עליהם, ואכן למרות שאשמתם היתה ברורה והעונש שהיה מיועד להם היה חמור, קם המחנך ואמר: יש לי עדות שמהמקום שם עמדו הילדים עלו קולות תרועה רמים, והנערים בהתלהבותם צעקו בכל כוחם: יחי המלך, יחי המלך!

אם כן איפוא – המשיך המחנך – לא יתכן שילדים המריעים "יחי המלך" מתכוונים לזלזל בכבוד המלך, ואין זאת אלא שמעשה שובבות ופזיזות בלבד הוא שהביאם להשליך אבנים, והדבר לא נעשה מתוך כוונת זלזול במלכות.

לשמע דברי הסניגוריא המחוכמים של המחנך, היקל המלך בעונשם של הילדים ולא דן אותם כמורדים במלכות.

והנמשל מובן, דהנה אחז"ל שהעונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו קורעים לו אפילו גזר דין של שבעים שנה, ואפילו שמץ מינות ועבודה זרה נמחלים לו, וההסבר הוא שכשאומרים "יתגדל ויתקדש שמיה רבא" והוא עונה אמן מעומק לבו, מוכיח בזה שהוא מכבד את מלכו של עולם, ומכיר במלכותו ורוצה באמת ובלבב שלם שכבוד שמים יתגלה ויתגדל לעיני כל באי עולם.

ולפיכך כל עוונותיו וחטאיו נחשבים אז בשמים כדברים שאינם נובעים מפנימיות לבבו, ומקילין בענשו כי מקום יש ללמד עליו זכות שלא עשה אותה אלא מתוך ילדות ורוח שטות שנזרקה בו.

ועל כך נאמר בפרשתן "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל", והטעם מפני ש"ה' אלוקיו עמו ותרועת מלך בו", כלומר שבפנימותו ובהיכלו כולו אומר כבוד למלך ומעתיר בכל לבבו ונפשו שיתגלה ויתרומם כבוד מלכותו יתברך שמו עלינו מהרה.

תוכן הענינים

לקח טוב ..... א
תורה ותפילה ..... ב
דרש תפרים - לקיטת תפרים ..... ג
קדוש י"י"ד ..... ד
נשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ה
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ו
שבח"י רפב"ן ..... ז
עומד על הפר"ק ..... ח
חוקים להורותם ..... ט
פשיט כהלכה ..... י
הלכה ברורה - לשכתא דסתמ"ם ..... יא
היכלא דבקא ..... יב
דבר בעתו ..... יג
נועם שבתי ..... יד
פשוטלהן פלכים ..... טו

אגרת פרק ו'

לשמרך בכל עת

מינה לא תזיע

צו יעדע צייט א ישועה

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ, אפשר לפנות:
להר"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437

כל הזכויות שמורות ©

Cong. Yetev Lev
D'Satmar
Kiryas Joel

קהל יטב לב
ד'סאטמאר
קרית יואל יצ"ו

ביהמ"ד הגדול | ביהמ"ד אבני צדק | ביהמ"ד ישמח משה | ביהמ"ד אהל מיכא | ביהמ"ד ברך משה | ביהמ"ד בית ברוך | ביהמ"ד בית מרדכי | ביהמ"ד בית שמואל מימין | ביהמ"ד עטרת זקנים | ביהמ"ד בית דוד | ביהמ"ד ויואל משה | ביהמ"ד רבדי חיים | ביהמ"ד רב טוב | ביהמ"ד רבדי יואל | ביהמ"ד בית שמואל | ביהמ"ד קדושת יו"ט | ביהמ"ד מהרש"א | ביהמ"ד בית אלעזר | ביהמ"ד בית מנחם זאב | ביהמ"ד בית חיים דוד | ביהמ"ד ליזענסק

Main Office: 16 Garfield Road | Monroe, NY 10950 | **Tel.** 845.774.4040

ב"ה

יום ד' בלק תשפ"ד לפ"ק

מודעה

הננו בזה להודיע לאנ"ש חברי קהלתינו הק' אשר

כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ישהה

במקום הנופש

בעטלהעם - ניו העמפשיר

מיום ב' פנחס
עד א' עקב הבעל"ט

שב"ק פרשת מטו"מ - יומד"ק של מרן הישמח משה זי"ע
יערוך כ"ק מרן רבינו שליט"א בעיר האבות סיגוט

פעם האחרון לקבלת קהל בקרית יואל
לפני נסיעת רבינו לנופש
יהיה ביום א' פנחס הבעל"ט

להזכרות אפשר להתקשר עם "הויז בחור"

917-378-3387

845-774-4040 Ext. 12

הנהלת הקהלה

נתפחדו מחמת שראו גודל כח תפילה, אף השפל ביותר

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי. ויגר מואב מפני העם כי רב הוא. רמז לנו הפסוק הענין בזה שחרד כל כך מפני בני ישראל עד ששלח לקרוא לבלעם כי ראה "את כל אשר עשה ישראל לאמורי" – לשון אמירה ודיבור, כלומר שראה כוחם של ישראל מה שיכולים לפעול ולעשות בפיהם, היינו בתורה ובתפלה, ואפילו פשוטי העם כוחם רב מאוד **"וכמו שאמר אבא מארי** [הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל] **זצוקללה"ה בשם הבעש"ט זצוקללה"ה שגם זה האיש המוטרד בעסקיו כל היום בשווקים ובחרובות וכמעט ששוכח שיש בורא עולם, רק בעת שמגיע זמן תפילת המנחה עולה על זכרונו שהגיע זמן התפילה, וגונח נאנח בלבו בהתבוננות איך שפנה כל היום בהבלי עולם, והוא רץ לסימטה אחת מהצד ומתפלל מנחה, הגם שאינו יודע כלום מה הוא מדבר, עם כל זאת גם זה חשוב ויקר מאוד לפני הבורא ב"ה והאנחה שלו בוקעת רקיעים".** וזהו: **"ויגר מואב מפני העם"** 'עם' הוא מלשון 'נחלים עוממות', לשון קרירות, כלומר, שיראו מהם בראותם גם כוחם של ה'**עם**' היינו אותם שנתקררו מדרכי עבודת הש"י.

מגן אברהם, טריסק

כשדבקים אל הצדיקים אין מידת הדין שולטת בהם

מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם לכה ארה לי יעקב ולכה זועמה ישראל. בפרשת בלק תרי"ט זכיתי לישב בסעודה שלישית על שלחן **הגאון מפאנז** (ה"ה מרן הקדוש בעל דברי חיים) **זצ"ל,** וביאר המקרא הזה, כי בלק ובלעם הבינו דכל זמן שהקטנים בישראל נשמעים לגדולים **'אלופינו מסובלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו'** (תהלים קמד, יד) [וכפירש"י שם: אלופינו מסבלים, אלופים היינו הגדולים שבנו נסבלים על קטניהם, שהקטנים נשמעים לגדולים, ומתוך כך אין פרץ בנו כו']. ולזה אמר בלק לבלעם, שישתדל לעשות פירוד בין הקטנים המכונים בשם 'יעקב' ובין הגדולים המכונים בשם 'ישראל' (זוה"ג עג.), ועי"ז יפגע בהם הדין ח"ו. והנה שורש ארה הוא לקט, כמו **'אריתי מורי'** (שיה"ש ה, א), 'וארוה כל עוברי דרך' (תהלים פ, יג). וזהו שאמר: **'לכה ארה לי'**, כלומר, לקוט לי את **'יעקב'** שיהא נפרד, ועל ידי זה **'לכה זועמה גם ישראל'.**

ליקוטי חבר בן חיים
(ח"ד, יד:. ועי' ספה"ק "דברי חיים" כאן ד"ה ואם כן)

עיקר עבודת האדם להשליט המח על הלב

ותרועת מלך בו (כג, כא) חז"ל דרשו (ע"ז ד:) על הפסוק: "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור וגו' למען דעת צדקות ה'" (מיכה ו, ה) א"ר אלעזר, אמר להן הקב"ה לישראל, עמי ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי עליכם כל אותן הימים וכו', ופריך בגמרא: כמה זעמו של הקב"ה בכל יום. ומשני: רגע כמימרא. והקשו שם התוס': וא"ת מה היה יכול בלעם לומר בשעה מועטת כזאת, ויש לומר שהיה אומר **כלם** והקב"ה הפכו ואמר מלך כדכתיב: ותרועת **מלך** בו".

וי"ל הענין בדרך רמז, דהנה עיקר עבודת האדם בעולמו, הוא, שיגביר על עצמו את חלק המח והשכל ושיהיה שליט על הלב, כי מצד הלב נמשכים כל מיני תאוות, ואח"כ כלי המעשה גומרים לרעה ח"ו, **ואם מגביר את המח והשכל על הלב, שלא יעשה שום דבר כי אם מה שהשכל מחייבו, יכול הוא להיות עבד נאמן לאלקיו.**

וזהו הרמז כאן, כי בלעם הרשע רצה להכשיל את ישראל שיהיו כלי המעשה והלב שולטים עליהם ויורו להם מה לעשות, ושחלק המח יהא נכנע להם, ולכן רצה לומר: **'כלם'** שראשי תיבותיו רומזים על זה הסדר: **כ**'בד **ל**'ב **מ**'ח כלי המעשה קודמים למח. אבל השי"ת הורה להם את הדרך אשר ילכו בה, שיהיה בבחינת **מלך** ר"ת **מ**'ח **ל**'ב **כ**'בד, **שהמח צריך לשלוט על הלב והכבד, ואז 'מלך בו', יוכל האדם לקבל עליו עול מלכות שמים באמת ובאמונה.**

נר ישראל, מהרה"ק מרוזין זללה"ה

יראת בלעם מהפתח כחודו של מחט

מה טובו אהליך יעקב וגו', וברש"י ז"ל: "על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה". יש לרמז לדבריהם ז"ל, שהקב"ה אומר להם לישראל: **'פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם'** (ראה שיהש"ר ה, ב) וזהו: "ראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה", רוצה לומר, **פתחיהם של ישראל לעומת פתחו של הקב"ה, שהקב"ה פותח להם פתח הרבה יותר גדול ממה שהם פותחים, ולפיכך לא היה יכול להרע להם, כי ראה שבת שוכה כל דהו, ישפיע להם השי"ת כל טוב.**

בוצינא דנהורא, מוהרר"ב ממעזיבוש זללה"ה

זהרורי אורה
למספרים הקדושים,
בפרשה יפה נדרשים

תורה ותפילה

לאמץ ידים רפוחות איתנים
בתורה ותפילה עמודי עולמים,
הצריכים חיזוק כל הימים

תורה

נשמת ישראל הוא שורש התו"ק, ולכן לא ידח ממנו נדח

עוד יש לפרש לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו. יבואר זה על פי דאיתא בזוה"ק (אחרי ע"ג) **'אורייתא וקודשא בריך הוא וישראל כלהו חד'**, ולפי זה הוא **כלל גדול אפילו כשאדם חוטא הרבה אז הוא נקרא ניצוץ ישראל ויש בו חלק אלהי ממעל ובודאי יחזור בתשובה על כרחו, כי אי אפשר ליפרד כיון שהם בקרבו ממש,** וזה יש לומר שמרמז הפסוק **'לא הביט און ביעקב'** במדריגה הפחותה שבישראל ומכל שכן ש**'לא ראה עמל בישראל'** היינו דאיסתייעא מילתא שיחזור בתשובה והטעם מפני **'ה' אלהיו עמו'** ממש יחד כאחד וגם **'תרועת מלך בו' היינו תורה ע' שנדרשת בע' פנים הוא גם כן בו בקרבו ממש ולכך לא ידח ממנו נדח וחבן.**

דגל מחנה אפרים

אפי' תורה שלא לשמה הוא אהל לשכינת כבודו ית' בעולם

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל כו'. ז"ל דהנה אנו אומרים **לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, דהיינו להמשיך קדושתו ואלהותו יתברך בתורתינו ובמצותינו ובתפילתינו,** ונמצא שהתורה והמצות הם כמו אהל לשכון בהם קדושתו ואלהותו יתברך. וזהו **'מה טבו אהליך' רצה לומר אף כשאנו לומדים ואין אנו ממשיכים אלהותו ית' בה ח"ו רק לשום פניה אחרת, וזה נקרא תורתו אהל, והלומד נקרא בשם יעקב שהוא ממשיך חו"ד שהיא החכמה ל'עקב'**, (הנמוק מכל האברים), **אף זה הוא טוב,** כמ"ש חז"ל (פסחים נ:) ילמוד אף שלא לשמה כו'. **'משכנותיך ישראל'** כלומר (אשרי) מי אשר בשם ישראל יכונה, **והוא ממשיך קדושתו יתברך בתורה ומצות שלו, ונקרא בשם משכן.**

אורח לצדיק

להרה"ק הרבי ר' אליעזר ליפא בהרה"ק הרבי רבי אלימלך זי"ע

פלפול התורה יכול ללמוד מכל אדם, אבל דרך ההנהגה ומה שנוגע להנהגה ולמעשה צריך ללמוד דיקא מירא ה' וצדיק

יזל מים מדליו וזרעו במים רבים כו'. כי **לימוד התוה"ק יתחלק לב' חלקים. האחד, למיסבר ופלפול, והא' הלכה למעשה לדעת מה יעשה הישראל, והלק הפלפול רשות ללמוד מכל אדם אבל למעשה צריך ללמוד מצדיק,** כי הזולת לקלותו יקל ויתיר האסור על פי פלפול שאינו של אמת. וזהו לעניותינו פירוש הכתוב (תהלים קיט, צט) **'מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי'**, רק לשיחה פלפול. אבל **'מזקנים אתבונן'**, כי זקן יקרא הצדיק כאמרם ז"ל (קדושין לב ע"ב) 'מפני שיבה תקום' יכול אפילו זקן אשמאי תלמוד לומר והדרת פני זקן, ואין זקן אלא צדיק. וזהו **'מזקנים אתבונן כי פקודיך נצרתי'**, שמירה היינו מעשה.

וזהו אומרו **'יזל מים מדליו'**, סתם תורה לימוד מכל דליו (מלשון דל ועני בדעת את ה' ויראתו). **'וזרעו'**, כי אב יקרא לכל דבר המוליד דבר המוליד יקרא אב, והיולד יקרא זרע ומעשיהם של צדיקים יקרא על שם תולדות כו'. והנה אמרו רבותינו ז"ל (קידושין ם ע"ב) גדול התלמוד שמביא לידי מעשה, הרי שמעשה הוא זרע התלמוד כו'. וזה **'וזרעו'**, היינו לדעת המעשה אשר יעשון צריך **'מים רבים'**, היינו מגדולים ומזקנים אתבונן כנ"ל.

נועם מגדים

עסק התורה בגלות המר רבה חשיבותו יותר מבזמן הבית

או יאמר מה טובו אהליך יעקב. ד'אהליך' מלשון מור ואהלות (תהלים מה, מ), **הוא הריח ניחוח שעולה לפני השי"ת ע"י עסק תורתינו וקיום מצותיו בגלותינו המר הזה.** כי בזמן שבית המקדש קיים, בקל יוכל האדם להקריב קרבן, ואעפ"כ היה לריח ניחוח להשי"ת. **ומכל שכן בגלותינו המר הזה, אשר כמעט אין לנו פנאי להשיב רוחינו אלינו, ואעפ"כ אנו מייחדים שמו והוגים בתורתו הקדושה, היא עולה ריח ניחוח, ונחת גדול לפני השי"ת.** וזהו **'מה טובו אהליך'**, הריח ניחוחם. של **'יעקב'**, הם הפשוטי עם המכונים בשם יעקב. קל וחומר **'משכנותיך ישראל'**, הם הצדיקים אשר יקראו בשם ישראל, שעולה ריח ניחוחם לזכרון לפני ד', וישכון ביניהם.

דעת משה

המשכת השפעות טובות בכח התורה אין נגדו שום פירכא

גם י"ל הנה ברך לקחתי, פי' ע"י לימוד התורה הקדושה תמשיך שפע, ו'לקחתי' הוא לשון לקח טוב (משלי ד, ב), **ו'ברך'** לשון בריכה, שרומז להתפשטות השפע שמתחלק השפע לכנסת ישראל, **'ולא אשיבנה'** אין עליו פירכא, כי המשכת השפע הוא נמשך מהמוח ע"י קו האמצעי סוד התפארת עד סופי דכל דרגין קדושין, וגזירה שוה רומז לתפארת כמבואר בסידור האר"י זלה"ה (בריית דר"י אומר), וזה **'ולא אשיבנה'**, כי הצדיק שעבודתו בדרך זה אין עליו פירכא, **כי גזירה שוה אין לו פירכא** כידוע (ע' נחה כב ע"ב, ודו"ק היטיב:

אור לשמים

בזכות עסק התוה"ק באשמורת, והעוסק בתוה"ק בענוה, זוכה לתשובה ברחמים מגולים

לא הביט און ביעקב. שמעתי מפ"ק הרה"צ ר' מאטלי זצ"ל בן הרב הצדיק הקדוש המגיד מטריסק זצ"ל (ה"ה הרה"ק רבי מרדכי מקאזמיר זי"ע – יא"צ ביום ח' תמוז) **שאם האדם הוא בבחי' 'לא הביט און ביעקב'**, (אז דיקא –) **יוכל לראות און בנפשו.** (וביאור דה"ק הוא) כי הנה איתא בזוהר הקדוש (ויקרא כג:) מאן דקאים בליליא למלעי באורייתא, **אורייתא קא מודעא ליה חוביה, ולא באורח דינא, אלא כאימא דאודעא לברה במלה רכיך, והוא לא אנשי ליה, ותב בתיובתא קמי מאריה.** (תרגום: מִי שֶׁעוֹמֵד בַּלַּיְלָה לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, הַתּוֹרָה מוֹדִיעָה לוֹ אֶת חֶטְאוֹ, וְלֹא בְּדֶרֶךְ שֶׁל דִּין, אֶלָּא כְּמוֹ אֵם שֶׁמּוֹדִיעָה לְבִנָּהּ בְּדָבָר רַךְ, וְהוּא אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ אוֹתָהּ, וְשָׁב בִּתְשׁוּבָה לִפְנֵי רִבּוֹנוֹ).

והנה אי' בספה"ק מג"א מאביו הק' (פר' ויחי) זל"ק: **עבודתו של יעקב אבינו ע"ה כל ימי חייו היה דרכו בקודש להשפיל ולהקטין עצמו תמיד נגדו יתברך שמו בבחינת כי קטון יעקב ודל, וכמדתו שהיא בחינת השם מ"ה שמרמז לבחינת ונחנו מה עכל"ק. והנה אורייתא היא בחינת חכמה, כח מ"ה, ולכן אם האדם הוא בבחינת 'מה' אז מודיעין ליה חובה** ע"כ, וזהו שאמר 'מי שהוא בבחי' יעקב, הוא יכול לראות און בעצמו' ולתקן נפשו במלה רכיך, ודפח"ח.

מאורי אור – אור לישרים

תפילה

נתפחדו מחמת שראו גודל כח תפילה, אף השפל ביותר

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי. ויגר מואב מפני העם כי רב הוא. רמז לנו הפסוק הענין בזה שהרד כל כך מפני בני ישראל ער ששלח לקרוא לבלעם כי ראה "את כל אשר עשה ישראל לאמרי"– לשון אמירה ודיבור, כלומר שראה כוחם של ישראל מה שיכולים לפעול ולעשות בפיהם, היינו בתורה ובתפלה, ואפילו פשוטי העם כוחם רב מאוד "**וכמו שאמר אבא מארי** [הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל] **זצוקללה"ה בשם הבעש"ט זצוקללה"ה שגם זה האיש המוטרד בעסקיו כל היום בשווקים ובחרובות וכמעט ששוכח שיש בורא עולם, רק בעת שמגיע זמן תפילת המנחה עולה על זכרונו שהגיע זמן התפילה, וגונח נאנח בלבו בהתבוננות איך שפנה כל היום בהבלי עולם, והוא רין לסימטה אחת מהצד ומתפלל מנחה, הגם שאינו יודע כלום מה הוא מדבר, עם כל זאת גם זה חשוב ויקר מאוד לפני הבורא ב"ה והאנחה שלו בוקעת רקיעים".** וזהו: "**ויגר מואב מפני העם**" 'עם' הוא מלשון 'גחלים עוממות', לשון קרירות, כלומר, שיראו מהם בראותם גם כוחם של ה'**עם**' היינו אותם שנתקררו מדרכי עבודת הש"י.

מגן אברהם

איך אפשר לומר דיבור של קדושה בהעברה בעלמא

לא אוכל לעבור את פי ה'. עוד ירמוז לנו האזון ברוך הוא שכתב דברי בלעם אלו בתורתינו הקדושה שהתורה מתמיה ואומרת '**לא אוכל לעבור את פי ה' היינו לדבר דיבורים של השי"ת ברוך הוא מאותיותיו הקדושים** (כלו' בתורה ותפילה) **רק בהעברה בעלמא כלי שום כוונת הלב, וזה לא אוכל אי אפשר להכיל זה לעבור את פי ה'** והבן.

דגל מחנה אפרים

סגולה לקום באשמורת, להתפלל ע"ז אחר ק"ש שעהמ"ט בכוונה

אל מוציאם ממצרים וגו' ח עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף. כיצד, קורא את שמע כו', עיין פירוש רש"י. **ויש לדקדק** מפני מה שינה הכתוב להקדים קימה לשכיבה, הלא כתיב (דברים ו, ז) **ובשכבך ובקומך**, וכן הוא הסדר, ולתרין דברי רש"י אפשר על פי מה שכתוב בספרי יראים **כי סגולה לקום בשעה שרוצה, הוא על ידי שקורא קריאת שמע בכוונה ואז מתפלל שיעזרהו השי"ת לקום בשעה שרוצה, ומפקיד רוחו, וחקב"ה מחזיר לו פקדונו בשעה שרוצה לקבלו.** וזהו שנאמר **כלביא יקום** וגו', והטעם כי **לא ישכב עד יאכל טרף**, על ידי קריאת שמע, וכאמור.

יישב לב

אף זה בלבד שאנו מבקשים 'השיבנו ה' אליך', הוא טוב מאד

מה טובו אהליך יעקב, פירש"י על שראה שאין פתחיהם מכוונים זה מול זה, עכ"ל. פי' לפירושו נ"ל, הנה הקב"ה מבקש מעמנו '**שובו אלי ואשובה אליכם**' (מלאכי ג, ז) פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם (שהש"ר ה, ג) ואנחנו משיבים ואומרים '**השיבנו ה' אליך ונשובה**' (איכה ה, כא) **שהוא יפתח לנו שערי תשובה, נמצא שאין פתחינו מכוונים זה מול זה, פי' הש"י מבקש מאתנו שנפתח אנחנו בתשובה, ואנחנו מתפללין אליו שהוא יפתח לנו שערי תשובה.** וע"ז אמר '**מה טובו**', **שגם זה הוא טוב, שמה שאנחנו מבקשים ממנו השיבנו, עכ"פ הוא כחודו של מחט. והש"י ברוב רחמיו וחסדיו יפתח לנו שערי תשובה כפתחו של אולם אמן סלה.**

אור ישע – הרה"ק רבי אשר ישעי' מראפשיץ זללה"ה

סדר תפילה, בתחילה ביראה ושפלות. ואח"כ באהבה רבה

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל. נראה לומר ברמז הכתוב, שבא להורות אותנו **סדר התפלה. שבתחלה כשעומד האדם להתפלל, מוכרח להיות בגודל היראה וענוה, להתבונן ולהסתכל בשפלות עצמו, איך שהוא שפל אנשים וכאין נחשב.** כאמור בנוסח סדר התפלה (תפילה קודם התפילה) **מי** אנכי שאזכה להתפלל לפני מלך אל רם ונישא וכו'. **ואחר כך יעלה בתפלתו בסולם המדריגות, ויגיע למדת האהבה, להסתכל ברוממות אל, ולחשוב בגדולת הבורא ב"ה וב"ש, ויתמלא מגודל האהבה והתשוקה והתלהבות.** וזהו **מה טובו אוהליך "יעקב"**, מלשון עקב ושפלות. כלומר מה טוב ונעים הוא אוהליך, המה האוהלים ובתי תפלה, שאתה עושה במדת העקב והענוה וגודל השפלות, שהוא היראה השלימה, שיש לך בתחילת התפלה. ואחר כך '**משכנותיך ישראל', אתה שוכן אצל הבורא ב"ה וב"ש כביכול, בהתבוננך על גדולת ורוממות הבורא ב"ה. ישראל, אותיות לי ראש, שהוא הבורא ב"ה הראש העליון,** וק"ל.

באר משה

אמן יהא שמיה רבא מברך, ממתיק כל הדינים

והיה אדום ירשה והיה ירשה שעיר אויביו וישראל עושה חיל. נ"ל דאיתא בגמרא (זחז"ב כ, ועי' שבת קיט ע"ב) **כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה, וז"פ והיה אדום, שיהי' ח"ו דינים על ישראל, ירשה ר"ת יהא שמיה רבא, ויקרעו כל הגזירות רעות ויזכו לגאולה.**

אור לשמים

העצה נגד קרירות, הוא להתבודד בינו לבין קונו

הן עם לבדד ישכון, כי האדם אשר מרגיש בנפשו כי היצר הרע מקרר בנפשו ההתלהבות הבוער בקרבו, העצה היעוצה יתבודד בינו לבין קונו כו', וזה '**הן עם**' מלשון גחלים עוממות, '**לבדד ישכון**' הוא לשון התבודדות, שיתבודד עצמו בינו לבין קונו.

אור לשמים

הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב מי מנה עפר יעקב. ובתרגום פי' הן עם וגו' הוא עתידין דיוחסא עלמא וסיפא דקרא הוא שלא יהיה להם כליה בין שאר האומות, והביאור הוא דבאמת התנבא שיהיו כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ אך מסתבר לומר בשעה שיתחיל לשפוט כל האומות לא יתקיימו אם לא שישפוט כל העולם כולו בכללו ביחד דהיינו גם ישראל ביניהם, ועי"ז יתקיימו כולם דמעט מהאור דוחה הרבה מהחושך ובודאי הזכיות של ישראל הוא הרוב לנגד חטאי או"ה וא"כ יתקיימו כולם, אך ז"א דישראל אינם נכנסין כלל לדין ביניהם ע"כ יאבדו העכו"ם והטעם דאינם נכנסין לדין בין העכו"ם היינו משום דהדין הזה הוא על הכליה ובישראל א"א כלל בשום אופן שכבר הובטחו שלא יהיה להם כליה וא"כ אף קודם הפשפוש בזכיות אינם נכנסין בגדר משפט כלל ולכך אינם מצטרפין, ומבואר בתוספתא דוהיה זרעך כעפר הארץ היינו שלא יהיה להם כליה כמו עפר שאינו מקבל כליה, וז"ש הן עם לבדד ישכון כהתרגום שיהיה כולם צדיקים וירשו ארץ, ושמא תאמר א"כ ינוצלו גם העכו"ם על ידם, לז"א ובגוים לא יתחשב כפי' רש"י דאינם נכנסין בגדר כלל ביניהם לחשבון ודין של כליה, וביאר הטעם מי מנה, ר"ל מי יוכל למנות במנין הזה, עפר יעקב, כיון שישראל כבר הם משולים לעפר ויש להם הבטחה שלא יהיה להם כליה א"כ אינם מצטרפין.

(ישמח משה)

☆

אפס קצהו תראה וכלו לא תראה. ובמסורה דין ואידך וכלו מחמדים, ויובן לפי מש"כ בישי"מ שמצינו כמה דברים שהן בעצמותן חריפים ומרים כמו מלח ותבלין אשר לא יוכל האדם לאוכלן לבדן, ועם דברים אחרים הם טובים, וכ"כ נמצא בני אדם בתוך עדת בנ"י אשר בעצמותן נראים כבלתי יפים אבל בכללות ישראל כולם יפים אף נעים ע"כ, ובלק שלח לבלעם לקטרג על שונאי ישראל ולזה שלח לו לכה ארה לי, כאדם שאומר אורה בתנאים כדאיתא במדי הכוונה להשטין ולמצא קטרוג על כאו"א בפרטות כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, וזה שאמר לו אפס קצהו תראה שישים עינו הרע על קצתם, וכולו לא תראה שלא ישגיח על הכלל כלו, כי הלא וכולו מחמדים שבכללות נמצא כולו טוב.

(ייטב לב)

☆

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל. ויבואר לפי מה שכתב רמב"ם כי המצות כולן נחלקת על שני חלקים החלק האי מצות המיוחדת לאדם בנפשו במה שיש בינו לבין קונו, והחלק הבי מצות התלויות בתועלת בנ"א תחשב לו צדקה בעוה"ב לפי שעשה המצוה וימצא גם טובה בעוה"ז בעבור שנהג מנהג טוב גם עם בנ"א, והנה גבי יעקב אבינו בהאבקו עם המלאך ויכול לו מצא טובה בעוה"ז יען כי הגיע לו שכרו על המצות שעשה לתועלת בנ"א, וז"ש לו המלאך לא יעקב וגו' כי שרית עם אלקים ועם אנשים ר"ל שעשית מצות שהם עם אלקים רצון הבוי"ת ועם אנשים שעשית מצות שהם לתועלת בנ"א, ועי"ז ותוכל כי עי"ז מגיע שכרו גם

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מליקט מספרים, על רבות יה"ק עצי התמרים

תיכף כשחושב אדם מחשבה טובה, נעשה עי"ז למעלה צירופי שמות הק' לפני הש"י

וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו. וירא פנחס וגו', ויקח רמח בידו וגו'. ואחז"ל (סנהדרין דף פ"ב) ראה מעשה ונזכר הלכה, א"ל משה רבינו לא כך למדתנו הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, א"ל קריינא דאגרתא איהו להוי פרוונקא. **שמעתי בזה דבר נחמד מפי אבא מארי הגאון הקדוש מוה' אלעזר ניסן זללה"ה,** והוא בהקדם לפרש מאחז"ל (קידושין מ.) מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, הענין 'כי כל אמרת אלקי צרופה' (משלי ל, ה) היינו צרופי אותיות, **ותיכף שעלה במחשבת אדם לטוב נעשה מזה צירוף אותיות, ונכתב בפועל לפני יתברך שמו,** [כמבואר ב'עשרה מאמרות' מאמר חקור דין חלק ב' פ"ב וי"ג עי"ש]. **ולכך תיכף כשראה פנחס ועלה בלבו שיקום ויקח רמח וידקר וגו' תיכף נעשה מזה צירוף וירא פנחס וגו' ויקם וגו' ויקח רמח בידו, ויגל ה' את עיני פנחס, וראה אלו האותיות וירא פנחס וגו' ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו וגו' וכיון שראה מעשה זה בצירופי אותיות נזכר ההלכה שקנאין פוגעין בו,** וא"ל למשה, לא כך למדתנו רבינו כו' והנה גם משה ראה זה הצירוף וירא פנחס וגו' וז"ש לו 'קריינא דאגרתא' **זה שנקרא בהאגרת, היינו הצירוף וירא פנחס ויקם כו' 'איהו להוי פרוונקא', כיון שכבר נעשה הצירוף וירא פנחס ויקם וגו'.**

ייטב לב

בעוה"ז עפ"י דין, וזש"ה מה טבו אהליך יעקב ר"ל אפי' בעוה"ז המכונה בשם אוהל כי הוא רק דירת עראי כמו אוהל, ומה טעם הלא שכר מצוה בעוה"ז ליכא ויהיה כמשיב משכנתיך ישראל שיש בהם מדריגה של ישראל כמו שאמר המלאך כי שרית עם אלקים ואנשים כנ"ל ע"כ גם בעוה"ז ימצא טובה וחיים וברכה.

(קדושת יו"ט)

☆

וירא בלק וגו'. בבהי"ט וירא בלק ראה שעמדה חמה למשה במלחמת סיחון, וי"ל עפי"ד הגמי מאי ויודע דעת עליון שהיה יודע לכוון אותה שעה שהקבי"ה כועס בה וכוי אימתי רתח אמר אביי בתלת שעי קמייתא, וכי התוסי שהוא כדאמרינן בסמוך בשעה שהחמה זורחת שמלכי מזרח ומערב מניחין את כתריהן ומשתחוין לחמה מיד כועס הקבי"ה וכו', ולפי"ז יבואר דהנה כשהעמיד משה החמה נעשה ערבוב בהזמנים, ואפשר שבבוקר כשהיתה צריכה לזרוח יצא מסדר הילוכו וא"כ לא ידעו המלכים מתי להשתחוות, ונמצא שעי"ז נתבטל זעמו של הקבי"ה כיון שלא השתחוו המלכים להחמה, וז"ש דכשראה בלק שמשה יכול להעמיד את החמה, וא"כ ישתנה אותו הרגע, ותפרע כל עצתו.

(דברי יואל)

☆

עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור את ירק השדה. וכמדי' מה שור מנגח בקרניו אף אלו מנגחין בתפלתן, ויבואר בהקדם דברי הקדושת יו"ט בשם מהרי"א מזידטשוב לפרש הכתוב ואתה נותן לחם את אכלם בעתו, כי בני' אינם נתונים כלל תחת העת והזמן ואדרבא כל הזמנים והעתים נתונים תחתיהם, ואפי' בעתים שהזמן גרמא לתגבורת הדינים חיו' יש כח בידם להמתיקן ולהפכן לרחמים וחסדים, וזהו הכוונה ואתה נותן לחם את אכלם בעתו, פי' בעתו של האיש הישראלי כי העת הוא שלו וניתן תחת ידו ע"כ, והנה כח זה הוא רק ע"י התפלה המעורר עת רצון למעלה והנה דרשו חז"ל ויודע דעת עליון שהיה יודע לכוון אותה שעה שהקבי"ה כועס בה, וזהו ביאור דברי המדרש שהודיע בלק לבלעם מה שור מנגח בקרניו אף אלו מנגחין בתפילתן, שלא יעלה בידו לקלל את בני' באותה שעה שכועס בה הקבי"ה לאשר העת והזמן הניתן תחת ידם ובכח התפילה יכולים להפוך אותה השעה לעת רצון בחסד וברחמים.

(ברך משה)

☆

אל מוציאם ממצרים כתועפות ראם לו. ופירש"י כתועפות ראם לו הוא לשון עוף יעופף, וי"ל דהנה הקשו המפרשים האיך הוציא הקבי"ה את בני' קודם הזמן לפני ד' מאות שנה, ונראה לתרץ שהוא מדין כל האמור בפרי מלך מלך מותר בו וכתיב בפרי מלך שדתיכם יקח ונתן לעבדיו וקי"ל עבדים הקשו לקרקעות וע"כ גם עבדים יכול המלך ליקח וליתן לאחר ובכח זה היה יכול לשחרר את שיעבודם מיד פרעה וע"כ שפיר יצאו קודם הזמן, אך זהו דוקא מחמת שיש לנו דין עבדים למקום כמ"ש כי לי בני' עבדים, והנה בנמי עבד נקנה בכסף בשטר וחזקה הגביה לרבו קנה הגביהו רבו לעבד לא קנה ורשבי"ם סי"ל שהגבהה קונה בכל מקום, ומעתה קשה במאי קנה אותנו הקבי"ה הלא דרכי הקנין שהם הרחיצו הלבישו לית תפיסא ביה, וקנין דהגבהה פשיטא דל"ש אצלו, וצי"ל כשיטת רשבי"ם דאם הגביהו רבו לעבד קנה, והשי"ת הגביה בני' כמ"ש ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי ובזה קנה אותנו ויש לנו דין עבדים ובדין הוציא אותנו ממצרים קודם הזמן, וזש"ה אל מוציאם ממצרים ואף קודם הזמן דיש לו דין מלך ואם תאמר איך הם קנויים לו לעבדים, לז"א כתועפת ראם לו לשון עוף יועפף היינו שהקנה אותם הקבי"ה בקנין הגבהה בעת שהובילם ממצרים על כנפי נשרים לעשות הפסח במקדש.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות יה"ק עצי התמרים

הצדיק צריך הרחבה עוד יותר מבלעם, אך כל תכליתו בזה להגדיל תורה ולהאדירה בקצוי תבל

אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה' לעשות טובה או רעה מלבי אשר ידבר ה' אתו אדבר. רבינו זללה"ה אמר דבר נחמד, שאף שכל אחד יש לו התחיבות להישיבה שבעירו, אמנם חיובא רמיא לעמוד לימין הישיבות אף בכל קצוי ארץ. והקדים אז מה שפרש"י בפרשת בלק, שאמר בלעם "**אם יתן לי בלק מלוא ביתו כסף וזהב וכו'** שהיה נפש רחבה שתאב למצוא בית כסף וזהב, ואילו במשנה אבות (פ"ו) שאמר ר' יוסי בן קיסמא אפילו אם תתן לי כל כסף וזהב ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה, ולכאורה ביקש בזה הרבה יותר מבלעם. אמנם פירוש הדברים נראה שתאוותו של הרשע לכסף הוא רק בשביל ביתו לצורך עצמו, ומדויק לשונו שאמר מלא "**ביתו**", משא"כ הצדיק צריך כל כסף וזהב "**שבעולם**" דייקא, **כי צריך את הכסף בשביל העולם ולא בשביל עצמו, שבכל פינות העולם יש לו ישיבות ומוסדות שצריך לחזקם ולתמכם עכ"ל, ודפח"ח.**

מושיען ש"י (ח"ו עמ' רס"א)

ליקוטי אמרים מפרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאור

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי. קשה הלא ניסי מצרים היו גדולים מאלו, ולמה לא התגון בחומת נפיס גדולים שעשה ה' (כלי יקר). ממנם אמרו חז"ל (תנחומא דברים): דברים קשין היו סיחון ועוג יותר מפרעה וחיילותיו, וכשם שאמרו שירה על מפלת פרעה וחילו, כך היו רשיין לומר שירה על מפלת סיחון ועוג, הלא שבח דוד ואמר עליהם שירה, שנאמר (תהלים קלו): למכה מלכים גדולים וגו', לסיחון מלך האמורי כי לעולם חסדו; הרי שמלחמת סיחון ועוג היתה גם יותר גדול מיציאת מצרים. (חידושי תורה)

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי. קשה למה הזכיר דוקא שמציאת רעה נכח רשיתן, והלא כל מיבריהם וגופם הם רק לרעה. ונראה דבלק ראה גודל לדקתם וקדושתם של ישראל, ודבר זה בעצמו היה כל כך נתעב אללו, עד שהיה קץ בחייו, וזהו **קצו בחייהם.** והנה **ויסוד יוסף** (ג) מיתח: ההסתכלות בדברים טמאים קשה מאוד להשמה, ולהיפוך ההסתכלות והתבוננות בדברים קדושים ובגדיקי הדור, מסוגלת מאוד להזדככות הנפש ולהשפעת קדושה. ממנם זהו רק בזמן שהאדם מתענג תענוג רוחני גדול מההסתכלות הלזו, אבל אם קשה לאדם להסתכל בדברים קדושים, ונפשו קלה בזה, אז הוא להיפוך, שעוד הוא מפסיד מההסתכלות; וזהו **וירא בלק**, ומכיון שראייתו בגדקת ישראל היתה קשה אללו עד שהיה קץ בחייו, בשביל שהיה לו בלתי אפשרי לרחות בכבודן של ישראל, לכן ודאי שהיה טוב לו שיסומו עיניו ולא יראו, כי עוד גרס רעה לעצמו בזה, וזהו **נוח לרשעים שיהיו קומין, שעיניהם מביאין רעה לעולם,** והשמיענו בזה רבותא גדולה, שאף שראה והסתכל בדבר טוב, שיש בהסתכלות זו סגולה עליונה להזדככות הנפש ולהשפעת קדושה, אבל בעצמו היה דבר קשה וגרס לו הפסק, עד שהיה מוטב לו שלא היה רואה כלל. (דברי יואל)

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי. שראה שעמדה לו חמה למשה (בעל הטורים). לכאורה מדוע נתירא מנס העמדת החמה, יותר משאר האותות שעשה ה' לפרעה ולכל מצרים. ויוצן לשמרו (ברכות ז.) כוחו של בלעם היה שידע לכוון אותה שעה שה' כועס בה, ואז היה מקום לקללתו לחול; והנה שמרו (עבודה זרה ד:): בשעה שהחמה זורחת וכל המלכים מניחין כתריהן בראשיהן ומשתחוין לחמה, מיד כועס ה'; ומכיון שכל כוחו של בלעם לקלל היה במה שהיה יודע לכוון שעת הזעם, וזעמו של ה' הוא משעת שהמלכים משתחוים לחמה בשעה זריחתה, על כן היה בלק מתירא ביותר **שמא שעמדה לו חמה למשה,** שהרי כל כוחו הוא משעת זעמו של ה' הבא מכח זריחת החמה, ואם יעמידו בני ישראל את החמה כשירצו אלא תלך בהילכה הטבעי הרגיל, לא יהא ביכלתו לקלל את ישראל, אלא ידע את הרגע שה' זועם בו. (בתוקותי תכב)

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי. יוסף גדר עצמו מן העריות, וגדלו כל ישראל בזכותו (ויקרא רבה לב). ואמרו (ילקוט): כשביקש יהושע לשתק את החמה, אמר לו השמש אני קשים ממך, שאני נברואי ברביעי ואתה בשיני, אמר לו יהושע כבר נשתעבדת לזקני יוסף, שנאמר (בראשית נ): והנה השמש והירח משתחוים לי; נמצא להעמדת החמה היה בזכותו של יוסף. וזהו **וירא בלק שעמדה לו חמה למשה,** ומזה ידע דעדיין לא נפסק מלגי הכח של יוסף, והבין מזה בלא יוכל להכשילם בעריות, ועל כן פחד בלק והיה מוכד עצות, אבל בלעם היה כוחו

גדול בכספים, והוא עלמו היה מזוהם בעריות, ועל כן ניסה ועלה בידם להחטיאם. (דברי יואל)

אל תצר את מואב (דברים ב). כי שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן רות ונעמה (בבא קמא לח.). והנה **בזמר הקודם** (ברכות רבה לח) אימתי: לפי שזמן הגאולה קבוע מה', מכל מקום אם תפץ ה' לגאלינו בטרם הגיע עתו וזמן, יחליף את סדר הזמנים, ויביא את מערכות המזלות, ויקדים להביא את הכוכב והמזל המיועד לגאולה; והנה בודאי ידע בלק שנעטוו ישראל שלא להתגרות מלחמה עם מואב, אבל ידע גם כן שהטעם הוא רק בשביל השני פרידות שעתיד לצאת מהם, ולעתיד לבוא כאשר ירצו ישראל גם את הקיני והקניזי והקדמוני, אז תתבטל גם מלכותו של מואב. לכן מאחר **שרשה שעמדה לו חמה למשה** במלחמת האמורי, והתגבר לו שיש כח ביד ישראל להיות שולטים על המזלות, אם כן הרי יש יכולת בידם לשנות את העתים ולהחליף את הזמנים, ויגיע תיכף זמן הגאולה השלימה, ולכן **ויגר מואב**, שלא יעשו ככה להחיש זמן הגאולה שיהיה עכשיו, ואז תתבטל מלכותו של מואב. (דברי יואל)

עם מואב לא היה להם כח של ריבוי, וכדמצינו שהיו זקוקים לקבל עליהם מלך ממדין, וגם הוצרכו לשמירתם של סיחון ועוג, ואם כן בשלמא היה להם לירא מריבוי בני ישראל, שמנם עיקר כוחם היה מה שבלק היה קוסם גדול (ספריס). והנה אמרו (שמות רבה כא): השמש הוא הרשם למערכות השמים; **והמצרנמל** (ישעיה ס) כתב: השמש הוא הרשם להמזלות; ובזה יובן לכיון שכל כוחו היה רק מה שהיה קוסם גדול, שמנם מכיון שכל הכישוף הוא כח טבעי, שהכל תלוי בכח השמש שהוא הרשם למערכת השמים, לכן **כשרשה שעמדה לו חמה למשה**, הבין שישראל שולטים עליהם בכח קדושתם, ומנע שבטל כל הכח המיוחד שלו, ולכן **ויגר מואב מפני העם כי רב הוא**, שמעכשיו אחר שהבחין שבטל כוחו, התחיל לירא מריבוי העם, מה שהיו ישראל עם רב נגד כוחו של מואב. (דברי יואל)

ויראא בלק בן צפור למה נקרא בלק בן לפור, בשביל שהיה לו לפור, והשתמש עמה בכח הכישוף על ידי החמה והלבנה (זוה"ק). כל זמן שהיה גדול כוחו בכישוף של הלפור, לא היה מתיירא כל כך מישראל, כי היה חושב שיוכל להתגבר עליהם בכח כשפיו של הלפור, שהיה על ידי החמה והלבנה, ממנם אחר **שעמדה לו חמה למשה** במלחמת סיחון, ומבלבלו מאז כל זמני היום והלילה, וחוב לא היה יכול להשתמש בה, אז התחיל להתיירא מישראל. וזהו **וירא בלק בן לפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי**, שהעמיד משה את החמה בעת מלחמת האמורי, לכן **ויגר מואב**. (דברי יואל)

ויראא בלק בן צפור שרשה בלק במשקפת דחכמתא (זוה"ק). מעויבי תחכמני מעותך (תהלים קיט). **ע"פ הקדושת יוס טוב** (תולדות ד"ה ויגדל) פירשו: הרשעים הם רואים ומשיגים מהר מה שטוב להקדושה, שלין להם סמיות עיניס, אבל אנל הלדיקים מתגבר היצר הרע ומסמא את העיניס, שלא יוכלו להשיג לכוון אל האמת, ולזה יש עלה 'מעויבי תחכמני', שרשה כל מה שהם מתגברים, ומהם נלמוד לעלמנו מה שטוב לנו; וזהו **וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי, שרשה במשקפת דחכמתא**, בחיה כח קדושה הם לוחמים, שהוא אין לו סמיות עיניס כזה. (דברי יואל)

לבאורה לחיה משקפת דחוכמתא היה זקוק לרחות את מלחמת סיחון ועוג. ורשה דאמרו (בבא קמא לח.): אל תלר את מואב (דברים ב), כי שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהם רות ונעמה; והנה בלק ובלעם היו שניהם גדולים בחכמה, והבינו ברחיה שבלית דמה שעשו עכשיו לאמורי הוא רק ההתחלה, וגמר מפלתם יהיה לעתיד לבוא, כי ידעו מה שיהיה לעתיד. וזהו **שרשה בלק במשקפת דחכמתא, את כל אשר עשה ישראל לאמורי**, שקשים היו חיילותיו של סיחון ועוג (ילקוט תשסח), ומלחמה זו היתה רק ההתחלה, שהגמר יהיה כאשר גם מואב יתבדו כולם יחד לעתיד לבוא, ולכן **ויגר מואב**. (דברי יואל)

סיפורי צדיקים, גבעזר הפסוקים
המלאים זיו ונוגה מפיקים

כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל

בעיר סמוכה ללאדי היה אברך אחד מופלג בתורה סמוך על שולחן חותנו והוא היה יושב ועוסק בתורה ברבות הימים ירד חותנו ממעמדו והאברך הוכרח לעסוק במסחר לצורך פרנסתו פעם אחת נסע ליריד לקנות סחורה ובחזרתו עבר דרך יער הסמוכה ללאדי והימים ימי ערב חג השבועות ונזכר בימים מקדם שהיה רגיל להיות בצל הקודש אצל רבו הבעל התניא ונצטער על זה מאוד עד שהחליט לעזוב את העגלה עם הסחורה ביער וללכת ברגל ללאדי וכן עשה והגיע לשם ערב יו"ט סמוך למנחה ונכנס לבית הכנסת וכשראוהו הרב אמר לבנו "האברך הזה נקרא חסיד עם מסירות נפש בנו התפלא מאוד שכן הרב לא דיבר עם האברך דבר ולא חצי דבר והיכן ראה את מסירות נפשו הלך ושאל את החסיד על זה עד שנודע לו דבר המסירות נפש שלו אחרי החג נכנס החסיד להרב והרב נענה לעומתו: העגלה והסחורה תמצא אי"ה בשלימות שאלו החסיד מה יעשה שמרגיש שהמסחר מטרידו מתורה ועבודה השיבו הרב: עצתי שתשיג איזה מלון בכפר וזוגתך תעסוק במכירת היי"ש ואתה תוכל ללמוד ולהתפלל בהרחבת הדעת הלך החסיד לדרכו עד שבא אל מקום העגלה וראה שהכל עומד על מקומו בשלום ושר אחד נסע דרך אותו מקום וראה מרחוק עגלה טעונה סחורה עומדת ואין איש שם על לב ועומד ומשתאה למראה עיניו והנה רואה האברך שבא על העגלה שאלו השר איך זה עזב את העגלה לבדה ולא חששת שיגנבו אותו צחק האברך ואמר לו: העגלה עומדת כך זה שלושה ימים בלא שומר וסיפר לו את כל המעשה הדבר היה לפלא בעיני השר ואמר להאברך: אני רואה בך שהנך איש כשר וישר ובכן אציע לך עסק בכפר שלי יש מלון טוב והוא מקום פרנסה ואני רוצה להשכירו לך אמר לו האברך כי הוא איש עני ואביון ואין לו כסף לקנות יי"ש ושכר אמר לו השר, אני אתן לך כסף על כל הנצרך ובמשך הזמן תשלם לי נתרצה האיש ונסע לביתו מכר סחורתו ונסע למעון השר ושכר ממנו את המלון והיהודים הדרים בסביבותו אותו כפר הזהירו את האברך שלא ישכור את המלון כי בשכנות אותו מלון דר מכשף גדול וכל מי שדר במלון זה אינו מוציא את שנתו רח"ל, אמר להם האברך: אם רבי הקדוש אמר לי שפרנסתי יהיה מזה אין אני מתירא מכשפים לאחר מספר חדשים החזיר האיש להשר את הכסף שלוה ממנו כי הצליח מאוד בעסק זה ונתעשר בהמלון ויהי כעבור חצי שנה התחיל להרגיש שהוא חולה ומיום ליום הלכה המחלה וגברה עד שכמעט לא היה יכול ללכת ברגליו והבין שזהו מעשה המכשף ומיהר לנסוע לרבו הקדוש והגיע לשם בערש"ק פ' בלק בליל שב"ק היה חלש מאוד ולא הלך לביהכנ"ס ולמחר לתפילת שחרית התאמץ והלך להתפלל בביהמ"ד ודרכו של הרב הבעל התניא היה שהוא בעצמו היה קורא בתורה וכשהגיע לחמישי ציווה הרב שאותו האברך יעלה לתורה, הדבר היה לפלא בעיני הקהל כי הרב לא היה רגיל להורות מי ומי ההולכים לעלות לתורה ובפרט שהוא לא ידע כלל בביאתו של האברך כי הוא נכנס לביהמ"ד באמצע התפילה כשעלה לתורה נתלהב הרב מאוד וקרא בדביקות נפלאה וכשהגיע להפסוק "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל" החזיר ראשו לאחור פניו נעשו כלפיד אש ועיניו בולטות וכדרכו בקודש בשעת עליית נשמה וקרא ושלש את הפסוק כמה פעמים בדביקות נוראה אחר השבת הרגיש האברך שהוא הולך ומבריא נכנס אל הרבי וסיפר כל הקורות אותו אמר לו הרב: אל תדאג אי"ה תהיה בריא כי לא נחש ביעקב ושוב אמר הרבי את הפסוק כמה וכמה פעמים בדביקות רבה, האברך נסע לביתו ובדרך הרגיש שהוא בריא לגמרי כשהגיע סמוך לביתו אמרו לו היהודים הדרים בסביבתו האם שמעת מה היה סופו של המכשף בשבת בבוקר מתו הוא ואשתו במיתה חטופה ושאלם מתי בדיוק היה הדבר אמרו לו בשעה זה בשבת בבוקר אמר להם האברך הרגשתי זאת בלאדי בדיוק בשעה זו בעת שעליתי לתורה.

לשון חכמים

לשון חכמים צדקו וישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל. וי"ל על פי מה שפירשתי דרך צחות בתוכחת מוסר (בראשית כח, י) 'מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים' כו', על הבונים בתיהם כמו רמים עליות מרווחים ובתי מדרשות בשפל המדרגה בעונותינו הרבים ומקום צר ממש רק ד' אמות של הלכה, וע"כ אמר 'מה נורא המקום הזה', כמעט מורא נפש לכנס לשם אין זה כי אם משום שהוא בית אלקים, כי אילו היה בנין הדיוט היה מיופה בכל מיני יופי.

והנה אהל נקרא ביהמ"ד כמו שנאמר 'איש תם יושב אהלים', והנה יעקב לשון שפלות וישראל לשון שררות כידוע. וז"ש 'מה טובו' מה טוב היה אילו היה 'אהליך יעקב' בתי מדרשות הבנויות בעקב ושפלות, כ'משכנותיך ישראל' הבנוין בדרך שררות, **כי בדין היה ראוי לרומם בית אלקינו וליפותו יותר משאר בתי העיר והלואי יהיו על כל פנים כמשכנות שלהם, וק"ל.**

וידבר משה

עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור את ירק השדה. וצריך ביאור אמאי נקטו לשונם במשל כלחוך השור וגו', והנה לכאורה קשה למה פחדו מישראל הרי ישראל היו עומדים ומוזהרים אל תצר את מואב ואם כן אי אפשר להם לישראל שיעערו את מואב, אלא יש לומר שחששו שימסרו ביד אומה אחרת, וישראל יכבשו את מואב מיד אותה האומה, וכפי שאכן היה על ידי סיחון כמ"ש חז"ל עמון ומואב טהרו בסיחון. והנה ארבע דרגות ישנן בבריאה דומם צומח חי מדבר, ועל האדם להעלות באכילתו את הדומם צומח חי לבחינת מדבר וירק השדה שאין אדם אוכלו אינו יכול להתעלות לבחינת מדבר כי אם על ידי אמצעי, דהיינו ע"י הבהמה שאוכלתו ומתעלה לבחינת חי, ואח"כ כשהאדם אוכל את בשר הבהמה, מתעלים שניהם גם יחד לבחי' מדבר. וזהו שאמרו עתה ילחכו הקהל כלחוך השור את ירק השדה, כלומר, כמו שירק השדה מתעלה ע"י אחר, דהיינו השור כן ילחכו הקהל, שיתעלה ארץ מואב וימסר לישראל על ידי אמצעי, דהיינו אומה אחרת.

(קדושת לוי)

☆

מה אקוב לא קבה אל כי מראש צורים אראנו. י"ל עפי"ד הישמח משה (פר' ויחי) שמפ' הטעם שאהדרי' קרא לשם יעקב אחרי שקראו ישראל לא כן אצל אברהם שהקורא לאברהם אברם עובר בעשה כי ר"ת אברהם יצחק יעקב ישראל עולה כמספר שם א"ל לרמז בזה שחסד אל חופף על ישראל בכל זמן ובזה מפרש הפסוק לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל דווקא ולא יעקב וזשה"כ מה אקוב לא קבה "אל" שלא אוכל לקלל את ישראל אשר עליהם חופף השם אל ונתן טעם כי מרא"ש צורי"ם היינו מראשי התיבות של הצורים אברהם יצחק יעקב ישראל אראנו היינו שם אל שמרמז לחסד כנ"ל.

(דברי שמואל)

☆

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל. ויל"ד שהרי אמרו חז"ל מברכותיו של אותו רשע ניכר מה היה בליבו לקללם ומאי קללה שייך בזה אך נראה עפי"מ דאיתא בתנחומא עה"פ אלה פקודי המשכן למה נקרא שמו משכן מפני שנתמשכן בשביל עוונותיהם של ישראל דהיינו כשישראל חוטאים ומתחייבים כליה ח"ו אז הקב"ה שופך חמתו על עצים ואבנים וזהו המשכון תחת בני ישראל והנה ב' בתי המקדש שנחרבו הם נגד אברהם שקראו הר ונגד יצחק שקראו שדה אשר השם מורה שאינו משכן קבוע (רק סופו ליחרב ככתוב על הר ציון ששמם, וציון "שדה" תחרש) משא"כ בית השלישי שיבנה במהרה מכוון כנגד יעקב שקראו בית שמוכן לדירת קבע ולעולם לא יחרב וז"ש בלעם הרשע מה טובו היה אם אהלי"ך יעק"ב היינו שב' בתי המקדש (שנקראים "אהל" ארע"י) יהיה מכוון כנגד יעקב אשר קראו בית ולא יוכל ליחרב ואז יהיה משכנותי"ך ישרא"ל שיתמשכנו ישראל בעצמם ולא יוכל ה' לשפוך חמתו על עצים ואבנים.

(דברי מהרי"א)

דורש טוב

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו. אל מוציאם ממצרים וגו' (כג, כא-כב).

נראה לקשר את שני כתובים האלה כאחד בדרך פלפול, בהקדם מה שאיתא בספרים (עיין אור החיים הק' פר' משפטים בפסוק אם בעליו עמו) **שלכן מוחל הקב"ה את עוונות בית ישראל,** משום שהם דבוקים בו תמיד, ולכן זהו בגדר דין בעליו עמו שהדין הוא שפטור השומר מלשלם, וכן ישראל הם שומרים על הנשמה שבהם שניתנה להם בגדר פקדון מהקב"ה, ובכן ראוי שיהיו פטורים מההיזקות משום שבעליו עמו.

אבל על זה קשה דהרי התורה כתבה רק הפטור ד'אם בעליו עמו' רק על גניבה ואבידה ואונסין הנגרמים ע"י אחרים, **אבל אם יהיה פטור גם השומר שפושע כשבעליו עמו,** זהו מחלוקת במסכת בבא מציעא (דף צ"ח), והדבר תלוי **אם** מקרא הנ"ל ד'אם בעליו עמו' **נדרש גם על פסוק שלפני פניו,** דהיינו על חיוב פשיעה בשומר חנם הנאמר לפני פרשת שואל, אז בא הפטור של בעליו עמו לפטור גם הפושע שבעליו עמו, **אבל אם אין מקרא נדרש אלפני פניו אז מתחייב.**

והנה בברית בין הבתרים נאמר לאברהם, **'כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה', וקשה** הלא **יצאו** לפני הזמן אחר ר"י שנה. **והתירוץ הוא** שהזמן ארבע מאות שנה נדרש אלפני פניו על מה שנאמר **'כי גר יהיה זרעך'**, ולאו דוקא על **'ועבדום וענו אותם'**, והרי גרים שפיר היו ת' שנה כי הגירות התחילה משנולד יצחק, כמבואר ברש"י שם בפרשת לך לך.

וזה שאמר הכתוב 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל', שמן הדין שיהיו ישראל פטורין מחטאיהן, משום ש'ה' **אלקיו עמו'** והדין **'אם בעליו עמו לא ישלם'**, וכי תימא שהלא ישראל כשחוטאין ח"ו הם עושין פשיעה בידים ומנלן שגם בכהאי גונא פטור השומר, לזה אמר **'א-ל מוציאם ממצרים', שמיציאת מצרים לפני הזמן אנו רואים שמקרא נדרש אלפני פניו, ובכן שפיר פטור כשבעליו עמו גם השומר הפושע בשמירתו.**

הגה"ק מאסטראווצא זצ"ל

מי הם זקני מדין

וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֵכוּ הַקָּהָל אֶת כָּל סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא: (פרק כב פסוק ד)

זקני מדין. לְמַד רַבִּי מֵהֶם כִּי יִתָּכֵן שֶׁהָיוּ הַחֻמְשָׁה מַלְכֵיהֶם זְקֵנִים. וְשָׁם כֵּן, וַיִּלְכּוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן (פסוק ז) מִינֵּם הַזְּקֵנִים הַנִּזְכָּרִים תְּחִלָּה, כִּי הַמַּלְכִים לֹא הָלְכוּ לְפָנָיו רַק שָׂרִים, כַּכָּתוּב (פסוק ח). וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ שֶׁחָמְקוּ מִנְּהִיגָם שֶׁל אֵלּוּ בְּמִדְיָן נִתְגַּדֵּל, לְאוֹי לָהֶם לִשְׁלֹחַ אֶל זִקְנֵי מִדְיָן, לֹא לְמַלְכִים וְלֹא לְעָם, כִּי הַזְּקֵנִים הֵם הַיּוֹדְעִים עִנְיָנוֹ. וְהַנִּרְאֶה בְּעֵינַי, כִּי הָיוּ מַתְחִילָה בְּמִדְיָן מַלְכִים, וְסֵיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח מֵת כָּל מַלְכּוֹ מִיָּדוֹ עַל אַרְנוֹן, וְנִלְחַם בִּבְנֵי עַמּוֹן וַיִּקַּח מִמַּלְכָּם וכו'.... וְנִלְחַם סִיחוֹן עוֹד עִם מַלְכֵי מִדְיָן וְכֻלָּם מֵלְכֵי, וְשָׁם מוֹתָם לוֹ לְמַעְבִּידִים נוֹסָפִי מִנְחָה, וְהַסִּיר עֲטֶרֶת לְמַשָּׂם, וְלֹא נָתַן לָהֶם הֵדֵר מַלְכוּת, וְהַמְּשִׁירָם שׁוֹפְטִים בְּאֶרֶץ מִדְיָן עֲבוּרוֹ. וְלָכֵן יִקָּרֵא זִקְנֵי מִדְיָן כְּלָךְ הַשְּׁעָרָה לְכָל הַזְּקֵנִים (לְבְרִיס כה ז)[א].

מחלוקת רש"י ורבינו בביאור 'נכה בו'

וְעַתָּה לְכָה נָּא אָרָה לִּי אֶת הָעָם הַזֶּה כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נַכֶּה בּוֹ וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר: (פרק כב פסוק ו)

וטעם נכה בו. מִנִּי וּמִדְּיָן עוֹזְרִי[ב].

מעשה חש"ב

א

ביאור הדברים. נחלקו רבינו והאע"ז מי היו 'זקני מדין', לשיטת האע"ז הם חמשת 'מלכי' מדין הנזכרים להלן (לא ח), ושיטת רבינו דמתחילה הם היו מלכי מדין, אמנם לאחר כך כבש סיחון את ארצם, והסיר עטרת ראשם, והשאיר אותם 'שופטים' למדין בעבורו, ולכן נקראו 'זקני מדין', כמו שאמר הכתוב (דברים כה ז) 'ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים', והכוונה להשופטים.

וכתב רבינו שלפי דברי האבן עזרא אין אלו אותם הזקנים הנזכרים להלן (פסוק ז) 'וילכו זקני מואב וזקני מדין', שכן אותם זקנים לא היו מלכים, אלא שרים כמבואר שם בפסוק שלאחריו. אמנם אפ"ל שגם לפי שיטת רבינו אין אלו הזקנים אותם הנזכרים להלן (פסוק ז), וזקנים הללו לא הלכו כלל לבלעם מכח ב' טעמים. א' דכאן נקראו זקנים, ושם נקראו שרים. ב. דאם הזקנים הללו שהיו מתחילה המלכים ועכשיו היו השופטים הלכו אל בלעם, א"כ קשה מה שנאמר (כב טו) 'ויוסף עוד בלק שלח שרים רבים ונכבדים מאלה'. הרי השלוחים הראשונים היו האנשים הנכבדים ביותר במדין, מפני שהם היו בתחילה המלכים, ומוכרח לומר שזקני מדין אלו לא היו השרים שנשלחו בפעם הראשונה אל בלעם, ולכן היה יכול אח"כ לשלוח שרים רבים ונכבדים מאלה.

ואולי מחמת הכרח זו כתב רבינו לקמן (פסוק יג) באופן אחר לפרש שהזקני מדין כלל לא הלכו לבלעם, דהנה כתוב (שם) 'ויקם בלעם בבקר, ויאמר אל שרי בלק וכו', ולא כתיב שדיבר עם זקני מדין. וכתב רבינו שזקני מדין כלל לא הלכו אל בלעם, אלא באו מארצם אל בלק להתייעץ בענין ישראל, והסכימו ביניהם לשלוח שליחים לבלעם, ושלח בלק את שריו, והלכו עם זקני מדין לארץ מדין, וזקני מדין נשארו שם, ומשם המשיכו שרי מואב לבדם בדרכם על ארץ ארם, ואילו זקני מדין נשארו בעירם.

ב

נחלקו רש"י ורבינו בביאור לשון רבים 'נכה', רש"י מפרש 'אני ועמי'. אמנם רבינו מפרש 'אני ומדין'.

ואפ"ל דרש"י לשיטתו ורבינו לשיטתו. דהנה לעיל בביאור הכתוב (שם פסוק ד) 'ויאמר מואב אל זקני מדין', נחלקו רש"י, האבן עזרא ורבינו מי הם 'זקני מדין'. דעת רש"י שהלכו לזקני מדין [שלא היו מלכים] כדי ליטול עצה מהזקנים איך להלחם עם ישראל, מכיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו. והם אמרו להם אין כחו אלא בפיו, ולכן אמרו אף אנו נבוא עליהם באדם שכוחו בפיו.

אמנם דעת האבן עזרא, שזקני מדין הם היו חמשת מלכי מדין. ודעת רבינו שהזקני מדין היו מתחילה מלכים במדין, וסיחון מלך האמורי נלחם עם מלכי מדין וכבש ארצם, ושם אותם לעבדים, והשאירם שופטים בארץ מדין בעבורו, ולכן נקראו זקני מדין, עיי"ש.

ולפי האמור אפשר לומר דיהיה נפ"מ בין רש"י, להאע"ז ורבינו לאיזה מטרה הלכו אל זקני מדין, לפי רש"י הלכו רק ליטול עצה איך להלחם, והם נתנו להם העצה לקחת אדם שכוחו בפיו. אבל לא בקשו מהזקנים שיעזרו להם במלחמה נגד ישראל, מכיון שהזקנים אינם מנהלים עניני מלחמה, והרי לא הלכו אלא ליטול עצה, ולא שהזקנים יבואו לעזור במלחמה. משא"כ להאע"ז ורבינו שהלכו להמלכים או להשופטים המנהלים עניני המלחמות, מטרת הליכתם אליהם היה שיבואו לעזור להם להלחם נגד ישראל.

ולפי"ז רש"י לשיטתו שהלכו רק ליטול עצה ממדין, לכן מפרש 'אני ועמי', שהרי לא דברו עם מדין להשתתף במלחמה. ורבינו לשיטתו שהלכו לאלו שהיה מתחילה מלכי מדין, שיבואו להשתתף עם המלחמה מפרש 'אני ומדין עזרי'.

וְנָתְנוּ עַל צִיצִית הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת (ב)

(במדבר טו, לח)

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בגליון של פ' קרח התחלנו לבאר ענין חשיבות מצות ציצית ללבוש דוקא טלית של צמר, במקור הלכה, ובמשנת רבותינו הק', וכעת נמשיך בזה.

הנה, בספר 'מעשה רב' (אות י"ז) מבואר דהגר"א הלך מתחת לבגדיו כעין טלית גדול מבגד של צמר גפן (קאטען), ובביאורים שם מהגרנ"ה (הגאון ר' נפתלי הירץ הלוי בעל סידור הגר"א) מביא שם, "והרב הגאון המפורסם מוהר"ר שמואל סלאנט זצ"ל אמר טעם דהנה המצות עשה דאורייתא בציצית הוא רק בצמר ופשתים, ובשאר מינים מדאורייתא פטור ורק מדרבנן מחוייב, וע"ז נאמר לא תסור, והנה הגר"א ז"ל הלך מעוטף בטלית ותפילין כל היום, והטלית גדול היה של צמר א"כ קיים המ"ע דאורייתא, ולכן לבש הטלית קטן משאר מינים ובזה קיים עוד מ"ע דלא תסור, וק"ל", ע"כ.

והגרנ"ה בעצמו כתב: "ולי נראה הטעם בפשוטו מפני שהבגד הזה הי' לובש תחת בגדו כמבואר, וא"כ הי' הבגד הזה על החלוק, ודרכם הי' שהחלוק הוא של פשתן, וא"כ אפשר שהחמיר על עצמו כדעת הר' יונתן ור' יונה שלא ללבוש בגד צמר על חלוק פשתן משום חשש כלאים, אלא א"כ מפסיק ביניהם בגד אחר שאינו של צמר ושל פשתים, כמו שהביא הב"י ביו"ד סי ש' תשובות הרשב"א ח"ג רכ"ו", עי"ש.

וגם תלמידו הגאון רבי חיים מוואלאזשין ז"ל נהג כוותי', כמבואר בספר הצדיק ריז"ס זצ"ל (דף קי"ד) וז"ל: "הרב הלך בטלית קטן של משי בציצית פשתן וכו', והיה הולך תחת הטלית קטן של משי בטלית קטן צמר ארוך ולפעמים הלך בטלית קטן של משי לבד", עי"ש.

והרבה גדולי ליטא נהגו כוותי', ובתוכם הגאון החזו"א ז"ל. ובספר 'מעשה איש' (חלק ב' דף ק') כתב: "הגר"ח קניבסקי שליט"א [ז"ל] שאל לרבינו מדוע נוהג הוא ללכת בט"ק של בד ולא בשל צמר, והשיב לו כי גם הגר"א הלך בט"ק של שאר מינים כמובא בס' מעשה רב, **וכשנשאל מדוע הגר"א נהג כן, השיב כדי לפרסם ההלכה**, וכשנשאל שוב אם הגר"א נהג כן מה זה נוגע לנו, השיב אם הגר"א נהג כך גם אנו נוהגים כן", עי"ש. ובשו"ת 'תשובות והנהגות' (ח"ה סי' א') מביא דבריו, ומסיק ד"**אולי הנוהגין תמיד כהגר"א מקילין גם בזה**", עי"ש.

ועי' בספר 'רבינו הגדול אמרו' מהגאון ר' יצחק טובי' וייס ז"ל גאב"ד העדה"ח בעיה"ק ירושלים ת"ו (דף שנ"ה) שמביא, דהגאון ר' יצחק צבי בערנפעלד ז"ל אב"ד חוג חת"ם סופר סיפר לו, שנכנס פעם להחזון איש וראה שהוא לבוש בטלית קטן של בד, ואמר לו חזו"א שכנראה הוא תמה למה אינו לבוש בטלית קטן של צמר, אמנם התשובה מצוי' בתוס' מס' נדה וסתם ולא פירש, וביאר הכוונה, דהתוס' כתב במס' נדה (סא: ד"ה אבל) דאין חייבין בציצית אלא בבגד שיש בו הנאת לבישה, ומטעם זה מוכרי כסות פטורין מציצית, **ובהיות בא"י החום גדול וקשה ליהנות מלבישת בגד צמר לכן הי' לובש בגד קל בכדי להתחייב בו בציצית**, עי"ש.

ובאמת כבר ידועים הדברים בספר 'קובץ שיעורים' (ח"ב סימן כ"ג) להגאון ר' אלחנן וואסערמאן ז"ל שדן לפי

התוס' הנ"ל, וז"ל: "דבבגד שלובשו רק לקיים מצות ציצית ולא בשביל הנאתו אף אם יהנה בלבישתו באופן דהוי פסיק רישא, מ"מ כיון דאינו לובשו בשביל הנאתו ואין כונתו רק בשביל המצוה, א"כ לא קיים מצוה כלל, ולפי"ז צ"ע בטליתות של מצוה שלנו שהדבר ידוע שאין לובשין אותן אלא בשביל קיום המצוה, וא"כ לדעת היראים והר"ן לא קיים בהם מצות ציצית, וצ"ל דמנהגו הוא לפי דעת התוס' פ' כל שעה, דמוכרי כסות איירי דוקא היכא דלא הוי פסיק רישא, אבל בפסיק רישא אסור, וה"ה לענין ציצית היכא דהוי פסיק רישא חייב בציצית אף שאינו מתכוין להנאת לבישה, אבל לדעת הר"ן א"א לקיים מצות ציצית רק בבגד שלובש להנאתו ממש ולא משום קיום המצוה וצ"ע. (עדיפא מיני' יש להקשות לכו"ע דהלא בטליתות שלנו אין הנאה כלל לא בחמה מפני החמה ולא בגשמים מפה"ג, וע"כ כמ"ש הד"מ בסוס"י דמוכרח מזה דגם לבישה לכבוד הוי לבישה ועמ"ש בד"ת על הרא"ש הל' ציצית סי' כי לתרץ קושית הד"מ), וחכם אחד השיב דגם לדעת הר"ן אפשר לקיים המצוה בטליתות שלנו, והיינו שיכוין בפירוש לשם הנאת לבישה, אבל צ"ע דהא סוף סוף אם לא בשביל המצוה לא היה לובש את הטלית כלל, ונמצא דכל לבישתו וגם כונתו לשם הנאה היא רק כדי לקיים את המצוה, וממילא אין זו כונה לשם הנאת לבישה".

ובשו"ת 'תשובות והנהגות' (שם) כתב ע"ז, וז"ל: "והגה"ק הגר"א ווואסערמאן הק' (קוב"ש ח"ב סי' כ"ג) היאך אנו מקיימין מצות ציצית בת"ק, והרי התוס' בנדה ביארו שציצית דומה לכלאים דכשאינו נהנה מלבישתו אינו חייב בציצית, ואצלינו מצוי בקיץ שאינו נהנה מלבישת הת"ק, ובפרט אלו הלובשים של צמר ואינו לובשו אלא למצוה, ונראה ליישב דהא דבעינן הנאה בלבישתו היינו משום דבלא"ה אי"ז לבישה חשובה וא"כ **כשלובשו למצוה חשוב לו הלבישה כמו לבישה להנאתו ושפיר חייב בציצית**", עי"ש.

ובספר 'דעת נוטה' (סימן רנ"ז וע"ע בסימן רנ"ח) נשאל השאלה: "האם נכונה השמועה שהחזו"א זיע"א לא לבש טלית קטן של צמר בקיץ, כי היה סבור שבגד צמר בקיץ לא הוי מלבוש ופטור מציצית", ומשיב: "הוא לא אמר טעם זה ואין לחלק בין ימות החמה לימות הגשמים, וזה אני (הגר"ח קניעבסקי) אמרתי ולא החזו"א עפ"ד התוס' בנדה סא: (ד"ה אבל) דבגד שאין נהנה ממנו אין חייב בציצית", עי"ש. וכנראה דיש חילוקי שמועות בזה בהטעם הנ"ל. ועי"ש בסימן רנ"א מש"כ ליישב מנהגינו דלובשים טלית של צמר בקיץ, די"ל דיש בזה הנאה שזה בגד של כבוד, ועוד כתב שם בסימן ר"ס דיש ראשונים דחלקו על התוס' הנ"ל, ודו"ק.

ועי' בספר 'הרב מבריסק' (דף 388) "מנהגו של מרן זצ"ל היה ללבוש טלית קטן של צמר דייקא לחוש לשיטת הרמב"ם והמחבר, שרק בגד מצמר רחלים מחוייב בהטלת ציצית מדאורייתא, ולא בשל שאר מינים שאין החיוב בהם אלא מדרבנן, והנה אביו מרן הגר"ח זצ"ל לא הקפיד בזה ונהג ללבוש ט"ק מכותנה, ולכאורה נמצא איפוא שהוא נקט בדין זה בשונה מדרכי אביו, אולם מרן זצ"ל הסביר פעם שאף בזה נוהג הוא כאביו שהלא הסבא מרן הבית הלוי הקפיד ללבוש טלית של צמר ואחריו נהג כן אף רבי חיים עצמו בצעירותו, נמצא שהעובדה שלימים הוא שינה ממנהגו וממנהג אביו והחל ללבוש בגד של כותנה, אמר מרן זצ"ל כי אין בכך קפידא אם ללבוש של צמר דוקא או אף של מינים אחרים וממילא גם כאשר הוא לובש ט"ק של צמר הריהו מקיים בכך את מנהג אביו", עי"ש.

וכן נקטו רוב אחרונים להלכה, **וגם מרנן רבותינו הק' זיע"א זרזו מאד להזהר בזה ללבוש דוקא טלית של צמר**, וכן ראוי לעשות להיות מהני חבורתא קדישתא יראי שמים לילך דוקא בטלית של צמר.

אולם, מצינו ב'אשל אברהם' (סימן כ"א) דדן שם בארוכה לפי אזהרת אריז"ל המובא במ"א (שם סק"ב) לשכב בטלית קטן, דיכול לישן בבגד של פשתן או בשאר מינים, דיש צערא דגופא לישן בטלית של צמר שמתרבה זוהמת הזיעה וכינים וכו' ועי"ש שהאריך בזה, וכן נהג הוא בעצמו, וידוע דכמה גדולי ישראל נהגו כן לישן בטלית של צמר גפן, ועי' בשו"ת קנין תורה בהלכה (ח"ד סי' א' סק"א) דכתב שם ותו"ד: "דאם נהג כן הרה"ק מבוטשאטש זי"ע מסתמא ראה כן אצל רבותיו הק' ה"ה הגה"ק מבארדיטשוב זי"ע ועכ"י והגה"ק הרבי ר' משה ליב מסאסוב זיע"א ועכ"י שהוא הי' תלמידם המובהק כידוע", עי"ש.

◆ פרק ו' - משנה א' ◆

כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה.

דקדק במדרש שמואל מהו הכוונה באומרו זוכה לדברים הרבה, דהיינו דברים אשר לא נזכרו כאן.

ומפ"ל על פי דברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' יתרו עמוד יפ) על מאמרם (עבודה זרה יד:) גמירי למסכת עבודת כוכבים לפנינו מרבע מאה פירקי טויין, ואין ממשה תנן. דלכאורה תמוה היאך נתמעטו כל כך הלכות אלו.

אך ביאור הענין דהנה ידוע חז"ל בכמה דברים שהעושה אותם הרי הוא כאילו עובד עבודה זרה, כמו (סנהדרין נב.) כל המתלוה בדיבורו כאילו עובד עבודה זרה, עוד אמרו (סוטה ד:) כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודה זרה, ועוד בכמה מקומות בדברי חז"ל. וביאר המהריז"ל כי בעולמות הגבוהים יותר לפי ערך קדושת המקום נמצא הפגם בעובד עבודה זרה. והנה מבואר לעיל כל התורה כפי שרשה בעולמות העליונים, ועל כן היו כתובים במסכת עבודה זרה שלו מרבע מאה פרקין, דהיינו כל אלו הדברים שנמצאו כאילו עובד עבודה זרה הם ועונשיהם ומולדותיהם שהם מרובים מאד, אבל לא כתבוהו חז"ל בסמ' עבודה זרה שלנו לעשותה כדין עובד עבודה זרה ממש, דאלו כל מותא סגיל ליה, ולא שבקת חיי לכל בריה, עכ"ד. (ועי' דברי יואל קדושים עמוד קיח). ועל דרך זה מצינו בדברי חז"ל ובספרי המוסר כמה מדות והנהגות טובות שהם ענפים למצות התורה.

וזהו ביאור המשנה, כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, היינו שזוכה להשיג כל התורה כפי שרשה בעולמות העליונים גבוה מעל גבוה, וממילא זוכה לדברים הרבה, היינו שמתרבים אצלו מצות הרבה, דכפי השגתו בטעמי המצות ושורשן למעלה נמצאים אצלו הרבה דברים לענפי המצות, והוא יהיר בכולם לשמור ולקיים תוקי התורה בכל פרטיה ודקדוקיה.

כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה. יל"פ על פי מה שכתב בתור החיים הקדוש (פ' רמה) לפרש הכתוב שמור ושמעת את כל הדברים האלה, וקשה למה הקדים שמירה לשמיעה, אכן ידוע (זוה"ק רע"מ נשא קכג.) כי מי שהוא בעל עבירה, שערי דעת התורה ננעלים בפניו, כי הקושיות שיעמדו בפני האדם הם סוד הקליפות המתהוים מעבירות האדם. וזה שאמר הכתוב שמור ושמעת, פירוש אם אתה רוצה שתעמוד על אמיתת התורה להבין אמריה, שמור המצות לבל תעבור עליהם, ובזה ושמעת את כל הדברים האלה, עכ"ד. ובזה יתפרש מה שמצינו לעיל (פ"ג מי"ז) אם אין ירצה אין מכמה, והיינו שאם אין לו ירצת שמים וירצת מטע, אז אין לו מכמה, כי שערי דעת התורה ננעלים בפניו, ולא יזכה להשיג מכמת התורה.

וזה שאמר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, היינו שזוכה להשגות גדולות בתורה להבין ולהשכיל עומק דבריה ולפונות סודותיה, והטעם הוא כמו שאמר להלן שלימוד תורה לשמה מרחקתו מן החטא, וממילא שערי דעת התורה פתוחים לפניו, וזוכה לדברים הרבה בהשגת התורה.

◆

נקרא ריע אהוב, אוהב את המקום.

י"ל על פי מה שכתב בתפארת שלמה (פ' יתרו) הקשו הראשונים על מצות אהבת ה', היאך שייך לצוות על זה, והלא אהבה היא דבר המלויה בלב ולא תצוה בהכרח, וכל שלא ירגיש דבר שיפעול בו החשק אינו מוסב לב אף אם יכריחנו במצות המלך. לך כתיב (מלאכי ג) אהבתי אתכם אמר ה', וכן אנו אומרים קודם קריאת שמע אהבת עולם אהבתנו, כי על ידי התורה והמצות שלו בני ישראל, כביכול ממנוצץ ומשפיע אור כבודו וגילוי אהבה בקרב לבבם, ומעלמיות אור הנשפע הם שבים לאהבתו ית"ש כמים פנים אל פנים, קל ומומר בן בנו של קל ומומר למלך מלכי המלכים

הקב"ה, שכשאר מלאה תורות התהפה לבני ישראל, בלי ספק ישוב התלם להתבטל, על כן אנו אומרים קודם קריאת שמע הבוחר בעמו ישראל באהבה, כי הוא הטורח והמקדמה ליחוד שמע ישראל ואהבת את ה' אלהיך, להודיע שהוא אוהב אותך ומזרים בלבך קרן התבטלו, לכן רצה גם שיתעורר בקרבך החור הקדוש הזה בתוקפו להתבה אותו, עכ"ל.

וזהו כוונת דברי המשנה, שהעוסק בתורה נקרע ריע תהוב, היינו שהקב"ה מזריח בו אותות אהבה, והרי הוא תהוב לפניו יתברך, ומכח זה הוא אוהב את המקום, כי כמים פנים אל פנים מתעורר בקרבו אהבת השי"ת.

◆

ומרחקתו מן החטא.

יתבאר בהקדם מה לשיטת בעל ברכות (ה.) לעולם יהרגין אדם עצמו על יהרג ואל יעבור, בשלו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, ואם לאו יקרע קריאת שמע, ואם לאו יזכור לו יום המיתה. והקושיא מפורסמת למה הזכרת יום המיתה הוא תקנה בדוקה יותר מכולם, אם כן למה יפסח מהלה בשאר תקנות.

ובשלר ע"ז זללה"ה בקדושת יום טוב (פ' חיי) כי לפעמים היצר הרע בא במרמה ומדמה פנים על עבירה כשלו הוא מצוה, ועל זה לא יועילנו הזכרת יום המיתה, אבל על ידי עסק התורה ישלט גם מתחבולות אלו, כי זאת התורה מורה לנו את הדרך אשר נלך ואת המעשה אשר נעשה, שנדע היטב מהו מצוה והיפוכו, וגם שהתורה בעצמותה משמרת את האדם שלא יבוא לידי מכשול, עכ"ד.

וזה מפרש המשנה בסגולת העסק בתורה למה, ומרחקתו מן החטא, היינו שהתורה הקדושה מאירה את עיניו שלא יוכל היצר הרע לרמותו ולהטעותו בין עבירה למצוה.

◆

ומגלין לו רזי תורה.

י"ל על פי מה שמעתי מכ"ק מרן אאמו"ר זללה"ה, כי ק"ו מרן הדברי חיים זללה"ה היה קורע בתורה בכל שבת ויום טוב, ושירע תמיד בעת הקריאה שבכתה פסוקים היה שוגג ושוהו ודופק בגרגו בראשי עד קודם. פעם אחת שבת אצלו מחותנו הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זללה"ה, וקודם הקריאה הרואה את בניו ומקורביו בחיזה פסוק ישמע הדברי חיים ובחיזה פסוק ידפוק בגרגו וכדומה, וכשאר אמר כן היה, לאחר קריאת התורה פנה הרה"ק מדזיקוב ואמר אל הדברי חיים, מחותן, הלא יש לי עדים שגם אני הנני מבין פסוקי התורה הקדושה, ובכל זאת אעצור רוחי בקרבי, ולמה אעלת כבודו טועם כל כך, אמר הדברי חיים אבל אני רואה עוד יותר [מבעל ליך זאה נלך], אמר לו הרה"ק מדזיקוב הלא גם אני רואה עוד יותר, אמר לו הדברי חיים אבל אני רואה עוד ועוד ועוד [מבעל ליך זאה נלך לון נלך], ומי יבוע בסוד קדושים.

וזהו כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה כו' ומגלין לו רזי תורה, כי הצדיקים העוסקים בתורה לשמה, הם זוכים לרמות בפסוקי התורה הרבה דברים נעלמים ונשגבים עד אין שיעור ועד אין ערך, ונתגלה לפניהם רזי תורה עמוקים וטמורים.

◆

ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק.

יבואר בהקדם מאמר הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע (הובא בייטב פנים יפה לעיטים חות יח) על מאמרם ז"ל (שבת קד.) הבא ליטהר מסייעין אותו, דלכאורה היה לו לומר מסייע לשון יחיד שהסי"ת מסייע, אלא הכוונה על צדיקי הדור שמסייעים להם לישראל להתקדש ולהטהר, עכ"ד.

והנה קי"ל (יו"ד סימן ר"ץ סי"ג) מעין שיורד מן הבר כו' אין לו דין מעין שמטהר בזוחלין, אלא אם יורד בקילוח בלא הפסק. ובזה י"ל שבבר זה יתייחס דוקא על הצדיקים שהן מסייעים לאחרים, היות שהצדיק מימיו יורד בקילוח בלא הפסק, שמתגבר כסדר בכל את התורה ובעבודת ה', לכן יש לו כח זה להשפיע טהרה על אחרים דוגמת מעיין שמטהר בזוחלין, והיינו שאין מימיו מכונסין במקומן אלא זוחל ונשפך לחוץ, כמו כן הצדיק מטהר בזוחלין, והיינו כשאר מתעורר בפנימיות לבבו למשובה ולטהרה ולעבודת ה', מימי התעוררות שלו זוחל ונשפך לחוץ על זולתו, לסייע לאחרים ולעורר לבב ישראל אחיו כמוהו.

וזה שאמר ונעשה כמעי"ן המתגב"ר וכנהר שאינו

פוסק, היינו שזוכה להמגבר בכל עת בתורה ובעבודת ה', ומזה יש לו לדין מעין שמטהר בזוהמין, והלדיק הזה כשאר יתעורר בפנימיות לבבו לעבודת השי"ת וירחמו, הוא מטהר את זולתו, שמכניס מסילות היראה בלבב תלמידיו לסייעם לבא להטהר ולהתקדש בקדושה של מעלה.

◆ משנה ב' ◆

בת קול יוצאת מהר חורב, ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה.

יש לבאר הטעם שהבת קול יוצאת מהר חורב דייקא. ויתבאר בהקדם למת טעם מה שנקרא הר סיני בשם הר חורב (עיין שבת פט:). וי"ל על פי מה שכתב מ"ז זללה"ה בישמת משה (פ' יתרו) שנתינת התורה על הר סיני הגמוך מכל ההרים, מורה על גלות ישראל, וכמו שיסד רבינו מאיר בקינות לתשעה באב (קינה מח) סיני העל כן בך בחר אלהים ומשם בגדולים וזרח בגבולין, להיות לשון ולמופת לדת כי תתמעט ותרד מכבודה, עכ"ד. ובזה יתפרש שנקרא בשם הר חורב, ע"ש שהוא חות ומופת על תורבן בית המקדש וגלות ישראל.

והנה תמרו חז"ל (פתיחתא דאיכ"ר ס"ג) לע גלו ישראל אלא בשביל שכפרו בתורה שבעל פה. ועון ביטול תורה הוא המעכב את גאולתינו ופדות נפשינו, וכמו שכתב בעור החיים הקדוש (פ' תצוה) טעם לתריכות הגלות הזה, כי הגאולה העתידה תלוי בזכות משה רבינו, וכל עוד שאין עוסקים בתורה אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה, עכ"ל.

ולזה בת קול יוצאת מהר חורב כדי להתאונן על תריכת הגלות, ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, כלומר מה שאוי להם לבריות אלו ישראל שגלו מארצם ונחלתם, וגם עתה עדיין לע עלתה תרוכת בת עמי, הוא בשביל עלבונה של תורה, שהיו כופרים בתורה שבעל פה וגם עתה הן בטלים מן התורה, ומשה רבינו אינו חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה.

◆

אוי להם לבריות מעלבונה של תורה.

יבואר על פי מה שכתב מ"ז זללה"ה בייטב לב (פ' שופטים) לפרש מאמרינו ואתה נדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו, להבה אמרו חז"ל (סוכה נב:) אתה דכתיב (מיכה ד ו) ואשר הרעותי, אמר הקב"ה אני גרמתי להם שברחתי אילך הרע. אולם לעומת זה מצינו בשם' קידושין (דף ג:) אמר הקב"ה ברחתי אילך הרע ברחתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו. וזה שאמר ואתה נדיק על כל הבא עלינו, ואם כי אתה גרמת לנו לחטוא, הלא כי אמ"ת עשית, פי' התורה שנקרעת אמת (ברכות ה:) ברחת, על כן ואנחנו הרשענו, כי היה בידינו להמית כח היצר על ידי התורה, עכ"ד.

וזה יתבאר אמרם חוי להם לבריות מעלבונה של תורה, כלומר שיש עונשין ומלקיות וחוי להם לבריות מחמת העבירות שבידם, ואין להם תירוץ שהיו מוכרחים לחטוא מחמת היצר הרע, כי היה להם עצה לעסוק בתורה שהיא תבלין נגד היצר הרע, ומצד שעלבונה של תורה מה שלא עסקו בתורה היא הגורמת להם להיות נמסרים ביד היצר הרע, ולכן כיון שהם גרמו בעצמם זה שלא המליצו כח היצר הרע, לכן יענשו על כל דבר פשע.

◆

וכל מי שעוסק בתורה תדיר הרי זה מתעלה.

י"ל על פי מה שכתב מ"ז זללה"ה בישמת משה (פ' תזריע) בכוונת אמרם ז"ל (פסחים נ:) תורה קדמה לעולם וישראל קדמו לעולם, כי התורה קודמת לעולם, והרי היא למעלה מכל חוקי הטבע, וישראל שעוסקין בתורה זוכין להתעלות למעלה מדרכי הטבע, ואין חוקי הטבע שולטין בהן, עכ"ד.

וזה מפרש מ"ז זללה"ה בעני חיים (פ' מקץ) מה שנאמר ביוסף הצדיק (בראשית לט יא) ויבא הביתה לעשות מלאכתו וגו' ויבא האנשה. על דרך שדרשו חז"ל (שבת קנ:) ויובא אותו האנשה (בראשית מו ה), לע מאינטגיניות שלך, ר"ל שיתנהג שלע על פי דרך הטבע. וזהו ויבא הביתה לעשות מלאכתו, וכזוה"ק (ויצא דף קנ:) שהיה עוסק בתורה, לכן וינס ויבא האנשה, כלומר שיצא חוץ מגדרי הטבע, עכ"ד.

וזה שאמר וכל העוסק בתורה הרי זה מתעלה, דהיינו שמתעלה למעלה מדרכי הטבע, ואין לאוקי הטבע שליטה עליו.

◆ משנה ג' ◆

ותמימים ינחלו טוב, ואין טוב אלא תורה, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו.

י"ל על פי מה שסיפר ק"ז היסמע משה זללה"ה (הובא בקונטרס תהלה למשה) שרואה בחלום את הגן עדן של אחד מהמנהיגים בעלי המשנה, ובא לביתו גדול יפה ונאה, ובאמצו עמד שולחן קטן (שקורין שטענדיר"ל) ועליו עמד זקן אחד ולמד, שאל האיך קבילת קדיעא וכי זה הוא גן עדן של התמך, והלא כזה יצאנו גם בעולם הזה, השיבו לו האיש תדמה כי התמך הלזה הוא בגן עדן, הגן עדן הוא באמצו ובלבבו.

וזה שאמר ותמימים ינחלו טוב, היינו שיזכו לחיי עולם הבא יום שכולו טוב, ומפרש ואין טוב אלא תורה, כלומר שכך הצדיקים לעולם הבא הוא שגם שם בגן עדן הם עוסקים באמרה בהשגה גבוה לאין שיעור, והגן עדן הוא באמצע בפנימיותם, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו"ן, דהיינו שלעולם ועד לא יעזבו את התורה, כי בגן עדן לעולם הבא זה עיקר התענוג מה שיעסקו באמרה הק' בבחינה גבוה ועלה.

◆ משנה ד' ◆

פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. ואם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך.

אפ"ל בדרך רמז, על פי מה שכתב החתם סופר (דרשות ז"ך חלול דף שנח:) על הפסוק (הושע ב כא) וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים וארשתיך לי באמונה, יש מדרשים חלוקים, יש אומרים (דב"ר פ"ג פ"ו) כי הקב"ה נותן חסד ורחמים אם התורה לא כנסת ישראל תתן צדקה ומשפט, ואז נשלמו הארוסין. ונמצא לפי זה אם מ"ו ביום הדין אין במעשינו צדק ומשפט, לא יעשה עמנו חסד ורחמים חלילה. אך יש במדרש (ילקוט הושע רמז תקיט) שכנסת ישראל לא תתן רק אמונה וארשתיך לי באמונה, ואז בדאי האמונה שיתן הוא יתב"ש צדק ומשפט חסד ורחמים ורבעתן ממנו. ולהכריע בין הדעות, נראה על פי מאמר חז"ל (עירובין כח:) גדינה בכפרים, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה גדינה בכופרים באומות העולם שכופרים בך, ונגד מעשיהם של גלו ירלו עמך כולם צדיקים. והשתא לפי זה אם יערוך הקב"ה מעשינו בפני עצמינו, היה מן הראוי שאם לא ימצא בנו צדק ומשפט לא יעשה עמנו חסד ורחמים, אך אם יערוך מעשינו נגד מעשי גויים, אז בדאי האמונה שתהיה מאתנו, והוא ית"ש יתן צדק ומשפט חסד ורחמים, וילמיד לנו צדקה ותהלה נגד כל הגויים, עכ"ד.

וזה יש להעמיס במאמר המשנה, פת במלח תאכל, כי פת גימטריא תלמוד (ליקוטי הש"ס מס' שבת), והיינו לף אם תהיה לימוד הגמרא מעט בתיכות, ולא תהיה מתובל במטעמים, ומים במשורה תשתה, פי' כי מה שמשתה מים הרומז למורה (תענית ז.) תהיה במשורה מעט בכמות, מכל מקום בזמן הגלות אשר על הארץ תישן ומיי לער תחיה, אם תתה עושה כן גימטריא ע', פי' שתשתע עיני"ך אל ה', על דרך שנאמר (תהלים קכג ע) אליך נשאתי את עיני"י היושבי בשמים. ויהיה לך לאמונת אומן בבורא כל עולמים, אז תצריך וטוב לך, כי בזמן הגלות כדאי הוא האמונה בלבד, והקב"ה יתן מלבו לדק ומשפט חסד ורחמים.

◆

ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

י"ל על פי דברי הריה"ק מהריי"ד מבעלזא זללה"ה על הפסוק (סו"פ וילך) לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מלד ארון ברית ה' אלהיכם, ופירש"י נתלקו בו חכמי ישראל בבבא בתרא (דף יד:), יש מהם אומרים דף היה בולט מן הארון מבחוץ ומם היה אומר, ויש אומרים מלד הלוחות היה אומר בתוך הארון. להבה מבואר בכתבי האריז"ל (שער רוה"ק תיקון כז) תיקון לחטא פגם הברית רח"ל הוא שיתענה פ"ד תעניתים. אמנם בדורות האחרונים שנחלשו אין לנו כח להתענות כל כך, והתיקון הוא לעסוק בדברי תורה ולגדל את בניו לתלמוד תורה ולירלת שמים, וזה מועיל כמו התעניות. וזה שאמר לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מלד ארון ברי"ת, ופירש"י נתלקו בו חכמי ישראל, למעוט תיקון לפגם הברית, בבב"ק בתר"ל, היינו בזמן האחרון בדרך בתרתא, יש מהם אומרים ד"ף היה בולט, היינו שלריך להתענות פ"ד תעניתים, וים אומרים מלד הלוחות שהיה אותו בתוך

גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא.

יתבאר בהקדם מה שכתבו הקדמונים (של"ה הקדמת מסב"כ) שהמלך צריך לקיים כל התרי"ג מצות, ובפשט מיסר ולא קיים חיזה מצוה, צריך לחזור ולבא בגלגול כדי לתקנה. ומנם בחמת יש כמה מצות שאינו יכול לקיים בפשוטן, כגון מצות המהגות בכהנים, ומצות התלויות בארץ או בזמן המקדש וכדומה, והעלה לזה שילמוד בתורה בפרשיות והלכות של תרי"ג מצות, ובזה נחשב לו כאילו קיים בפועל, וכמו שאמרו (מנחות קי.) כל העוסק בתורה חטאת כאילו הקריב חטאת, כי התמירה נחשב כעשיה.

והנה כתב ע"ז זללה"ה בישמח משה (פ' עקב) לפרש הפסוק (תהלים קג ז) ה' רועי לא אחסר, כי אמרו חז"ל (קידושין פב:) רשית מימיך מיה ועוף מאפרסמין שלא בצער, אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי פרנסתי. מבואר מזה לבזמן שאדם עושה רצון קונו, אז פרנסתו הוא בנקל הבריאה, שהש"ת מפרנס וזן בטובו כל ברואיו כמו בהמה חיה ועוף. וידוע (תיקוני הזוה"ק קלב.) אשר רמ"ח אברים ושס"ה גידין באדם המה מכוונים כנגד רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה, וכשמקיים התרי"ג מצות הוא נותן כח וחיות באבריו וגידיו, ולהיפך מגרע כוחו ח"ו, והיינו ה' רועי, לפרנסני ולכלכלני, כאשר לא אחסר, שאינני חסר בעלמותי, עכ"ל. ומנם לפי האמור יש לזה תקנה, ללמוד בתורה פרשיות של תרי"ג מצות, ובזה נחשב לו כאילו קיים כל המצות בפועל, וממילא מגיע לו פרנסתו בנקל הבריאה. (ועיין בעלי חיים סו"פ ויצא).

ובזה יתבאר דברי המשנה, גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ולעולם הבא, כי על ידי לימוד התורה נחשב כאילו מקיים כל התרי"ג מצות, והיא נותנת חיות באבריו בעולם הזה, שמגיע לו פרנסתו בנקל הבריאה, וגם היא נותנת חיים לעולם הבא, שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא.

◆ משנה ז' ◆

גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא.

י"ל על פי דברי כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' טהרה עמוד מ) לפרש הפסוק (תהלים לד יג) מאדי האנבר מאבר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו, כי מבואר בגמרא (מנחות קי.) שהעסק בתורת הקרבנות נחשב כאילו הקריבן בפועל, וכמו כן כאשר נגזר על האדם יסורים ועבר, אם הוא לומד בתורה הפרשיות של נגעים ומוכמות, נחשב כאילו נתו עליו היסורים בפועל, וזה שאמר מאדי האנבר מאבר תיסרנו יה, ליימתי שנתו של אדם שהקב"ה מיסרו ביסורים, בזכות שמתורתך תלמדנו, היינו שיוצא ידי חובת היסורים בלימוד התורה, עכ"ל.

ועל פי זה יש לפרש מה שאנינו לעיל (משנה ג) בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומודעת לוי להם לבריות מעלבונה של תורה, כלומר מה שהוא לוי להם לבריות, שהם זוכים לוי על היסורים הבאים עליהם בפועל, הוא מחמת עלבונה של תורה, דלמלי היו עוסקים בתורה היה נחשב להם הלימוד בפרשיות נגעים ויסורים כאילו כבר נתו עליהם היסורים, ולא היו צריכים לסבול בפועל ממש.

ולזה אמר כאן במשנתינו, גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה, שהלומדי תורה הם ניצולים מן היסורים, שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפ"ת, שהתורה הוא מרפאת מכאובם, מחמת שהם יוצאים ידי חובתם בלימוד הפרשיות של תוכחות ויסורין.

בענין קריאת שמע בלא תפילין

בפרשתן (כג, כד) הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה. ופרש"י הן עם כלביא יקום, כשהן עומדים משינתם שחרית, הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצוות, ללבוש טלית, לקרוא את שמע, ולהניח תפילין, (ובמד"ר תנחומא מובא נוסחא אחרת).

ומבואר ברש"י דקודם צריך לקרוא קריאת שמע, ואחר כך מניחים תפילין, והקשו המפרשים דבגמ' ברכות (י"ד ע"ב) מבואר דתחילה צריך להניח תפילין ואחר כך קוראים קריאת שמע, (ומובא בטור וב"י סי' כ"ה).

ובס' שו"ת דעת סופר (סי' ד') הביא בשם גיסו לתרץ על פי דעת הפוסקים שהבאנו לקמן דדעתם שאם מניח תפילין לאחריו אז אפשר לקרוא קודם קר"ש בלא תפילין, וכן מיישב מרן רבינו זי"ע בברך משה (עמ' רל"א) דרש"י בא לומר לפי מנהג שהבאנו לקמן שקוראים קרי"ש מיד בבוקר שחוששים שמא יאחרו זמן ק"ש, ומוסיף שם דזהו לשון רש"י "באו לחטוף המצוות" דלחטוף משמע שחוטפים לפני הזמן, וכמו כן כאן שהם חוטפים לפני הזמן, דהיינו לפני שהניחו תפילין (וע' מ"ש בעי"ז מרן רביה"ק בדברי יואל פרשת שמות).

מאמרי האמוראים בגמ'

- **אמר עולא כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו.**

  (ע' ברש"י ורבינו יונה בביאורם שם ובכה"ח סי' כ"ה הנפק"מ ביניהם).

- **אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים**

  (ופרש"י שהמקריב קרבן עולה חייב להקריב מנחה עמו, והקורא קרי"ש ואינו מקיים מצות תפילין הכתובה בה אינו גומר המצוה).

- **ואמר ר' יוחנן, הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל, וזו הוא מלכות שמים שלמה**

  (ופירש רבינו יונה דכשמניח תפילין על ידו וראשו הריהו משעבד גופו ונשמתו לעבודתו יתברך וביחד עם זה הוא קורא קרי"ש, זו הוא מלכות שמים שלמה).

- **א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, דכתיב ארחץ בנקיון כפו ואסובבה את מזבחך ה'.**

נפקא מיניה בין הטעמים:

א) ברבינו יונה מבואר דהנפקא מינה בין הטעמים הוא אי קרי"ש בלא תפילין נחשב כחסרון בעצם הקרי"ש או לא, דלטעם עולא שהוא מעיד עדות שקר אין חסרון בעצם הקרי"ש, דבעצם הקרי"ש נחשב כראוי, אלא שבזמן שקרא קרי"ש הוא העיד עדות שקר, אבל לטעם ר' יוחנן דכאילו הקריב עולה בלא מנחה, נמצא דיש כאן חיסרון בעצם הקרי"ש דהוא אינו גומר המצוה, וכן להמימרא השניה של ר' יוחנן הרי לא קרא קרי"ש בשלימות.

ב) כשבדעתו לקרוא קרי"ש שנית עם תפילין - יש אומרים דלטעם ר' יוחנן דמדמה ליה לקרבן בלא נסכים, אם כן כשמונתו עדיין לקרוא קריאת שמע, אף שיקרא אחר כך, אין זה בכלל הקורא בלא תפילין, דכמו בקרבן אפשר להביא נסכים עשרה ימים אחר הקרבת הקרבן כמו כן מהני מה שיניח תפילין אחר כן.

(בשו"ת אמרי יושר החדש סי' כ"ט אות ג' הביא כן מאלפס זוטא להרמ"ע מופאנו על מס' ברכות י"ד ע"א שכתב דלטעם הנ"ל מהני מה שמניחים אח"כ, וכן משמע בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שנ"ט בד"ה ומ"ש רו"מ דמחלק כן בין שני הטעמים, אולם בשו"ת האלף לך שלמה (סי' שנ"ד) כתב דאף לטעם קרבן לא מהני אם הניח אח"כ

דבקרבן שייך לומר תשלומין, כיון דאין עליו חובה להביא נסכים רק כשמקריב עולה, לכן כל זמן שהוא מביא נסכים הם שייכים לעולה, אבל תפילין מעיקר הדין הוי חוב כל היום רק עתה בטלוהו דא"א לשומרם כראוי, ולכן כל זמן שלובשם ר"ל שלובשם בשביל חובת שעה זו ואין ראיה דשייכא לקרי"ש שלפניו, ועי' לקמן די"א דאף לטעם עדות שקר מהני מה שיניחם אח"כ).

מנהג החסידים

מנהג חסידים ואנשי מעשה לקרוא קריאת שמע בבוקר מיד בקומם ממטותם, או מחמת דברי הזוה"ק שאין רוח הטומאה מסתלקת מרמ"ח איברי האדם לאחר שינתו עד שיקרא רמ"ח תיבות דקריאת שמע, או מחמת שיש החוששים שלא לשתות לפני קבלת עול מלכות שמים

(עי' בליקוטי מהרי"ח שמביא כן בשם צדיקים, וכן במנהג צאנז בשם מרן הד"ח זי"ע ועוד)

ויש הקוראים קריאת שמע כשחוששין שיאחרו זמן קריאת שמע כשיקראו קרי"ש בעת התפילה.

ולכאורה מכיון שהם עדיין לא הניחו תפילין אסור להם לקרוא קרי"ש דהוי כאילו מעיד עדות שקר.

ומצינו כמה טעמי לימוד זכות במנהג העולם: בלבוש (סי' נ"ח סע' ב) כתב וז"ל ראיתי יש טועין כשאין להם ציצית או תפילין בבוקר או כשהם בדרך ואינם יכולים להניחן מחמת קור וצינה, אז אינם רוצים גם כן לקרות קרי"ש בזמנה, עד שיוכלו להניח תפילין, וקורין קרי"ש וברכותיה, ולפעמים אפילו לאחר שעבר זמנה, אבל נ"ל שהוא טעות גמור בידים, דוודאי לעולם יש להקדים קרי"ש וברכותיה בזמנה בכל מה שיוכל, ואפילו אין לו תפילין בראשו ובזרועו, ואע"ג דאמרי' כל הקורא קרי"ש בלא תפילין הרי הוא מעיד עדות שקר, אינו אלא אסמכתא בעלמא ולא אמרו כן אלא במזיד,

אבל כשיש לו אונס שאין לו תפילין, מוטב שיקרא קרי"ש בזמנה ובברכותיה אפי' בלא תפילין משיעבור זמנה, דהא מצות קרי"ש מצות עשה בפני עצמה היא ולא תלאה אותה התורה בהנחת תפילין, וכשיהא לו תפילין יחזור ויקרא קרי"ש כקורא בתורה או יאמר מזמור אחר עכתו"ד.

(והובא דבריו בבאה"ט ריש סי' נ"ח, וכמה פוסקים (שע"ת סי' מ"ו) ציינו לדברי הלבוש ליישב מנהג העולם שקוראים קרי"ש, אולם דבריו לכאורה הם רק כשיש חשש שיעבור זמן קרי"ש, ובא"ר שם הביא בשם מגדל דוד דמשיג על הלבוש).

סברא להתיר

יש שכתבו דכל האיסור הוא רק אם אינו מניח תפילין לאחריו כל היום, אבל עדיין יניח תפילין, אזי אינו בכלל הקורא בלא תפילין

(בשו"ת אמרי יושר שהבאנו לעיל כתב כן לפי הטעם של קרבן בלא נסכים, ובשו"ת בית יצחק (או"ח ח"י אות ג) הביא ששמע בשם החוזה מלובלין זי"ע דבין לטעם קרבן בלא נסכים, ובין לטעם כאילו מעיד עדות שקר, אזי כשבדעתו להניח תפילין אח"כ לא שייך האיסור, דגם עדות שקר לא שייך, דהא דאמרי' דהוי עדות שקר, זהו רק אם אינו מניח כלל, ובשו"ת מנח"י (ח"י סי' ק"ז אות ד) הביא מתשו' עמק יהושע אחרון דכ"כ גם בשם הגה"ק מצאנז זי"ע.

וכן נקט למעשה בשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' נ"ב אות ג) וכתב כן בין למי שקורא קרי"ש לפני הנחת תפילין ובין למי שקורא לאחר הנחת תפילין, ובשו"ת לבושי מרדכי (ח"ג סי' ה) הקשה על סברא זו וטענתו היא דלפי"ז נמצא דמה שהובא בגמ' הקורא קרי"ש בלא תפילין, כוונתו למי שאינו מניח כלל כל היום תפילין, והקשה דאינו מסתבר כן, דהוי מי שאינו מניח תפיין הוי קרקפתא דלא מנח תפילין, דבגמ' ר"ה י"ז ע"א נמנה בין פושעי ישראל בגופן, ומה שייך לומר עליו כאילו העיד עדות שקר, ומכל מסיק דאין בידינו לחלוק על תקיפי מינן [דהביא שם מספר לקוטי מנהגים בשם כמה גדולים וצדיקים שנהגו לקרוא בלא תפילין] והנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם, וכן נקט למעשה בשו"ת מנח"י (שם) דכתב דבשביל תפילה בציבור דהיינו שעדיין אינו מניח תפילין בשביל להתפלל תפילה בציבור וממילא צריך לקרות קרי"ש יש לסמוך ע"ז, וכ"כ בשו"ת תשוה"נ ח"ב סי' מ"ז דמנהג העולם להקל בזה, איך כתב דאם ידאי יאחר זמן קרי"ש אז עדיף להשתדל לקראה עם תפילין).

מנהג שלא לקרוא בלא תפילין

ומצינו יחידי סגולה שהיו מקפידים שלא לקרוא קרי"ש בשום ענין בלא תפילין, במנהגי חת"ס מובא שהגה"ק החת"ס הקפיד כן, ומובא שכידוע החת"ס התפלל ערבית בלילה בזמנה, ונמנע מלהיות בבית הכנסת כשהתפללו ערבית מבעו"י בכדי שלא לקרוא קרי"ש של ערבית עמהם בלא תפילין.

(ובלקוטי חבר בן חיים הובא שמועה שלא קרא שמע בתפילין דר"ת מחשש קרי"ש בלא תפילין, אולם בשו"ת התעוררות תשובה סי' כ"ו כתב שלדעתו השמועה אינה נכונה).

ויש שהקפידו כשראו שיאחרו עם התפילה אז הניחו תפילין וקראו קרי"ש ואח"כ חלצו התפילין, ובזמן התפילה הלבישו שנית

(במשמרת שלום סי' ד' אות ג' כתב דאם משער בדעתו שיאחר זמן קר"ש, אזי יקרא קודם התפילה, ואם יכול בתפילין יניח תפילין ויקרא, והביא בא"ד דאף דהשו"ת (בסי' מ"ו) מפקפק בזה מחשש שמרבה בברכות שמניח כמה פעמים תפילין, אין זה כדאי שבשביל זה יקרא בלא תפילין, ובפרט שמניחם בהפסק זמן, וכתב דכמה גדולים נוהגים כן).

אמירת ד' פרשיות בשמו"ת

מותר לקרות שמו"ת בערב שבת בלא תפילין, ואף שקורא הפרשיות דכתיב בהם מצות הנחת תפילין, אין זה נחשב כאילו מעיד עדות שקר

(שו"ת בנין עולם סי' ל', דמה שכתבו לגבי הקורא בלא תפילין, זהו דוקא בקרי"ש שקורין בשביל לצאת ידי חובת קבלת עול מלכות שמים ועול מצוות, ומדייק בלשון הגמ' דאיתא כל "הקורא" קרי"ש, ולא כתיב כל "העוסק").

איסור שכחת התורה (ג)

א] נחלקו הפוסקים בזמן הזה שהתירו לכתוב תורה שבעל פה משום עת לעשות לה' האם נוהג לאו זה של שכחת התורה דיש אומרים דכל האיסור הוא רק בזמן שלא הותר לכתוב תורה שבעל פה שאז אם ישכח לא יוכל להחזירו אבל אחר שכבר נכתבה שוב אינו נוהג איסור זה (א)

ב] אמנם יש אומרים דהלאו ועשה של שכחת התורה נוהג אף בזמנינו לאחר שכבר נכתבה תורה שבע"פ ואע"פ שיוכל לעיין בספרים מה ששכח אין זה מועיל כלום כי מיד ששכח כבר עובר בלאו קודם שיעיין (ב)

ג] אכן מצות ושננתם שיהיו דברי תורה משוננים בפיו נוהג גם בזמנינו שידע כל דבר על בוריו שיוכל להשיב תשובה ברורה על כל מה שלמד בלי לגמגם (ג)

ד] כמו כן כל ההיתר שהבאנו למעלה הוא רק בדברי תורה שכבר המה בכתובים אבל אם נתחדש לו דבר חדש שלא העלה אותו על הכתב או ששמע דבר חידוש שעדיין לא נכתב בספר חייב הוא לכל הדיעות לזכור אותו שאם ישכחנו לא יוכל להחזירו ונמצא עובר באיסור שכחה (ד)

ה] כל מה שכתבנו כי השוכח מתחייב בנפשו ועובר בלאו ועשה זהו רק אם שוכח מחמת עצלות שנתעצל לחזור על תלמודו כראוי ועי"ז מאבדו בידים אבל אם שכח מחמת אונס של חולי או זקנה אינו מתחייב בנפשו ואינו עובר בלאו (ה)

ביאורים והוספות

(א) כ"כ בכתר ראש (אות ס"ז) בשם הגר"ח מוולאז'ין וע"ע בחידושי הגרי"ז פרשת ואתחנן שביאר שעיקר אזהרה דפן תשכח היא על תורה שבע"פ הנמסרת מדור לדור אבל לאחר חתימת התלמיד שנפסקה הקבלה של תורה שבע"פ אינו עובר בלאו ובעשה וכן מבואר בביאור הגר"א על הירושלמי (פאה ב' ד') על הפסוק כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ועם ישראל "אם שמרת מה שבפה וקיימת מה שבכתב אתה מקבל שכר" ע"כ והכוונה שמה שבפה היינו תורה שבע"פ צריך לשמור ולהיזהר שלא לשכוח ומה שבכתב צריך רק לקיים ואין צריך לשמור עיי"ש, וכ"כ בספר דברי אבות להגה"ק מבוטשאטש דכל שאפשר למצוא אותו ענין כתוב אין בזה גדר של שכחה שאם ישכח איזה דבר מן התורה יכול לחפש ולמצוא את הענין ששכח וכן משמע קצת במהרש"א גיטין (ס' ע"ב) שפירש הטעם דדברים שבכתב אי אתה רשאי לכותבו כדי שלא יבואו לסמוך על הכתיבה וישכח הדברים מזכרונו עיי"ש משמע דאחר שהתירו הכתיבה יכול לסמוך על זה ואין חשש אמנם עדיין הדבר צריך עיון מכל הראשונים שמנו לאו זה אחרי שכבר הותר לכתוב תורה שבע"פ ולא חילקו בזה בין הזמנים שהיה אסור לכתוב תורה שבע"פ לזמן שאח"כ שכבר הותרה ודבר זה היה להם לפרש ולא לסתום ומדלא הזכירו שום דבר דעכשיו אינו נוהג איסור זה ש"מ דסבירא להו שגם היום נוהג איסור זה

(ב) שו"ע הרב פ"ב ס"ד וז"ל "וגם עכשיו שנכתבה תורה שבע"פ ויוכל לעיין בספרים מה ששכח אין זה מועיל כלום כי מיד ששכח עובר על לאו קודם שיעיין כמו בימיהם שעובר בלאו בשעה ששוכח אף שאח"כ יחזור וישאל מרבו וילמדנו מה ששכח ועוד שמצות התורה לא תשתנה בשינוי הדורות ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים עכ"ל

(ג) הגם דיש לומר דבזמנינו אין החיוב כמו שהיה בזמנם לזכור הכל בע"פ מ"מ צריך שיהיו דברי תורה מחודדים אצלו לכל הפחות מבפנים שיוכל להשיב על אתר דבר ברור בלי שיהיה צריך לעיין בדבר עיון מחדש כאילו לא למד מעולם

(ד) ולכן כל דבר חידוש ששמע מפי רבו או מאיזה חכם שלא נמצא כתוב בספר צריך לרשום אותו מיד על פנקסו שיוכל למצוא אותו בשעה שירצה וכן אם נתחדש לו איזה חידושי תורה קושיא או תירוץ או איזה סברא אמיתית צריך לכתוב אותו על אתר שלא ילך לאיבוד שהלא גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כבר נאמרה למשה מסיני ויש לו דין תורה שבע"פ שהותר לכותבו משום עת לעשות לה' ואם אינו רוצה לכתוב צריך עכ"פ לחזור עליו כמה פעמים שלא ישכח

(ה) רש"י ורבינו יונה והרשב"ץ במסכת אבות (פ"ג מ"ח) ובגמ' מנחות צ"ט יכול אפילו מחמת אונסו ת"ל ופן יסורו מלבבך במסירם מלבו הכתוב מדבר ועיי"ש במהרש"א ובשו"ע הרב (פ"ב ס"ו) דכתיב "רק" השמר לך למעט אם שוכח מחמת אונס

ו] וכן אם הוא טרוד הרבה בפרנסתו למצוא טרף לביתו והעיתים שקבע לו אינם מספיקים לחזור על לימודו שלמד קודם שהיה טרוד הוי אונס ואינו עובר בלאו של שכחה [ו]

ז] כמו כן מי שקשה עליו לזכור סוגיות חמורות מפני שלא נקלט היטב במוחו ושכלו ולא הועיל לו מה שחזר עליה כראוי אינו עובר באיסור שכחה [ז]

ח] לא יתייאש אדם מללמוד אף אם הוא שכחן ומהיר לאבד מה שלומד דכל שאינו גורם בעצמו השכחה אין בידו עבירה [ח]

ט] נכון הדבר וראוי לקבוע שעה קטנה ללמוד פעם אחת כסדר כל הש"ס בבלי ירושלמי וכל מאמרי חז"ל במדרש ובזוהר הקדוש שכל דבריהם היא תורה שבע"פ שניתנה למשה מסיני כדי שיזכה לגמור כל התורה לפחות פעם אחת בחייו מצות שמור תשמרון את כל המצוה וגו' ולעתיד לבוא יזכירוהו כל לימודו ששכח מחמת אונסו [ט]

ביאורים והוספות

(ו) שו"ע הרב שם ומקורו בברכות (ח ע"ד) הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונס ופירש"י שנטרד בדוחק מזונות, אמנם בתוס' יו"ט (פ"ג מ"ח) מביא מהמדרש שמואל שאפילו הוא טרוד למצוא פרנסה לביתו אינו אונס דמקרא מלא הוא השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך ויליף לה מהא דאמר "כל" השוכח לרבות אף הטרוד בפרנסתו, אך יעוין במהר"ם שי"ק בפירושו על אבות שהקשה עליו הרי פסוק מפורש "עושה צדקה בכל עת" ודרשו חז"ל זה הזן ומפרנס אשתו ובניו וא"כ מצוה קעביד והעוסק במצוה פטור מן המצוה ומתחייב בנפשו ואף שיותר טוב ללמוד תורה וה' ישלם לו אבל אם רוצה לעסוק בפרנסה רשאי, דגדול הנהנה מיגיע כפיו עיי"ש

(ז) שו"ע הרב ס"ז וז"ל "וכן מי שתקפה וגברה עליו משנתו מפני שהיא חמורה עליו ולכך נשתכחה ממנו ולא הועיל לו מה שחזר עליה כראוי אינו מתחייב ואינו עובר אע"פ שאינו אונס שהיה יכול לעסוק תמיד בהלכות אלו החמורות עליו ולא להסיח דעתו מהן להלכות אחרות ועל זה נאמר "ופן יסורו מלבבך" ללמדך שאינו מתחייב ואינו עובר עד שישב ויסירם מלבו ולכך נשתכחו ממנו ולא כשנשכחו ממנו דברי תורה מפני שקצר מצע שכלו להשיגם בקל ולתופסם יפה בשכלו ומוחו וכח זכרונו שלא ישכחו ממנו לאחר שיחזור עליה פעמים רבות כל כך כמו שחוזר על הלכות אחרות שאינן חמורות עליו ולא הצריכתו התורה לעסוק תמיד בהלכות אלו החמורות עליו כדי שלא ישכחם אלא אדרבה צריך הוא ללמוד ולידע כל התורה שבע"פ כולה ולחזור עליה עד שיזכור היטב מה שאפשר לו לזכור על ידי חזרה זו דהיינו ההלכות הקלות יותר" ע"כ. וכוונת דבריו בפשטות שאינו מחויב להקדיש זמן רב יותר מהרגיל בשביל ללמוד הלכות חמורות אע"ג שאם יחזור עליהן הרבה מאוד יוכל לזכור אותם אינו מחויב יותר מכמו שחוזר על הלכות אחרות שאינן חמורות עליו

(ח) דאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו וכמו שאמרו בגמרא ע"ז (י"ט ע"א) לעולם ליגרס איניש ואע"ג דמשכח ועיי' רש"י שם ובספר שערי לימוד (פ"ה הע' ל"ט) ביאר בזה דהיינו שגורס בתחילת לימודו במרוצה ובלי עיון הראוי או בשביל לרכוש ידיעות במס' שלומד או מתוך חשקת התורה הוא חוטף ללמוד הכל בבת אחת ואפילו שיודע שישכח הכל מותר דאין איסור שכחה אלא בלומד ע"מ להבין ולדעת ההלכה על בוריה ולזכור אותה לתמיד ולהתנהג עפ"י זה אבל בלומד לשם מטרה אחרת שהיא לתועלת עבורו שאין הלימוד מושלם אמרינן ביטולה זו היא קיומה ואינו מחויב לידע ולזכור, וכעין ראיה לזה מגמ' ב"מ (פ"ח ע"א) דרב זירא ישב בתענית לשכוח תלמוד בבלי משמע שאם הוא שוכח לצורך איזה ענין אין איסור בדבר. וע"ע בספר דברי אבות להגה"ק מבוטשאטש (פ"ג) כמה צדדים להקל באיסור חמור זה, וזל"ק "ובמהות ישב ויסירם מלבו יש ג"כ ספיקות שאולי מה שיש בו צד תועלת ללימוד שיודע עי"ז אח"כ איזה הלכה או סוגיא או פילפול וכן אם יסובב איזה מצוה אין זה בגדר ישב ויסירם מלבו ואולי גם במה שיש בו צד שיסובב לו תועלת עי"ז לעניני עוה"ז או איזה ריווח או נחת להשיב לו איזה שמחה או שעשועים שהוא ג"כ מפקח הלב אולי כל זה אינו בכלל יסירם מלבו עיי"ש

(ט) שו"ע הרב (פ"ב ס"י) עיי"ש שכתב שילמוד תלמוד בבלי וירושלמי ומכילתא סיפרא וספרי ותוספתות וכל המדרשים מתנאים ואמוראים כמדרש רבה ותנחומא ופסיקתא ומדרשי רשב"י שכל דבריהם היא תורה שבע"פ שניתנה למשה מסיני ואף שישכח הכל הרי לעתיד לבוא יזכירוהו כל לימודו ששכח מחמת אונסו שא"א לו לחזור כ"כ שלא ישכח לימוד זה שלומד רק שעה קטנה בכל יום כי שאר היום והלילה צריך לו לחזור על לימוד למעשה והשוכח מחמת אונסו אינו עובר עיי"ש ומשמע מדבריו דדוקא מה שלמד כאן ולא היה יכול לחזור שא"א לו לחזור על זה, אותו לימוד יזכירוהו, אבל מה שלא למד כלל אע"ג שלא היה סיפק בידו ללמוד לא ילמדוהו שם וכמ"ש בתנחומא (פ' כי תשא) עה"פ "אם שמוע תשמע" אם שמוע בעוה"ז תשמע לעוה"ב עיי"ש. ובשו"ע הרב מסיים לשונו הטהור "וגם עתה הנה זאת התורה היא העולה למעלה עד כסה הכבוד ועד בכלל וכו' כי אין שכחה לפני כסא כבודך שהוא למעלה מהכסא וכו' כי השכחה באה מצד הקליפה ואינה מגעת לינק אלא עד הכסא".

לעילוי נשמת

הרה"ח

מוה"ר **ישעי' אשר וועלץ** ז"ל

ב"ר **אהרן** ז"ל

נלב"ע ט"ו תמוז

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י בנו הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח

מוה"ר **אהרן וועלץ** הי"ו

מנהל מוסדותינו הק'

בבארא פארק יע"א

ט"ו תמוז

הגה"ק רבי חיים בן עטר זי"ע בעל "אור החיים"

מתולדותיו

נולד בעיר סאלי אשר בארץ מארוקו בשנת תנ"ו לאביו ר' משה, ונקרא שמו ע"ש זקנו הגדול אבי אביו ר' חיים שהי' עוד חי אז, ומזקנו זה למד תורה והוא הי' רבו המובהק כמו שכתב האוהחה"ק בהקדמה לספרו "חפץ ה' " וז"ל: ושבתי ללמוד תורה מפי מורי ורבי, הרב המפרסם אדוני זקני מורי, אשר נודע בשערים שמו המופלג, החסיד הענו כמוהר"ר חיים בן עטר זלה"ה, אשר מימיו שתיתי באר מים חיים, ובין ברכיו גדלתי, ובחקו ישבתי, מיום היותי, לשאוב מדבריו הטובים, ומרוב חסידות, כמעט אני אומר, שלא עבר עליו חצי לילה בשנה, אפילו לילי תמוז, מלקונן ולספוד כאשה אלמנה, על חרבן בית אלקינו, בבכי גדול, ולהשלים כל הלילה בתלמוד, עמי וכיוצא בי מיוצאי חלציו, עכ"ל, וכך עלה ונתעלה במעלות התורה, – אחרי חתונתו פתח ישיבה בביתו והי' מרביץ תורה לעדרים בלי שום תשלום גמול, כי אביו וחותנו נתנו לו כסדר הרבה ממון לצדקה וחסד, ושמו הגדול הלך לפניו ומוראתו נפל גם על הגוים, ועל כל חיות השדה, כידוע הסיפר שניצל מגוב האריות, כשמושל העיר שם אותו לשם על שלא רצה למלאות בקשתו.

חיי יצר

כל ימי חייו הי' סדר של גלגולים ונדודים שונים, מתחלה, כידוע קיבל עליו את הגזירה מן השמים לילך גלות, משום מעשה שהי', שידוע שדרכו הי' לחלק הרבה מעות לכל באי פתח ביתו, ובפרט לעניי בני תורה, ומנהג הי' לו שבכל ערב שבת קודש הי' שוחט עגל והי' מחלק את הבשר בין התלמידי חכמים, ופ"א פרצה מחלה בבהמות שבעיר סאלי, וכל הבהמות שנשחטו באותו שבוע נמצאו טריפה, חוץ מאותו עגל ששחטו בשבילו, והי' שם אחד מבני העיר עשיר גדול שהצטער על שלא יהי' לו בשר לכבוד שב"ק, הלך אל האוהחה"ק וביקשו שיתן לו חלק מן הבשר, אבל האוהחה"ק סירב באמרו שהוא צריך את זה להתלמידי חכמים, ותוך כדי דיבורם נכנס עני תלמיד חכם אחד, והאוהחה"ק נתן לו חלקו בסבר פנים, והעשיר כשראה זאת חרה הדבר עד מאד, והפיל דברים של גנאי על חשבון של אותו תלמיד חכם, והאוהחה"ק לא רצה להתוכח אתו ולא נענה לבקשתו, בלילה חלם האוהחה"ק שיען שלא מיחה על כבוד של התלמוד חכם, נגזרה עליו גלות, שנה שלימה ערך גלות, עד שהי' העובדא הידוע מהמ"ב פשטים שלו על "אם בחוקתי תלכו" שחידש, ורב שבאותו העיר אמר אז זאת אצל שלחנו באמרו ששמע זאת במתיבתא דרקיע בשם רבי חיים בן עטר, והאוהחה"ק כשמעו זאת אמר חיים בן עטר בלי לומר "רבי", כך הי' כמה פעמים עד שסגר אותו בחדר עד אחרי שב"ק כדי שאחר שבת יטיל אותו לחרם כדינו של המבזה ת"ח, לפתע נשמע קול סערה חזקה והי' נראה כאילו העולם עומד ליחרב, והמרא דאתרא עשה שאלת חלום והודיעו לו מן השמים שהיות שבעל האוהחה"ק נמצא סגור אצלו ואינו יכול לעשות הבדלה, והשר של גיהנם אינו יכול לפתוח שוב את הגיהנם, לכן הרעיש השר את העולם, תיכף הוציאו את האוהחה"ק מן

ימי ההילולא

י"ד תמוז

- רבי חיים אברהם ארנשטיין אב"ד בארדיוב ב"ר מרדכי (דברי אברהם) -תרל"א
- רבי פנחס שפירא מסלאוויטא ב"ר משה - תרל"ב

ט"ו תמוז

- רבי חיים ב"ר משה בן עטר (אור החיים) - תק"ג
- רבי ארי' לייביש הלברשטאם ב"ר שמחה (אבי הד"ח) - תקצ"א
- רבי אלעזר מרישא ב"ר אלימלך מרידניק - תר"ע
- רבי יצחק טוביה מצאנז ב"ר מאיר מגלאגוב (חתן הד"ה) - תרפ"ז
- רבי יעקב משה מקאמארנא ב"ר אליעזר צבי - תרפ"ט

ט"ז תמוז

- רבי דוד היילפירן אב"ד אוסטראה ב"ר ישראל - תקכ"ה
- רבי צבי הירש שיף מזבארוב (אבי מרן הישמח משה) ב"ר יצחק - תקע"ד

י"ז תמוז

- רבינו יהודה בן אשר [הרא"ש] - ה"א קנ"ה
- רבי חנוך העניך דוב מסאסוב-לונדון ב"ר אלעזר - תר"פ
- רבי מרדכי ארי' ווינקלער אב"ד מאד (לבושי מרדכי) ב"ר נפתלי - תרצ"ב

החדר ופיסוהו, ואז הודיעו להאוהח"ק כי כבר השלים את שנת גלותו ויכול לחזור לביתו לשלום,

ביקש לישב בשלוה קפצה עליו רוגזו של חותנו, שבשנת תפ"ה מת חותנו והשאיר לו הון רב, אבל באו אליו הרבה אנשים בתביעות שונות וגם ה' לו צרות מטעם הממשלה, עד שנתפס לבית הסוהר, ונאלץ לעזוב את עיר מולדתו סאלי ונדד ממקום למקום עד עיר פאס ושם גבר עצמו על צרותיו וישב על התורה ועל העבודה, כמו שהוא עצמו כותב כל זה בהקדמה לספרו "אור החיים" וז"ל: דלקוני בתפיסה במסירה ועלילה, באין מבטח לרגע, מחיי להרגיע, ואני בתוך עמקי ים הצרות, תפיסות על עסק ממון ועל עסקי נפשות, ולמות מתוך תורה חשבי, ואל אור החיים נתתי לבי ועיני שכלי, ונדדתי מעיר לעיר, ונתקיים בי "הנמלט מן הפחד יפל אל הפחת", שנים אחדות ישב בעיר פאס, וגם שם הרביץ תורה לרבים, בשנת תצ"ח ה' במרוקו רעב כבד מאד, אז גלה לעיר הבירה טיטואן ושם היתה קצת הרווחה, – בראותו כל ההרפתקאות שהשתרגו עליו, גמר בדעתו לעלות לארץ הקדש, כמו שכותב בהקדמתו על האוהחה"ק וז"ל: והנה מלחמה רע אחר רע לצר ולצורר וצרה נוגעת בחברתה עד צואר הגיע וכו' והאיר ה' עיני שכלי, אין זה אלא לקום ולעלות אל מקום חשבתי בו, הוא מקום השכינה, עכ"ל, וה' בדעתו ליסד את ישיבתו בעיר הקדש שמה, על כן סבב בערי איטליא שעשירי ישראל יבטיחו לו את נידבתם לתמוך את ישיבתו, שם באיטליא הדפיס את ספריו "אור החיים" ו"פרי תואר" על שו"ע יו"ד, ובשנת תק"א בחודש אלול דרכה רגליו על עפרה של ארץ הקדש.

בארץ החיים

מתחילה, חדשים אחדים ה' הישיבה בעיר עכו, עד חודש סיון, ואז קרה שנפטרו שנים מבני החבורה אז עקר את הישיבה מעכו, לכפר פקיעין, כמו שכתב באחת ממכתביו, וז"ל: לאחר שנפטרו שנים מבני החבורה, איש חכם וחסיד רבי שמואל נחמן, ואחד סמוך, נער קטן, יהודה הכהן, ואחזתני רעדה בראותי פרץ על פרץ, קטן וגדול, תיכף רעשתי ועקרתי ממקום זה עכו, שהוא בספק ארץ ישראל, והלכנו כלנו לכפר פקיעין תבנה ותכונן במהרה בימינו, שהוא ודאי ארץ ישראל כצפת וטבריי... עכ"ל, ובסוף שנת תק"ב התישב ביחד עם ישיבתו בעיה"ק ירושלים, התרגשות גדולה הי' לו כשבא לירושלים כמו שכותב באחת ממכתביו על יום הכיפורים הראשונה שהי' שם, וז"ל: וראיתי הארה גדולה בשעת כל נדרי... ובשעה שפתחתי ההיכל ממש הי' בעיני כפתיחת שערי גן עדן... עכ"ל, רבני ירושלים נכנעו לפניו מאד ודיבורו הי' אצלם קדוש, שם בירושלים הוסיף קדושה על קדושתו והי' יושב על התורה ועבודה ובקדושה יתירה, כמו שכותב תלמידו ה"חיד"א" ואני ראיתי להרב המופלא חסידא קדישא כמוהר"ר חיים בן עטר זלה"ה שהתענה ג' ימים קודם פורים רצופים, לילה ויום והיא הפסקת ג' ימים שכתב רבנו האר"י ז"ל שעולה במקום ארבעים יום, זכר לתענית שעשו בימי מרדכי ואסתר, מספור שהי' מערה מהבית הכנסת עד המקוה שדרך שם הי' הולך כל פעם לטבול, וכן המשיך בהרבצת תורה לתלמידים בישיבתו, כמו שכותב תלמידו הגדול ה"חיד"א" שהי לומד בישיבתו בירושלים, וז"ל בספרו שם הגדולים: ואני הצעיר זכיתי והייתי בישיבתו הרמתה, ועיני ראו גדלת תורתו, עוקר הרי הרים וקדשתו הפלא ופלא, ולפי דורנו הי' לב הרב מבעית בתלמוד והי' כמעין המתגבר... וחופף עליו כל היום סדר קדשה והבדלה מעניני עולם הזה ורב עזו נוראותיו... עכ"ל, וכן דרכו הי' בארץ ישראל להשתטח הרבה על קברי צדיקים ביחד עם ישיבתו הן על קברים שבירושלים והן אשר בגליל, כמו שכותב ה"חיד"א": ואני זכיתי בילדותי לילך עם הרב הנזכר וכל בני ישיבתו לעשות זיארה על מצבות הצדיקים שבעיר הקודש ירושלים ..., ויודע איך כשהגיע להר הקדש מירון ירד מן חמורו והלך על ידיו ורגליו, כשהוא אומר בקול מר איכה אני יכול השפל נכנס למקום אש שלהבת קודשא בריך הוא ושכינתיה, וכל פמליא של מעלה הכא וכל נשמות הצדיקים, – והסביר מטרת בקוריו על קברי צדיקים שרוצה להרבות בתפלות ובתחנונים לישועת ישראל, לעורר רחמים על גלות

ימי ההילולא

י"ח תמוז

- **רבי שמואל הכהן שאטין אב"ד פראנקפורט ב"ר יוסף יוזפא (מהרשש"ך) - תע"ט**
- **רבי משה דוד אשכנזי מטאלטשאווא ב"ר אשר אנשיל (תולדת אדם) - תרט"ז**
- **רבי אברהם יהושע העשיל מלויאב ב"ר מרדכי - תרע"ד**

י"ט תמוז

- **רבי אהרן שמואל קיידנובער ב"ר ישראל** (תפארת שמואל על גפ"ת וראש) **-תל"ט**
- **רבי מאיר תאומים ב"ר יוסף** (אבי הפרמ"ג) **- תקל"ג**
- **רבי יהושע מטאמאשוב ב"ר יוסף - תרס"ו**

כ' תמוז

- **רבי מנחם מענדל אויערבאך** (עטרת זקנים) **ב"ר משולם זלמן - תמ"ט**
- **רבי נתן נטע האנווער ב"ר משה** (שערי ציון – תפלות) **- תמ"ג**
- **רבי יחיאל רובין מקאלבסוב ב"ר אשר ישעי' מראפשיץ - תר"כ**
- **רבי משה יהודה לייב מחלם ב"ר מנחם נחם מטריסק** (אמרי פי) **- תרצ"ז**

השכינה, וכן להתפלל להצלחת הנדיבים שהתנדבו לסייע את ישיבתו.

אחותי רעיתי

סיפר הרה"צ בעל מנח"א ממונקאטש זצ"ל, שפ"א בא לפני האוה"ח הק' איש אחד מאנשי שלומו בבכי רבה שנהפך עליו הגלגל ונעשה לעני ואביון ואין לו ממש לחם לאכול, ונכמרו רחמיו עליו, וכתב פיתקא בקלף בכתב אשירות ובירכו, ונתן לו את הפיתקא ואמר לו שילך אל כותל המערבי ויחפש מקום חלל מעט, ויניח שם את הפיתקא ויהי' לו ישועה, האיש עשה כן ולקח את הפיתקא בידו והלך לילך לכותל המערבי, באמצע הדרך התחיל לנשב רוח סערה עד מאד והשליך מעל ראשו את כובעו העליון, והוא לא חש לזה, ונשאר בכובע התחתון שהחזיק בידו אחת והפיתקא בידו השנית, והרוח הלך ונתגבר והפיל מעל ראשו גם כובע התחתון וכשרצה להגביהו נפל מידו הפיתקא ונעלם מעיניו, וחזר לביתו של האוהח"ק בלב נשבר וסיפר לו הדבר, נענה לו האוהח"ק ואמר לו מה אעשה לך, לא איסתייע מילתא, ואח"כ מצאו ברחובות של ירושלים הפיתקא וראו שכתוב בו להשכינה הקדושה "אחותי רעיתי יונתי תמתי אבקשך ברחמים תשפיע פרנסה טובה לפלוני בן פלוני, חיים בן עטר".

קללת צדיק

פ"א יצאה גזירה מאת המושל על היהודים, התאספו ראשי הקהילות לאסיפה דחופה כדת מה לעשות כדי לבטל הגזירה, וגם האוהח"ק הוזמן לשם, האסיפה התקיימה בבית תפלתם של הקראים (כת כופרים בתורה שבעל פה), כיון שבית תפלתם היו במחתרת והיו צריכים למקום שבל יודע לאף אחד מאסיפתם, כאשר האוהח"ק בא להאסיפה ודרך רגלו על מדריגה הראשונה, נתעלף, ובקושי העירו אותו, וכשהעירו אותו צוה להגביה את המדריגה, ומצאו תחתיו ספרי הרמב"ם ששמו הקראים שם לבזיון (מכיון שהרמב"ם החרימם כידוע), כשראה האוהח"ק את זה קללה קללה נמרצת שלעולם לא יהי' להם מנין בירושלים, וכך הוה, מעולם לא הי' להם מנין וכשאחד מהם בא מחו"ל מת אחד מהם.

אשכבתי' דרבי

לא ארכו לו הימים בעיר הקדש ירושלים לפני שמלאה שנה לישיבתו שמה נתבקש לישיבה של מעלה, בליל הושענא רבא של אותו שנה, בהגיע חצות לילה נכנס לחדרו לבדו ופשט את בגדיו הלבנים ולבש בגדים שחורים ונפל על פניו בפשוט ידים ורגלים, ובכה בבכיות נוראות כך הי' עד תפלת שחרית ואחר התפלה חזר לחדרו ושכב עוד פעם עד ליל שמיני עצרת ואז לבש הלבנים, לאחר החג שאלו תלמידו ה"חיד"א" על פשר הדבר, ענה לו, שהתפלל על ביאת משיח צדקינו, משראה הס"מ את זאת יצא והסית בכל כחו להרבות עבירות בעולם, והצליחו מעשיו כל כך עד שפעל ההפך ונגזרה כלי' ר"ל, אז הרבה בתפילה ופעל שקיבל עליו הגזירה והציל את דורו, וסיים ה"חיד"א" שהבין ממאמר שהוא הי' משיח והי' מוכן להתגלות ולבוא אך בעוונותינו הרבים לא הסתייע מילתא, בשבוע האחרון לפני הסלקותו לבש בגדים חשובים ואמר לתלמידיו בואו ונצא לקראת משיח צדקינו, לאחר זמן מה פשט את בגדיו, ואמר שכעת הי' העולם מחצה על מחצה והי' קרוב לביאת הגואל, אבל כרגע נכשל עשיר אחד באיסטאנבול בעבירה והכריע את כל העולם, במוצאי שב"ק ט"ו תמוז שנת תק"ג נצחו אראלים את המצוקים ונשבה הארון הקדש, והוא רק בן מ"ז שנה, [עיין מה שאמר רביה"ק בחדו"ת פ' משפטים תשי"ח על דברי האוהחה"ק פ' כי תשא את ראש בני ישראל, שמפרש הכתוב שמרמז על צדיק הדור שנסתלק בימי עלומיו בעוון הדור, ואמר רבינו שהאוהחה"ק עצמו נסתלק בימי עלומיו בדמי ימיו, ע"כ ראה לרמז זאת בפסוק זה] באותו זמן נטל הבעשטה"ק את ידיו לסעודת רעוא דרעוין ועמד לרגע ואמר כבה נר המערבי, ואח"כ הסביר ואמר שסוד נטילת ידים יודע בכל דור רק הצדיק הדור והאוהחה"ק ידע את זאת ועכשיו בשעת נטילה נתגלה לו הסוד, הבין שהאוהחה"ק נסתלק לגנזי מרומים, – הוטמן בשפולי הר הזיתים, וזה אשר חרות על מצבת קבורתו: "ציון נברשת דדהבא, ההר חמד אלקים אבן יקרה, ושיחה קלה שלו אלקים חשבה לטובה, והארץ האירה מכבודו, כאשר יאירו שבעת הנרות, ירכה וקנה היא העולה עמו, וקרא שמה חפצי המוציא לאור כל תעלומה, הוא זיוה הוא הדרה, ה"ה הרב המופלא וכבוד ה' מלא, המקובל אלקי חסידא קדישא כמוהר"ר חיים בן עטר ז"ל, נתבקש לישיבה של מעלה יום ט"ו לחדש בשנת תק"ג, להנות מזיו השכינה, הוא המחבר ספר חפץ ה', וספר פרי תאר וספר אור החיים וספר ראשון לציון", – ציונו נעשה לתל תלפיות ורבים באים להשתטח עליה כל ימות השנה, ובפרט ביומא דהילולא ט"ו תמוז שאז באים אלפים לפקוד את ציונו ליפקד בישועה ורחמים.

מורשתו הרוחנית

מורשתו הרוחנית זכינו לספריו הקדושים, ספר "פרי תואר" על שלחן ערוך יורה דעה, "חפץ ה' " ו"ראשון לציון" על מסכתות הש"ס, וספר "מאור חיים" חדושים שנרשמו על ידי אחד מתלמידיו, וספרו הגדול שעל שמו מקודש הוא לדורות "אור החיים" הקדוש, ספרו זה נתפשט בקרב עם סגולה, בין אצל האשכנזים ובין אצל הספרדים, וגם אצל החסידים נערץ ונקדש הספר עד מאד, ודברים גדולים אמרו עליה רבותינו גדולי החסידים, הרה"ק החוזה מלובלין אמר ששלשה ספרים הקדושים הזהר הקדוש ואור החיים הקדוש וספר מאור עינים להרה"ק ר' נחום מטשערנאביל זי"ע מאירים את נשמת האדם, עיין בהסכמתו של הרה"ק מברדיטשוב זי"ע על ספר "ראשון לציון" וז"ל: רבים שתו מבאר מים חיים, שיצא מאותו צדיק, המאור הגדול, גאון הגאונים, הרב

המופלא חסידא קדישא, אשר מודעת זאת בכל הארץ, את יקר תפארת גדלתו והדרת שפעת יקרת אור תורתו ויראתו בספרו אור החיים, עכ"ל, ובספר ערבי נחל בסוף פרשת אחרי כותב עיין מה שכתב בזה רוח אפינו בספר אור החיים ודבריו בלתי מושגים רק ברוח הקדש, עכ"ל, הרה"ק מצאנז זי"ע פסק בשו"ת דברי חיים (ח"ב יו"ד סי' קה) להלכה על מלמד אחד שאמר שאור החיים לא נאמר ברוח הקודש ... יפה עשיתם שלא עזבתם את בניכם בידו ויישר כחכם בזה..., רביה"ק זי"ע כשהי' לומד בכל יום חומש ורש"י עם תפילין דר"ת הי' לומד גם אור החיים הק' וזה הי' מספרי יסוד שלו, וכל דבריו היו שגורים על פיו, עיין בספה"ק ויואל משה (מאמר ב' סי' ה') שרבינו כותב עליו בתואר "גדול אחרונים", ובמאמר א' סי' ט"ו מביא דברי האוהחה"ק פ' בחוקותי שרשע הוא כי יאמר למה ה' הוציאם מארצם ויגלם בין האומות וכו' וכתב ע"ז רבינו דרוח הקודש הופיע בבית מדרשו של האוהחה"ק כי עכשיו הרשעים מתעטפים בדברים כאלו.

י"ב תמוז

הגה"ק רבי אלעזר מריישא זי"ע
בעמח"ס "משנה למלך"

ואלה תולדות

הרה"ק ר' אלעזר ריישער זי"ע נולד בשעת תקצ"ח לאביו הרה"ק ר' אלימלך מרודניק זי"ע בן הרה"ק ר' מענדיל בער מפשעוואַרסק זי"ע [שנפטר בימי עלומיו בהיותו בן ל' שנה, והגה"ק הרבי ר' מענדיל מרימונב זי"ע אמר עליו שהעולם לא היה ראוי ליהנות מאורו] בן הרה"ק ר' אלעזר מליזענסק זי"ע בן רבינו איש האלקים הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע.

אביו הרה"ק ר' אלימלך מרודניק זי"ע היה מגדולי הצדיקים בדורו, מבני היכלא קדישא של הרה"ק ה"זרע קודש" מראפשיץ זי"ע, וידיד קרוב מאד למרן הדברי חיים מצאנז זי"ע, לימים כשהיה כבר מרן הד"ח מפורסם לגדול הדור, נענה פעם ואמר למקורביו: הכי אתם יודעים מי הוא ר' אלימלך מרודניק, אני אספר לכם מי הוא וסיפר כך: כשהייתי אברך הרי היה לי שם של עילוי, פעם אחת באתי לביהמ"ד סמוך לכניסת השבת וראיתי שר' אלימלך מרודניק יושב ומתייגע באיזה מדברי הר"ן החמורים ובוכה בדמעות שליש, נגשתי אליו ואמרתי לו אני אגיד לך פשט בדברי הר"ן, השיב לי ר' אלימלך מרודניק, לא, אני רוצה בעצמי להתייגע ולהשיג את הפשט האמיתי ואפי' אם הר"ן הקדוש בעצמו יתגלה אלי וירצה להגיד לי הפשט בדבריו, ג"כ איני רוצה, וסיים מרן הד"ח ואמר: מה אומר לכם, ר' אלימלך מרודניק אמר לי אח"כ פשט בדברי הר"ן שלא שייך להשיג פשט כזה בשכל אנושי רק מן השמים גילו לו את הפשט האמיתי, "דאס איז ר' אלימלך רודניקער".

כשנולד בנו הרה"ק ר' אלעזר נכנס אצלו אביו הק', והסתכל עליו כרגעים אחדים תפוס בשרעפיו, ולפתע הכה באצבע צרידה ואמר: "אט אט דאס האב איך געמיינט" וקראו בשם "אלעזר" על שם זקינו הקדוש ר' אלעזר מליזענסק זי"ע.

בהיותו כבן עשר שנה נתייתם מאביו ויסופר שטרם הסתלקותו לקח את בנו הילד אלעזרל שהיה אז בן י"א שנה ונסע עמו לציאנז למרן הד"ח ואמר להד"ח הנני מניח את בני פה בידכם שתשגיחו עליו... ואחזור לחתונתו.

בצל עץ החיי"ם

בצלו של מרן הד"ח עלה ונתעלה בתורה ועבודה עד כי גדל מאוד, וכשהגיע לפרקו נשא את נכדתו של הד"ח, בת בנו הגה"ק ר' דוד מקשאנוב זי"ע והחתונה התקיימה בשנת תרי"ב, גם אחרי חתונתו נשאר רבינו סמוך על שולחן חו"ז מרן הד"ח והיה חביב אצלו מאוד מאוד, ומספר שכל תשובה שכתב הד"ח בעניני עגונה, טרם שלחה ליעדו, נתנה מקודם להראותו לפני ר' אלעזר שתעבור תחת עין פיקוחו.

סיפר רבינו הק' זי"ע שהסדר אצל מרן הד"ח היה, לפני חג הסוכות, היה אחד החסידים ממונה להביא לפניו הרבה אתרוגים והד"ח היה בוחר לעצמו אתרוג ואח"כ לקחו בני המשפחה והאורחים, והנה כשהיה ר' אלעזר בתוך השנה הראשונה אחרי חתונתו, חשש שעקב צעירותו ישאר בעדו אתרוג שאינו מהודר כ"כ, לכן עשה מעשה, ותיכף כשהגיע האתרוגים עוד טרם שמרן הד"ח בחר לעצמו, בחר ר' אלעזר לעצמו אתרוג מובחר בהחבא, איך שהוא נודע הדבר למרן הד"ח והקפיד על זה, ושלח ר' אלעזר את זוגתו נכדת הד"ח לפייס את זקינו בשמו ולא נתפייס וכן שלח את דודו הרה"ק מגאראלין וג"כ לא הועיל, עד שנכנס בעצמו להד"ח אבל הד"ח הסיב את פניו מעמו, נענה ר' אלעזר ואמר: "רבי, איך וועל שוין גיט זיין", תיכף חבקו הד"ח ואמר לו בחיבה: "דו גייסט שוין גוט זיין, אין איך גיי שוין גיט זיין, לאמיר שוין ביידע גיט זיין".

ר' אלעזר היה נחשב לתלמיד מובהק של מרן הד"ח, וכל ימי חייו היה דבוק ברבו זה ובכל שב"ק היה רגיל ללמד ברבים בספה"ק דברי חיים בהתלהבות נפלאה בדחילו ורחימו, ויהי אחרי פטירת מרן הד"ח, התאספו אליו החבריא של חסידים שהיו עוד מנאמניו וחסידיו של אביו הק' והכתירוהו להיות ממלא מקומו של אביו.

ראשי"ת מלכותו

כשדנו מקורביו באיזה עיר יקבע את חצר קדשו, הביע ר' אלעזר את רצון קדשו לגור בעיר ריישא, ונימוקו עמו שבימי זקינו הקדוש הרבי ר' אלימלך מליזענסק היה ריישא עיר של מתנגדים ואמר אז הרבי ר' אלימלך באיזה הזדמנות בזה"ל: "איך שעלט ריישא אז פון מיינע קינדער וועלן דארט אריינפירן גאט אין יודישע הערצער" ולכן, סיים ר' אלעזר ואמר": "איך וויל זיין דער אייניקל וואס דער הייליגער זיידע דער רבי ר' אלימלך האט פון איהם געדעדט", ואכן כך הוה

שבעיר ריישא פרסם את אלקותו ית״ש בעולם וחיזק את לבן של בני ישראל כדברת זקינו איש האלקים.

בעיר ריישא התחיל לזרוח אור שמשו על פני תבל ונתפרסם לגאון וקדוש הפועל ישועות בקרב הארץ, והמונים נהרו אליו מכל רחבי גאליציע ואונגארן תלמידי חכמים ובני עליה לצד פשוטי עמך, כולם כאחד מצאו אצלו את מקומם, במיוחד נתפרסם שמו בעניני רפואה, כמו שסיפר הרה״ק ר׳ אברהם שלום מסטראפקוב זי״ע בשם אביו הגה״ק משינאווא זי״ע שאמר פעם: לכל צדיק נותנים כח מיוחד מן השמים, ולרבי אלעזר ריישער מסרו כח מיוחד מן השמים לרפא חולי בני ישראל, והי׳ נותן סמים ותרופות שעשה מ׳קוגעל יבישה, שנשאר משבת וכן מ׳בעבעס ובצלים ועפר של לבינה שבונים ממנה ועוד דברים שבזה הסתיר את ישועותיו וסיפר הרה״צ רבי איציקל מפשעווארסק זצ״ל שהי׳ מלקט הקופסאות של טיי וקאווע וכדו׳ שהיו עשויים מצורות אנשים שונים חיות משונות וכדומה, והי׳ לו שני שקים מזה, וכל ילד שהביא קופסא כזה נתן לו מטבע או שנים עבורה ומי שבא אליו עבור רפואה וישועה הי׳ אומר שיתנו קופסא זו על מכתו.

ומסופר שפ״א בא אחד להגה״ק משינאווא זי״ע והזכיר את עצמו שנכנסו בעיניו שברי זכוכית ל״ע והחליטו הרופאים שלא שייך להצילו רק ע״י ניתוח בעיניו כדי להוציא השברים וזה מסוכן מאוד ולכן בא אליו לבקש את ברכתו שהניתוח יצליח, אבל הגה״ק משינאווא ציווהו שיסע תיכף לרבי אלעזר ריישער, כשהגיע השכיבו רבי אלעזר על שולחנו ועשה פתילה דקה משעוה ובין רגע הוציא את כל השברים, ושלחו בחזרה לדודו הקדוש משינאווא [אחי חמיו הגה״ק מקשאנוב], כששמע הגה״ק משינאווא עובדא היכי הוה נענה ואמר: עליו – על ר׳ אלעזר – יש לומר כמו שאמרו על הרמב״ם, שיותר ממה דעביד באסוותא עביד בצלותא.

ויסופר שפ״א שלח הרה״ק מגארליץ זי״ע מכתב לר׳ אלעזר ודרש ממנו תרופה עבור חולה, השיבו ר׳ אלעזר במכתב בזה״ל: היות שמעולם לא נתתי רפואה לאיש מבלי לדעת שמו ושם אמו של החולה לכן הנני מבקש שישלח לי את שמו ושם אמו...

פעם חלם א׳ מחסידיו ושם משפחתו אקסליראד שדנין אותו בב״ד של מעלה שישבוק חיים, ורבי אלעזר ישב שם כאחד מן הב״ד הגדול וביטל את דינו ופסקו לחיים ולא למוות ויקץ והנה חלום ותפעם רוחו בקרבו ותיכף לפנות בוקר רץ לבית רבי אלעזר לספר לו את חלומו, וכשהגיע לביתו הבחין שרבי אלעזר עומד על יד החלון כמי ששומר וממתין עליו שיבוא וטרם הי׳ לו שהות לספר את חלומו נענה רבי אלעזר ואמר לו: האסטו מיך גוט אנגעקוקט? נו, ווער איז דער שטייער מייסטער, כלומר מי שהוא שיש לו דעה בעליונים וראה עיניו הפקוחות בעד טובת ישראל.

הסתלקותו לחיי העוה״ב

בפטירתו של ר׳ אלעזר היה כמה דברים נפלאים ועובדא הכי הוה: ביום עש״ק ט״ו תמוז שנת תר״ע לפ״ק נחשכו המאורות ונשמתו עלתה בסערה השמימה בהיותו בכפר באגאכוואלא, הובילו את ארונו לעיר ריישא ושם נערכה לויה גדולה וכל בית ישראל בכו על השריפה ששרף ה׳, אבל מצאו בצוואתו הק׳ שברצונו להקבר על יד אביו הק׳ בעיר סאקאלאוו, והוצרכו לסדר רשיון שיהא מותר להובילו מעיר לעיר ועלתה הדבר בקושי רב, כשנודע מזה להרבנית ניגשה תיכף להנפטר הקדוש ואמרה לו: כשם שהיית בעל מופת בחייך כן תהיה בעל מופת גם עתה, ותיכף אחר זה קיבלו הרשיון, וכיון שהיה עש״ק מיהרו מאוד והספיקו לקברו בעיר סאקאלאוו לפני כניסת השבת, ואמר ע״ז הגה״ק ר׳ איציקל מפשעווארסק זי״ע שלפי דרך הטבע לא היה שייך לעשות את כל הדרך בזמן קצר כזה רק שהשמש עמדה דום לכבודו של ר׳ אלעזר עד אחר סתימת הגולל.

עוד דבר פלא הי׳ דבחייו ואמר להרה״ק מפלאנטש זי״ע בזה״ל: פלאנטש׳ער רב כשתלך מהאי עלמא, יעשו החסידים רעש גדול שרבם נפטר, ווען איך וועל גיין וועט מען מיך אריינרוקן ווי א טשאלענט (היינו כמו שמטמינים החמין במהירות) וכנ״ל שמיהרו מאוד בהלוויתו וכשהגיעו לסאקאלאוו כמעט החשיך היום ומרוב חפזון לכרות את הקבר טעו אנשי החברא קדישא ועשו קבר קטן מכפי מדתו ולא ידעו מה לעשות כיון שהשבת כבר נכנסת ואין בכדי שיעשה להרחיב את הקבר, וא׳ מהעסקנים איש חסיד ובר דעת פנה להנפטר ואמר: זאל זיך דער נפטר איינעמען ולפליאת כל ראו בחוש שציית הנפטר ותיכף הכניסו את גופו הטהור לתוך הקבר ונתקיימה דבריו, מיך וועט מען אריין רוקן ווי א טשאלענט.

ספרו הק׳ משנה למלך

הרה״ק ר׳ אלעזר הניח אחריו ברכה, ספרו הנפלא ״משנה למלך״ עה״ת ומועדים שכתבו בעצם כי״ק והדפיסו בחייו, הפסר מלא בדרושים נפלאים מתוקים מדפש ונופת צופים ומלהיב את לב הלומד בו ליראה ולאהבה את הבורא ית״ש, הספר מסוגל גם לישועה ובעיר ריישא היה נהוג להניחו תחת מקשה לילד לסגולה. הספר היה חביב מאוד אצל רביה״ק זי״ע והיה רגיל ללמוד בו ופעם אף התבטא עליו: ״עס איז זייער א בעטעמ׳ט ספר״ ופ״א אמר הרה״צ מקאלבסוב זצ״ל [בן גיסו של רבי אלעזר] לרבינו הק׳ זי״ע שברצונו להדפיס עוה״פ את הספר משנה למלך של דודו, נהנה רביה״ק זי״ע הנאה מרובה ואמר לו שכשידפיס יתן לו מכתב הסכמה אך לא איסתייעא מילתא ולא נדפס אז. אגב, רביה״ק זי״ע אמר להרב מקאלבסוב: ראיתי את הרה״ק ר׳ אלעזר רק פעם אחת וכמדומה שזה היה אצל הברית שלך בעיר ריישא [בשנת תרס״ט] וסיפר הרה״ח ר׳ ישראל בריף ע״ה ששמע מהרה״צ ר׳ יוסף גליקליך זצ״ל ששמע בעצמו מפה קדשו של רבי אלעזר שאמר אז על רביה״ק זי״ע בזה״ל: ״די צורה געפעלט מיר זייער, איך האב

שוין לאנג נישט געזעהן אזא צורה״.

בסייעתא דשמיא זכינו שי״ל הספר ברוב פאר והדר בצירוף תולדות המחבר הק׳ ואביו הק׳ זי״ע, בהסכמתו הנלהבת של כ״ק מרן רבינו בעל ברך משה זי״ע הכותב בזה״ל.. והנה באמת הספר משנה למלך ומחברו אינו צריך להסכמה, כי הלא הרה״ק המחבר היה נודע ומפורסם צדקתו וקדושתו בקרב בית ישראל, והיה צדיק בן צדיק ה״ה הרה״ק רבי אלימלך מרודניק זצ״ל בן אחר בן מגזע קודש הקדשים רבינו הנועם אלימלך זי״ע, והרה״ק המחבר גם שאב הרבה מבאר מים חיים תורתו וקדושתו של ק״ז מרן רבינו הדברי חיים מצאנז זי״ע, שהיה סמוך על שלחנו כמה שנים.. עכלה״ק.

י״ח תמוז

הרה״ק ר׳ משה דוד אשכנזי זי״ע
אבד״ק טאלטשעווע

צור קודש מחצבתו

נולד בשנת תקל״ד בעיר ראזדאל לאביו ר׳ אשר אנשיל שהיה האב״ד דשם, (בסוף ימיו נתמנה אביו לראש בית דין בהעיר ואם בישראל לעמבערג, ושימש שם כאחד מארבע גדולי ומנהיגי ישראל בפולין, בהוועד ארבע ארצות), הי׳ יחסן גדול מאד נצר קודש לגזע אראלים ותרשישים, הרב מטאלטשווא אמר פ״א על עצמו שיש לו כתב יחוס בן אחר בן כ״ח דורות כולם בעלי רוה״ק.

על כס הרבנות

בשנת תקע״ג כשהי׳ עוד בגיל צעיר בן כ״ט שנה נתקבל לכהן כרב ואב״ד בעיר טאלטשווא, הי׳ מקושר מאד לבני עירו, וכל בני העיר הי׳ באים לקבל פניו ליהנות ממנו עצה ותושיה, והשתדל לעזור לכל אחד, לזה בכסף, ולזה בעצה טובה וכדו׳, גם הרביץ שם תורה לעדרים והעמיד תלמידים הרבה, והימים אשר מלך דוד את ישראל בעיר טאלטשווא ארבעים שנה, ואז עלה לארץ הקודש לחונן את עפרה, והחליט בדעתו להתיישב בעיה״ק צפת, שהי׳ עיר מלאה חכמים וסופרים, ולעסוק בתורה ועבודה את שארית ימיו על האדמה, אבל גדולי העיר הכירו תיכף בגדלותו, והפצירו בו שיקבל עליו את עול הרבנות של העיר, אבל הוא לא רצה, ולאחר הפצרות מרובות נעתר לבקשתם, ונתקבל לרב ואב״ד לכל קהילות האשכנזים, וישב שם י״ג שנותיו האחרונים.

עצה נאמנה

בשנת תר״ג בהגיעו לגיל שבעים שנה, אחרי ישבו ארבעים שנה על מדון בכס ההוראה שבק״ק טאלטשווא, התייעץ עם חתנו הייטב לב היות שקיבל על עצמו שכשיזכהו ה׳ למלאות שבעים שנה יעשה איזה דבר טוב שלא עשה מעולם, והחסיך קצת כסף, ומסתפק מה לעשות עם הכסף אם להדפיס ספריו או לנסוע לאה״ק, וייעץ לו הייטב לב שלא ידפיס ספריו בינתיים אלא יעלה לאה״ק, ואכן קיבל עצת חתנו והתחיל להכין עצמו לנסוע לאה״ק.

לפני נסיעתו, נסע להיפרד מצדיקי דורו, והי׳ אצל הרה״צ מקאסוב זצ״ל שכיבדוהו מאד וליוה אותו עד העגלה, והי׳ תימה להמקורבים שלא הי׳ דרכו בכך, אמר להם לכל אחד יש ניצוץ א״י, והרב מטאלטשווא הוא כולו א״י, גם נסע להרה״ק מרוזין זי״ע, ולהרה״ק הרבי ר׳ הערש מרימינוב זי״ע, כשנכנס להרה״ק הרבי ר׳ הערש׳לע הכיר תיכף שהוא הוא אותו עני שבירך את חתנו (הייטב לב) ואת בתו ביום חתונתם שמחליציהם יצאו מאורות ישראל (כידוע העובדא), גם נסע להרה״ק ר׳ מאיר מפרמשילאן זי״ע, וסיפר רביה״ק זי״ע שכאשר בא אל הרה״ק מפרמישלאן ביקש ממנו ר״מ את ה״פאספארט״, ואמר לו: ״מאיר׳ל קען נישט אונטערשרייבן דעם פאס״ וכן אמר לו כמה ימים ועכבו בתוך ביתו, יום אחד החזיר לו את הפאס וברכו לשלום, והלך מהר כדי לתפוס את הספינה שמפליגה לא״י, וכשבא על שפת הים ראה שהספינה כבר הפליגה, והצטער מאד, על שהי׳ צריך לחכות על ספינה אחרת, כעבור כמה ימים הגיע שמועה שאותו הספינה נטבעה ויהי לפלא.

על אדמת קודש

בשנת תר״ג הגיע לא״י ובחר לו להתיישב בעיה״ק צפת יצ״ו, שגרו שם על פי רוב תלמידי חכמים רבנים, בעלי מקובלים, חסידים ואנשי מעשה, ע״כ החליט להתיישב שם על מי מנוחות על תורה ועבודה, העיר צפת על חכמיה, ראו תיכף על התושב החדש שוא איש המורם מעם, גאון בתורה, וצדיק תמים, עלה בדעתם לכהן אותו לרב ואב״ד בעיה״ק, הוא ברוב ענותנותו לא רצה לשמוע מזה, באמרו שאינו ראוי להיות מרא דאתרא קדישא הדין, אבל לאחר הפצרות מרובות, נעתר לקבל את עול הרבנות, ותוך זמן קצר, נתגדל שמו לא רק בצפת אלא בכל א״י.

אחר זמן קצר קנה שם איזה מקום לבנות בית, ושכר פועלים כדי לבנות את הבית והתחילו לחפור כדי לעשות יסודות הבית, וכאן אירע דבר פלא, שבאמצע החפירה נתקלו הפועלים בגג של איזה בנין, (כנראה אחד מהבתים שנהרסו מרעידת האדמה של צפת) ותחילו לחפור סביב הגג, והגיעו גם להכותלים, עד לבסוף נתגלה בנין שלם, ובתוכה אפילו מטה כסא ושלחן, וכל דבר הצריך לבית, ועי״ז לא הי׳ צריך להוציא את כספו לבנות ביתו, והי׳ יכול להדפיס בכסף אשר חסך, את ספריו הק׳, ותיכף הדפיס ספריו.

תורה מתוך הדחק

כל ימיו הי׳ עוסק בתורה בעמל ויגיעה מתוך הדחק, העניות גדולה שררה בביתו, כמו שסיפר רביה״ק זי״ע שזקינו הגה״ק בעל הייטב לב, הי׳ אומר אודות שנותיו הראשונים שהי׳ סמוך על שלחן חותנו הגה״ק מטאלטשווא בביתו, כי העניות הי׳ כ״כ גדול בבית שאפי׳ עצים להסקה לא היו בבית

להחם את הבית, והקור הי' בבית כ"כ גדול שהמים שהכין ליד מטתו לנטילת ידים הוקפאה, וחותנו שהי' שהי' רגיל לקום לפניו, הפשיר את המים כדי שיוכל תיכף ליטול את ידיו, עכ"ז לא מנעתו מלעסוק בתורה מאשמורת הבוקר עד השעות הקטנות של הלילה, כמו שסיפר הייטב לב שהי' לומד עם חותנו מאשמורת הבוקר ממש, וכשהי' קם בבוקר והלך לנהר לטבול, מצא שחותנו כבר הקדימו וכבר שבר לעצמו חור כדי ליטבול שם והוא כבר לא הי' צריך להתעמק כלום והי' יכול תיכף לטבול, וז"ל: "דעם איינציגן עוה"ז וואס איך האב געהאט דארט, אז דאס אייז אין אין טייך איז שוין געווען אויפגעבראכן", והוסיף ואמר שכל היום ישב עם חותנו באהלה של תורה, ומחמת שהי' שורר קור גדול בבית דהלא לא הי' עצים להחם הבית, הצטרכו להתכסות בכרים ובכסתות וכך למדו, ובל"ק: "מיר האבן געלערנט אונטער די דאכענעס", וכמובן שהכרת פני הייטב לב ענתה בו שעניות שורר בתוך ביתו, וכשחזר הייטב לב לזקינו הישמח משה, נבהלה הרבנית ממראה פניו ופנתה אל הישמ"מ, ואמרה ראה כי רעה פניו, ענה הישמ"מ אדרבה ראי כי קרן אור פניו.

ביום צוותו

בחודש אדר בשנת תרט"ז שנת פטירתו כתב צוואה לביתו, צוואתו היא מופלא מאד, בין הדברים שם כותב, שהיות שביתו ושאר דבריו באו לו בדרך נס, ע"כ מפחד שמא נהנה ממעשה נסים, וכדי לתקן זאת הוא מקדיש כל הבתים לצדקה, דהיינו שמה שיעלה שכר דירה יתחלק לצדקה, וכותב ששום אחד מבניו לא ידורו שם, לבד אם חתנו הייטב לב יעלה לארץ הקדש, ויהי' ברצונו לדור שמה, הוא ראשי, ובתנאי שגם הוא יתן שכירות, והשכירות מהדירה יתחלק לצדקה כנ"ל, והחלוקה תהי' בר"ח לתיקון על שלא זימן עניים לסעודתו בר"ח, והחלוקה תהי' עפ"י חתנו בעל הייטב לב אם יעלה, ואם לא יעלה יהי' החלוקה ע"י אפוטרופוס.

סיפר אחד מנכדיו שלפני כמה שנים שהתה בתו בא"י, ורצתה להיות על ש"ק בעיה"ק צפת, והכינה מקום לינתה אצל בעל הבית שדר בהבית הזאת של הרב מטאלטשווא, והיא לא ידעה מזה כלל, ובערש"ק בהגיעה להדירה, התנצל לפניה הבעה"ב שהיות שנדמן לו קרובים ואין לו מקום עבורה ללון, שתלך ללון למקום אחר, אבל ביקש ממנה שלסעודת שב"ק כן תבוא, וביום שב"ק באמצע הסעודה שאלה הבעה"ב על שם משפחתה, ענתה אשכנזי, אז אמר הבעה"ב בפליאה שהדירה הזאת הי' שייך לזקינה הרב מטאלטשווא, ונסתרים דרכי ה' שמן השמים סיבבו שרצון יראיו יעשה, וצוואתו תתקיים במילואו ששום נכדו לא יגור שם, ביומו האחרון עוד נתכבד בסנדקאות אצל ברית מילה.

עלתה נפשו למרום ביום ח"י תמוז תרט"ז, והוטמן בבית החיים בצפת, ...וז"ל מתוך צוואתו: ואין רצוני להיות תוך איזה מערה רק בשטח שבין הנביא ובין התנא ר' פנחס בן יאיר...

מורשתו הרוחנית

השאיר אחריו ברכה, ספרו "תולדות אדם" מעוטר בהסכמת נלהבות של הגאונים המפורסמים מחותנו הגאון בעל החוות דעת זי"ע והגאון בעל הישועות יעקב זי"ע והם מפליגים מאד בשבחו, הגאון בעל החוות דעת כותב וזל"ק: הנה יש שלוחה אלי פלפול נעים וכו' ואף כי ידענא בנפשאי כי ערכי ערך קטן וכו' והאי גברא לא צריך לדידי ולדכוותי אך רצונו של אדם זהו כבודו ואין מסרבין לגדול, הגאון בעל ישועות יעקב כותב ...הן הראה לפני כבוד ידידי מנעודי הרב המאור הגדול חריף ובקי מפורסם מוהר"ר משה דוד וכו', (הספר נדפס ע"י כ"ק מרן רבינו שליט"א עם הסכמתו של כ"ק מרן רבינו זי"ע, שזו היתה מכתבו האחרונה שכתב רביה"ק זי"ע), והספר "באר שבע".

חידש עוד חידושים רבים בעומקה של תורה ובהלכה, ומעט מזעיר אשר נשאר עמנו, שצוה לפני פטירתו שכל הכתבים שלא סידר לדפוס יניחו לאחר פטירתו בקברו סביבו, וסיפר אחד מנכדיו שהי' כ"כ הרבה חידושים בכת"י, שהצריכו לחפור עוד הפעם סביבו שיכנס כל הכתבים.

לפלא לציין מה שכתב חתנו הגה"ק בעל הייטב לב זי"ע בספרו שו"ת אבני צדק (חלק אה"ע סי' נ"ו) תשובה לגיסו הרה"ק ר' יואל אשכנזי אבד"ק זלאטשוב בן המחבר זי"ע, וזל"ק: **וע"ד אשר לא הבאתי בס' ייטב לב, בתחילה דברי תורה ממו"ח הרב הגאון זללה"ה** (כי בכל ס' ייטב לב אינו מביא ד"ת מחותנו רק בפרשת האזינו) **אספר לכם דבר פלא, הענין שלא הבאתי, כי לא זכרתי בזכרוני ממנו דבר בענין אגדה, ולכן לא חדשתי עפ"י דבריו, ולהעתיק מספרו באר שבע בלי חידוש דבר, אמרתי למה זה לי הלא הספר בעולם, ופעם אחת בעת שכבר ניתן לדפוס, אמר לי חתני מוה"ר יוקיל אבד"ק בערבעשט, לא טוב הדבר שאיני מזכיר בשם מו"ח ז"ל, שיהי' חידוש בעיני העולם ובפרט בעיני בניו, מה זה ועל מה זה, והשבתי לו מטעם הנאמר. ואחר זה כשהי' קרוב לגמר, עמדו המדפיסים בפ' נצבים, כי כלה הנייר הנצרך לזה והמדפיס הי' רוצה לגמרו בזמן המוקדם, אבל ארכו הימים ששלח אחרי נייר, ולא בא והוא כתב כמה פעמים לשלוח לו והשיבו לו ששולחים לו, ושוב ארכו הימים והשבועות וזמן רב ולא בא, והי' הדבר לפלא בעינינו מה זה ועל מה זה, כי בכל עת ששלח אחר נייר מיהר לבוא, ומה נשתנה היום מיומיים, ואז עלה בלבי שאין זה כי אם מאת ה' היתה זאת הסיבה לעכבו, כי לא לרצון הדבר למו"ח הגאון הצדיק זצל"ה שאינו לפי כבודו, ותיכף נתעוררתי ואמרתי מוכרח אני להעתיק מספרו באר שבע בלא חידוש דבר על ידי, והזכרתי שני פעמים בפ' האזינו, ובפ' ברכה פעם שלישי, א' על הפסוק האזינו, ב' על הפסוק כי שם ה' אקרא, ג' בפ' ברכה, אך שניתי מלשונו ללשוני כאשר הי' עם לבבי ביתר שאת, ואחרי שכך עשיתי בא הנייר, ונגמר להדפיסו ולהוציאו לאורה תלי"ת.**

שבעה עשר בתמוז - יפי בין המצרים

לקט מדרש מפי מדרשי ומדרשי עלין, מגדל מדרשת הימים וסגולתן

י"ז בתמוז בו נשתברו הלוחות ולא במקרה הוא י"ז דייקא בגי' טוב והוא עפ"י משרז"ל מפני מה אין ט' בדברות הראשות כי הי' גלוי, וידוע לפניו ית"ש שעתידין להשתבר ויאמרו ח"ו פסק הטוב ע"כ אין בהם ט' רק בלוחות שניות לומר שכל אלה הענינים טוב לישראל ע"כ אירע המעשה ביום טו"ב בתמוז וז"ש האריז"ל ויקרא אהרן ויאמר ח"ג לה' מחר אמר כן בנבואה שעתיד להיות היום ההוא ח"ג ויו"ט לישראל.

(בני יששכר)

◆◆◆

כל רודפיה השיגוה בין המצרים פי' כל רודפי' ה' שרודף אחר השגת התגלות ה' יוכל להשיגה ביותר בין המצרים כמשל המלך כשאיננו בביתו יש ביכולת להגיע אליו בנקל יותר.

(המגיד הק' ממעזריטש זי"ע)

◆◆◆

בימי בין המצרים האדם הוא בחי' קטנות ויוכל לראות גודל פחיתות וגריעות עצמו ומימים אלו ימשיך בחי' זו על כל השנה כמו בסוכות שממשיכין שמחה על כל השנה.

(אמרי פנחס)

◆◆◆

אלו הג' שבתות בין המצרים הם כנגד ג' רגלים פסח ושבועות וסוכות.

(מקובל בשם הרה"ק מלובלין זי"ע)

◆◆◆

בזמן הזה שהוא בין המצרים ואז שליטת נחש הקדמוני רח"ל משליטתו אזי צריכין אנו ליתן חיות חדש בזה הזמן ע"י עסק התורה הק' באלו הסדרות השייכים לאלו השלש שבועות כי הם מדברים מענין הקרבנות ושאר ענינים גדולים.

(מנחם ציון)

◆◆◆

י"ל בהעיר לב ושום שכל דאלו הכ"א יום שבין י"ז תמוז לט' באב היינו שבת ור"ח ז' ימי פסח יום חג השבועות ב' ימים של ר"ה יוה"כ ח' ימי חג הסוכות וסימנך א"ך טובלישראל ואלו הכ"א יום שבין המצרים הם מקורים שרשיים להם.

(אוהב ישראל)

◆◆◆

ימי בין המצרים תרועה ושברים עשי"ת ויום הכיפורים סוכה וד' מינים הם הכל הכנה לאתה הראת לדעת כי ה' הוא אלקים.

(הר"מ מקוברין)

◆◆◆

כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו ולכאורה הדברים מתמיהין כי מה אית לן למיעבד יותר ממה שאנו מחכים ומתפללים בכל יום ויום שישוב ברחמים לביתו במהרה בימינו ונ"ל כי עיקר הפדות של חורבן ביהמ"ק הי' בשביל שהדור שבימיהם נחרב הבית אין לשער גודל הצער שהי' להם באותו זמן וכמו"כ עתה הדור שמשים אל לבו ענין החורבן ומחכה מתי יבנה ועודנה תכילנה עיניו ועבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו אוי לנו כי פנה היום ואין קול מבשר טוב וכו' ומצטער על דלותן וגלותן של ישראל וגלות השכינה ואנו עוד לא נבנה הבית הנה זה מכפר עון הדור כאילו נחרב בימיו שהי' כפרתן של ישראל.

(הרה"ק ר' אלעזר ניסן זי"ע)

◆◆◆

ג' השבועות שבין י"ז בתמוז לט' באב המכוונים נגד ג' השבועות שמרה"ש עד שמיני עצרת הם ע"ד הצייר שרוצה לצייר ציורים נאים ועושה תחלה צבע שחור כיסוד שיקבל ע"ז את הציורים היפים.

(הר"מ מקוברין)

◆◆◆

בימים הללו צריכים ליגע ולהפטר משנאת חנם אם זה שעינו רעה באחרים או זה שאין לו עין טובה לאחרים לשניהם שנאת חנם המחריבה את הבית אי' כל שלא נבנה בימיו כאילו נחרב ביהמ"ק בימיו וטוב עין הוא יבורך ובזה הוא יבנה את הבית.

(חידושי הרי"ם)

נלקט מספר "מקראי קודש - לשבת" אוצר נפלא על ענייני שבת

וַאֲנִי תְּפִלָּתִי לְךָ ה' עֵת רָצוֹן - בְּעִדָּן צְלוֹתָא דְמִנְחָה רַעֲוָא דְרַעֲוִין

תפילת מנחה דשבת קודש

תפלת שמונה עשרה ◇ צדקתך צדק לעולם

תפלת שמונה עשרה

השמו"ע של מנחה קצרה מגודל פחד הקדושה

עליותנו לעת תפלת המנחה של שבת שהוא מקום גבוה נורא מאוד, וע"כ אנו מתפללין תפלה קצרה, כי קשה כח הסבל מלדבר עוד לגודל האימה ורב הפחד מאור הגדול המבהיק ומופיע אז.

(סידורו של שבת - ח"א שורש התשיעי בהקדמה)

ענין הקדושה של הזרת תפלת מנחה דשבת יש בה סוד גדול, כי עתה הקדושה הזאת נמשכת ממקום עליון וגבוה מאד, וכמו שכתב רבינו ז"ל בשער הכוונות, על כן צריך להזהר בה מאד בכוונתה.

(בן איש חי - שנה שניה חיי שרה אות ח)

'אתה אחד' נגד שבת שלעתיד

מה שתקנו בשבת ג' ענייני תפלות 'אתה קדשת' 'ישמח משה' 'אתה אחד', וביו"ט לא תקנו אלא אחת 'אתה בחרתנו', מפני שאלו ג' תפלות תקנום כנגד ג' שבתות. א) 'אתה קדשת' כנגד שבת בראשית, כמו שמוכיח מתוכו. ב) 'ישמח משה' כנגד שבת של מתן תורה, דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה. ג) 'אתה אחד' כנגד שבת של עתיד.

(טור - או"ח סי' רצב)

זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ח). זה הפסוק הוא פסוק שביעי, ומתחיל בז' בשביל שהשבת הוא שביעי. וז' מזכרים בפסוק אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך. וכנגדם תקנו שבע מנוחות ב"אתה אחד". וה' תיבות בפסוק זכור, לומר לך כל המקיים את השבת כאילו קיים חמשה חומשי תורה.

(בעל הטורים - שמות כ פסוק ח)

בזמן מנחה ליזהר ביותר בעון שנאת חנם

אנו אומרים בתפלת מנחה בשבת, שהיא רומזת לימות משיחנו, "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", כיון שנשמות ישראל חצובות מתחת כסא הכבוד, וכולן יחוד שם אחד, להכי נקראו בלשון יחיד, שבעים נפש, ובהיות פירוד ביניהם למטה, מראין פירוד בכסא הכבוד, ולכן נתארך גלותינו על עון מחלוקת ושנאת חנם שהוא בינינו, שעדיין לא הטהרנו ממנו, שכל העולמות קשורים זה בזה ובהראות פירוד בתחתון גורם דוגמת פירוד בשלשה אשר עליו ואין לך עבודה זרה גדולה מזו, ולכך אמרו בגמרא (יבמות צו:) שפעם אחת היתה מחלוקת בבית הכנסת של טבריה וקם אחד ואמר שבעבור אותו עון יהיה אותו בית הכנסת בית עבודה זרה מדה כנגד מדה וכן היה.

לכן לעת בא גואלנו יבא אליהו ויישם שלום רב בישראל, כדכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, היינו שלום כדפירשו ז"ל, וזו שאומרים בתפלת מנחה "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", שאז בהיותנו אנחנו זרע ישראל גוי אחד בארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

(ספר חרדים - פרק ז)

השבת מעיד על אחדות הקב"ה ואחדות ישראל

יראה לי שלכן יסדו לנו רבותינו בתפלת המנחה בשבת "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ", שעל ידי שמירת שבת אנו מעידין שהוא יתברך יחיד בעולמו, והוא יתברך מעיד בנו שישראל יחידים בעולם ולא בראו אלא בשביל ישראל.

(דרשות המהרי"ט - פ' תשא דרוש שני)

ענין השבת הוא קרבה גדולה אליו יתברך ודבקות גדול בו, ושואפים להגיע לדרגא הגבוהה ביותר כפי יכולתנו בסוף

השבת למוצב של יהוד של כלל ישראל עם הקב"ה, ולכן המטבע בתפילה אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.

(הרמה"ל - ח"ד פ"ז אות ד)

מנוחת אהבה ונדבה כו' אמת ואמונה כו'. כי לכל איש ישראל יש מנוחה בשבת, וחירות משיעבוד היצה"ר כל ימות השבוע, וזה זכר ליצ"מ בשבת, והוא חלק מעוה"ב כמ"ש ז"ל. אך מי שאינו זוכה להרגיש המנוחה צריך להיות בדרך נדבה שיתנדב כמו מלאכתו עשוי' בעבור רצון הקב"ה וז"ש וכבדתו כו', ועי"ז זוכה להיות מנוחת אמת ואמונה, שיוכל להאמין באמת שיש לו ג"כ מנוחה בשב"ק. וע"י האמונה יזכה להיות נגלה אליו כמ"ש מנוחת שלום כו' שלימה שאתה רוצה.

(שפת אמת – פר' עקב שנת תרלא)

בענין הבארות. פי' מו"ז ז"ל עשק ושטנה בחז' עבודת יומי המעשה. ואח"כ זוכין בשבת לרחובות. והיא מתנה מן השמים כדאיתא על שבת מתנה טובה יש לי כו'.

ונראה שלכך אין עליו מריבה וערעורים. הואיל ובא בכח עליון. וז"ש כי עתה הרחיב ה' לנו. וכ"כ על שבת פורס סוכת שלום עלינו. ואין מזג נכרי בשבת. והיא בחי' הנשמה יתירה שבא בשבת סיוע משורש הנשמה וכו'. משמע שכל אלה העבודות הם הכנות לקבל אח"כ המתנה הבאר עליון. כמ"ש במדרש במרע"ה ויתן אל משה כו' אחר היגיעה מ' יום ומ' לילה זכה אח"כ שתנתן לו התורה במתנה.

ובימי המעשה שהוא על ידי כח האדם הגם כי הכל בעזר העליון. מ"מ אינו מבורר שהוא מן השמים. ובשבת קודש שמניחין כל המעשים בעבור השבת מתברר שהכל מהקב"ה.

שבת בשבתן

עניני שבת קודש בפרשת השבוע

ע"י השבת יכול להתעלות להקרא קודש

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו אל מוציאם ממצרים, וז"ל דקאי על שבת קודש דבשבת קודש לא הביט און ביעקב והוא מחמת שלא ראה עמל בישראל, ור"ל מחמת שלא ראה שום עמל ועייפות באותם שהם במדירגה העליונה שהם מכונים בשם ישראל, ע"כ **גם באותם שהם במדריגה קטנה שהם מכונים בשם יעקב, ג"כ לא הביט און בהם, ה' אלהיו עמו, והוא השבת קודש כי שבת שמא דקוב"ה, ותרועת מלך בו, שבת מלכתא ואעפ"י דבכל ששת ימי המעשה לא עבד את ה' כהוגן בשבת קודש ה' אלקיו עמו** וכו'.וראיה לזה אל מוציאם ממצרים, ר"ל ע"ד מה שכתבתי כמה פעמים מה ששמעתי מפה קדוש אדומו"ז זי"ע (ה"ה רבו הרה"ק בעל זרע קודש זללה"ה) דשב"ק הוא תחלה למקראי קודש, ור"ל אם רצה להקרא קודש אזי בש"ק בניקל לו להקרא קודש וראיה לזה זכר ליציאת מצרים שנפקו ברגע א' ממ"ט שערי טומאה, למ"ט שערי קדושה,

וז"ל בספה"ק זרע קודש פר' בא : **בשבת קודש שבו באים לקדושה, אף שהיו משוקעים מקודם בטומאה, כמו שמצינו באדם הראשון ששבת היה מכפר עליו** כו', אומרים אז (בקידוש) **תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, פירוש שעתה נפתח לו שער ופתח והתחלה להיות מכאן ואילך נקרא קודש, אף שהיה משוקע מקודם בעבירות, והגם שלפי השכל והטבע אי אפשר זה, לזה אומרים זכר ליציאת מצרים, שהיינו גם כן משוקעים עוד במ"ט שערי טומאה וכמעט נשקענו רק שהשי"ת עשה לנו נס, והנס הזה הוא שער שבכל עת שנצרך לזה לצאת משיקוע הטומאה לקדושה, יוציא אותנו השי"ת על ידי הזכר של יציאת מצרים** עכל"ק. וע"ז אמר '**אל מוציאם ממצרים**' כמש"ל והיינו מהיכן זכו לבחינת '**לא הביט און ביעקב**' בשבת קודש, כי אז באו לבחינת יצ"מ וכנ"ל והבן.

רביד הזהב

וכן שמעתי מפי מו"ז ז"ל שע"ז אומרין בתפילת שבת יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם. ולכן אין על זה מריבות

(שפת אמת - תולדות שנת תרמה)

בתפלת מנחה בשבת, יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם ועל מנוחתם יקדישו את שמך וכו'. וזאת בקשתינו בעת רצון שיתגלה האמת בהשגחתו יתברך שמו ברעוא דרעוין ולבטלא לכל קליפין המונעים הראיה של אמת וחוצצים בין לבן של ישראל לאביהם שבשמים יתברך שמו, וכאשר יסירו המונעים האלו נושע לנצחים בקרוב ונזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

(דברי תורה, מונקאטש - ח"ד אות קיא)

ועל מנוחתם יקדישו את שמיך. כלומר בעת מנוחתם יקדישו שמך ומרוב כל, לא מתוך צער חס וחלילה, כי העבודה אשר הוא מתוך הצער היא עבודת היראה ועדיין אינה עבודה תמה, כי עיקר העבדות הוא מאהבה.

(מאור ושמש - בשלח בד"ה וזה פירש)

באומרו ועל מנוחתם יקדישו את שמך, יכוין למסור נפשו על קידוש השם, ויש סוד גדול בדבר זה שיש צורך גדול עתה במסירות נפש על קידוש השם, וכמפורש בשער הכוונות.

(בן איש חי - שנה שניה חיי שרה אות ז)

צדקתך צדק לעולם

אמירת 'צדקתך' על הסתלקות משה רבינו

נוהגין בכל המקומות לומר ג' פסוקים של צדקתך וכתב רב שר שלום הטעם שתקנו לומר צדוק הדין על שמת משה רבינו באותה שעה.

(טור - או"ח סי' רצב)

אמירת צדקתך על חזרת הרשעים לגיהנום

ויש מדרשים, שאומרים צדקתך בשביל הרשעים שחוזרים לגיהנם במוצאי שבת.

(טור - או"ח סי' רצב)

כנגד פטירת משה יוסף ודוד

ג' צדקתך, הראשון על מיתת משה רבן של כל ישראל, על פי מדרש ילקוט (שמעוני) פרשת וילך שביקש בטעמים רבים שלא ימות, והשיב לו הקב"ה וז"ל, אם כן אתה עושה תורתי פלסתר, שכתבתי 'ואין מציל' עד כאן.

ולזה אמר בתחילה (לפי נוסח אשכנז שאומרים אותו בתחלה) "צדקתך צדק לעולם" במיתת משה, וקאמר טעמא "ותורתך אמת" שלא יעשו פלסתר ח"ו. שנית על מיתת יוסף, וטעם בגמרא (ברכות נה.) שמת קודם אחיו אף שהיה צדיק, משום שמשתמש בשרביטו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, כשעושה נסים ונפלאות כמו בים וכדומה, לזה (אמר) "צדקתך וכו' אשר עשית גדולות אלקים מי כמוך", רצה לומר שאין לדמות אדם להקב"ה.

שלישי על מיתת דוד, נראה על פי מ"ש חז"ל פ"ב דשבת (ל.) שביקש דוד שלא ימות בשבת אלא באחד בשבת, והשיב לו הקב"ה אין מלכות נוגעת בחברתה וכו', וכן מצינו 'הרים' זה מלכות, וכן פרש"י דסנהדרין דף ק"ז, ולזה אמר צדקתך 'כהררי' אל".

(אליה רבה - סי' רצב סקי"ז)

צדקתך

כתב הרב רבי יהודה ז"ל, בענין צדקתך שאומרין בשבת במנחה, י"א לכך אנו אומרים שלשה פסוקים של צידוק הדין, לפי שנפטר מרע"ה במנחה בשבת ואינו כך, ויש להוכיח מפרקא קמא דקידושין (לח.), ע"י חשבון מכה אבלו של משה שהיו שלשים יום, ובעשור לחודש אחר כי נסעו ללכת על יריחו, ויריחו נלכדה בשבת, וכאשר נשליך החשבון למפרע נמצא שלא מת בשבת.

(רד"ק - יהושע ג ב)

יכוין מאד באמירתה

יכוין מאד באמירת צדקתך צדק.

(מורה באצבע, להחיד"א - סי' ד אות קסא)

באמירת 'צדקתך כהררי אל' יכוין על יוסף ע"ה, שזכותו היתה גדולה והפליג בצדקתו כהררי אל עם אחיו, ופטירתו מהעולם עשתה רושם על כל ישראל, ומצדיקים אנחנו את הדין שהקב"ה עושה עם ברואיו ואפילו שהם עשו צדקה כהררי אל, משפטיו עמהם כקטן שבאנשים, וזהו 'תהום רבה' כשפל שבבריות, 'ואדם ובהמה תושיע ה" שהאדם שוה לבהמה בענין התשועה. ובפסוק 'וצדקתך אלקים עד מרום' יכוין על גדול הבריות משה רבינו ע"ה שעלה למרום ויישב עם ה' מ' יום ולילה ולא נשא לו פנים. ובפסוק 'צדקתך צדק לעולם' יכוין על דוד המלך ע"ה שעשה צדקה ומשפט לכל עמו וכו'. ומשום ששלשתם עשו רושם בפטירתם, ראוי לכל בר ישראל להעלותם על לב בשעה זו ולהצדיק דין שמים עלינו, וראוי לבעל נפש להאנח עליהם בשעה הזאת, ואע"פ שהוא שבת, לפי שקשה סילוקן של צדיקים לפני הקב"ה מאוד, ולא לחינם תיקנו לומר אלו פסוקים של צידוק הדין, אלא כדי להראות צער ואנחה כל אחד בעצמו וכו'.

(סדר היום - מנחה של שבת)

מורי ה"ר יהודה חסיד זצ"ל אמר לי שמה שאנו אומרים צדקתך במנחה בשבת היינו משום שאותם פסוקים מדברים מתורה וממלאכים ומגיהנם כך שמעתי מפיו ולא פי' לי הטעם כי לא שאלתיו ונראה בעיני דהיינו טעמא דאמרי' פ' אר"ע (שבת פח:) דכ"ע בשבת ניתנה [תורה] להם לישראל. והא דתניא בסדר עולם בששה בסיון נתנו להם עשרת הדברות לישראל ויום ששי היה וגרסי' נמי במכילתא. זה הקשה ה"ר פטר בר יוסף זצ"ל והשיב לו ה"ר יצחק בן מלכי צדק זצ"ל דברייתא דסדר עולם משובשת היא דמאן תנא סדר עולם ר' יוסי ובני התלמוד כך היו שונין אותה בז' בחודש ניתנו עשרת הדברות לישראל ויום שביעי היה.

שבת בשבתו

ענייני שבת, קודש בפרשת השבוע

שלש מעלות בקדושה שיש לישראל בכל שבת קודש

כנחלים נטיו וכו' כאהלים נטע ה', רז"ל אמרו מה ענין אהלים לנחלים מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים של תורה מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות, ויל"פ לפי דרכם הכתוב 'מה טובו אהליך' על שבת קודש ע"ד אמרם ז"ל בענין הכתרים וכולן זכה משה ונטלן שנאמר ומשה יקח את האהל, ופירש"י ז"ל האהל אור מלשון בהלו נרו וכו' **וידוע כי הארה דנשמה יתירה של שבת הוא מהכתרים אשר ישיבם** [בכל שב"ק] **עבד נאמן** [לנשמות ישראל] **כאמרינו ישמח משה במתנת חלקו** כו' כידוע, וארז"ל ברעי' מהימנא מעולם לא זזה שכינה מישראל בשבתות ויו"ט, ובמדרש ג"כ כזה, 'ובתוספות אפי' בשבת של חול', ואז"ל כל השומר שבת כהלכתו אפי' עע"ז כו' מוחלין לו, וזהו אומרו **'מה טובו אהליך יעקב'** הם האורות שנתנו להשבון בשבת, וגם **'משכנותיך ישראל'** השראת שכינה דלא זזה מתוכינו בשבתות, וגם **'כנחלים נטיו'** להעלות האדם מטומאת החטא אפי' עע"ז מוחלין וטהר.

נועם מגדים

הלכך אנו אומרים צדקתך צדק לעולם דהיינו בתורה משתעי שאנו משבחים להקב"ה שהיום ניתנה תורה ואח"כ צדקתך אלקים עד מרום וגו' דמשתעי כמלאכים שהם במרום ואנו משבחים להקב"ה על שבחר בנו לומר לפניו שירה היום ולא במלאכים כדאמר במדרש שהמלאכים משוררים וכתיב שש כנפים לאחד וכל יום משורר בכנף אחד דהיינו ששה כנפים לששה ימים ובשבת אין להם במה לשורר אמרו מלאכים לפני הקב"ה היום אין לנו עוד כנף במה לשורר תן לנו כנף שביעי ונשורר לפניך היום א"ל הקב"ה אינכם צריכין יש לי כנף אחד שמשורר לפני היום שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק. ולאח"כ אנו אומרים צדקתך כהררי א-ל ומשפטך וגו' שאותו פסוק מדבר בניהם ואנו משבחים להקב"ה על כי כל שומרי שבת אע"פ שרוב מעשיהם מקולקלים אינם נידונין בשבת בגיהנם.

(אור זרוע - ח"ב אות ט)

אמירת גוט שבת

טעם שאין אומרים 'גוט שבת' בשבת במנחה, משום שאז אנו אומרים ג' פסוקים של צדוק הדין שמתו אז ג' צדיקים יוסף משה דוד, ואנו מראים כמו אבילות, ולאבל אין אומרים גוט שבת ושלום.

(ספר המטעמים - שבת אות עג)

שאלה – אם יש מקור למנהג העולם שאין אומרים בשבת אחצ"ה 'א גוט שבת', ואין נראה שיהיה הטעם עפי' המבואר במדרש שבשבת בעת מנחה מתו משה יוסף ודוד. תשובה – אין זה מנהג מקובל, ועיין או"ח סוס"י רצב.

(שו"ת שבט הלוי - ח"י סי' כו)

טהורים יירשוה ויקדשוה / מעשי צדיקים

ועל מנחת"ם יקדישו את שמך

סיפר הרה"ח ר' יוסף לייב ווייס ז"ל, שגם הוא היה בתוך הגולה בטרעזינשטאט, כי בהגיע רביה"ק בעל ברך משה זללה"ה להמחנה [בסוף במלחמה אחרי שהלכו יחף יותר מב' שבועות (הוספת הרה"צ מהר"ש בראך ז"ל)], היה בשב"ק לעת רעוא דרעוין. ומיד בהגיע רבינו לשם, חיפש לו מקום נקי שיוכל להתפלל מנחה, ואכן מצא לו מקום ועפ"י דיבורו המה נאספים, עוד יראי ה' אשר בתוך הגולה, התפללו מנחה בציבור, ועל מנוחתו הקדיש את שמו הגדול בקדושה משולשת ברוב עם הדרת מלך.

והנה בגמר התפילה ניגש הרה"ח הנ"ל לרבינו ונתן לו שלום והחזיר לו שלום, ואמר לו רבינו שאכזתוך כדי דיבור שגברה עליו הרעבון עד כלות הנפש. ואמר לרבינו שאכן יש לו ברשותו שתי תפוחי אדמה, וימתין עד מוצאי שבת ויבשלם ויתן לו להחיות נפשו. ענה לו רבינו שמרגיש בנפשו שתקפה עליו חולשה נוראה עד שכי בנפשו הוא ולא יוכל להמתין על מוצ"ש, ואכאכן הביא לרבינו הקארטאפיל בעודם חיים, ובירך עליהם רבינו ואכלם כמו שהם והיההחזיק הרה"ח הנ"ל לעצמו לזכות שזכה להחיות נפש צדיק בעת סכנה ר"ל. ויצא בהם סעודת רעוא דרעוין.

ובאמת אמרו, דמסיפור זה נראה רוממות מעלותיו בקודש, דהלא היה דברי אמת ניכרין שהיה ממש במצב של פיקוח נפש, ובהתירו לעצמו לבקש התפו"א בעודם חיים, ואכן אכלם כמו שהם, כי באמת שיער בנפשו כי היה נוגע בנפשו, אך בכל זאת שעה קלה מקודם - באספו מנין מישראל לתפילת מנחה - לא שם לבו לזאת, ונמצא שבמסירות נפש ממש אחז צדיק דרכו שלא לבטל תפילת נחה דשב"ק וקדושה בציבור להמליכו ולייחדו, ועל קדושת שבת הקדיש את שמו באהבה כלולה.

למנחה למצחא

הגה"ק מסיגוט (מרן בעל עצי חיים) ז"ל סיפר כי בהיותו פעם בשינאווא, הלך לפוש בשב"ק אחצ"ה, וכשנתעורר היה כבר חושך, וחשב שכבר איחר תפלת מנחה, וכבר אחרי הבדלה, וכשנכנס לביהמ"ד שמע שאומרים שהרבי עומד להכנס לתפלת מנחה.

רביה"ק (בעל דברי יחזקאל משינאווא) ז"ל אמר, שמקובל מצדיקים שיש ענין להתפלל מנחה בשב"ק בשעה שאם אדם מישראל יעשה מלאכה, לא יהיה חילול שבת ודאי. וכן סיפר הרה"ק מנאסאד זללה"ה שבשינאווא היו צריכין להאיר לתוך הביהמ"ד בנרות מאחורי החלון, כדי שיוכלו להתפלל מנחה בשב"ק.

(רביה"ק משינאווא - השלמות עמ' תש"צ)

בהאי רצון אסתלק משה

"מנהג אבותיו הקדושים, מרן הישמח משה זי"ע ובני בניו אחריו, אשר לא השתמשו בסעודה שלישית בכלי כסף, וצלוחית היין והכוס היו של זכוכית, והפמוטים שהכניסו בהם הנרות היו של מין מתכות, לזכר הסתלקותו של משה רבינו ע"ה אשר היתה בשבת קודש לעת ערב. וסיפר רבינו (בעל ברך משה ז"ע) שבעיר סיגוט הדליקו עד המלחמה בכל שבת קודש בסעודה שלישית באותם הפמוטים שהדליקו הנרות אצל מרן הישמח משה, והיה פמוט בת חמש נרות ממין מתכות".

(אלה מסעי עמוד קכז)

לעילוי נשמת

הרבני החסיד הנעלה
מציל ומושיען של ישראל רבות בשנים

מוה"ר **חיים יעקב**

ב"ר יצחק מנחם

זופניק ז"ל

נלב"ע י"ג תמוז
שנת תשע"ה לפ"ק

היארצייט חל ביום ו' ערש"ק פ' בלק

ת.נ.צ.ב.ה.

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

שיחה במסיבת שבע ברכות
לרגל שמחת נישואי נכד כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א
בן חדב"נ הגה"צ רבי ברוך טייטלבוים שליט"א
רב ביהמ"ד 'ברך משה' בקרית יואל יע"א

יחד עם הנגידים החשובים קרואי מועד אנשי שם הע"י
השותפים בהקמת בנין האדיר דקהלתינו ומוסדותי' הק' בעיה"ק ירושלים ת"ו

בבית כ"ק רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ד' פרשת וירא תשפ"ד לפ"ק

הנגידים החשובים שיחי' הנאספים בשמחת השבע ברכות נתכבדו במתנה של קונטרס נאה עם כמה כתבי יד יקרי ערך מגאונים וצדיקים נ"ע, ונתכבד הרה"ג ר' שלמה שבתי קעסטנבוים שליט"א למסור כמה פרטים אודות הכת"י, ועל איזה מערכה או תקופה בקורות עם ישראל נערכה המכתבים הללו, ובמיוחד להציע כמה שאלות לפני מרן רבינו שליט"א בפרטי הענינים הנוגעים לכתבים הללו.

הרה"ג רבי שלמה שבתי קעסטנבוים שליט"א: בהורמנא דמלכא כ"ק מרן רבינו שליט"א, בראש וראשון א ברכת מזל טוב פארן רבין זאל זיין געזונט, דער אויבערשטער העלפט ברוך ה' מדי שבוע בשבוע, דער רבי מאכט שמחות איין אייניקל נאכן צווייטן, בית צדיקים יעמוד, מ'שטעלט אויף דורות נאמנים פון ערליכע אידן, וואס ווערט ווייטער נמשך מאבותינו ורבותינו הק' זכותם יגן עלינו.

אונז האמיר אוועק געשטעלט א שטיקל רעיון היינט לכבוד השמחה, קודם בראש וראשון דארף מיר זיך באדאנקן פאר ידידינו הנגידים הנכבדים, ר' אברהם יהודא מאנדל זאל זיין געזונט, און ר' אברהם בראך נרו יאיר וואס זיי האבן צוגעשטעלט דא די היסטארישע אינטערעסאנטע כתבי ידות לכבוד די שמחה וואס מיר ווילן היינט אביסל זיך מתבונן זיין און עוסק זיין דערין, ווי יעדער זעהט דא דעם שיינעם קונטרס וואס מ'האט יעצט אויסגעטיילט פארן עולם דא, לכבוד העם הנאספים,[1] און אוודאי כמובן ווילן מיר האבן די זכיה צו

---

1 העתק משער הקונטרס של הכתבי ידות הנ"ל:

הערן פון רבינו שליט"א אביסל איבער די ענינים, אויף די פארשידענע כתבי ידות וואס מיר האבן דא אראפ געברענגט.[2]

אונז האמיר בעיקר אויסגעקליבן כתבי ידות וואס האט א שייכות מיט אסאך ענינים וואס אבותינו ורבותינו הק' האבן געהאט אין דעם א מהלך, און עם נעמט ארום אסאך יארן וואס רבותינו הקדושים נבג"מ האבן עוסק געווען אין דעם.

די ערשטע זאך וועלן מיר אהנהייבן וואס מיר דארפן פראבירן צו הערן פון רבינו שליט"א אביסל איבער די ענינים, מיר ווייסן דאך אז אונז זעמיר אפשטאמיגע פון אונגארישע אידן, אונזערע רבי'ם די תלמידי החתם סופר און די תלמידים פון די תלמידי החתם סופר, די אלע וואס זענען געגאנגן אינעם דרך החתם סופר, ווי דער ייטב לב און נאכדעם דער קדושת יו"ט, האבן געהאט א גרויסן עסק איבער דעם טיילונג וואס איז געווען פאר צוויי הונדערט יאר לערך, עם גייט צוריק צו א לאנגער תקופה, און די טיילונג האט מיטגעברענגט מיט זיך אסאך מערכות, עם האט געהאט אסאך שלבים און פרטים אין דעם ענין ווי אזוי דער טיילונג האט זיך אהנגעהויבן.

כידוע די טיילונג איז געמאכט געווארן בעיקר, ס'איז געווען דעמאלטם ווען ס'האט זיך אהנגעהויבן מיט דייטשלאנד, וואו ס'איז געווען דער רעפארם וואו זיי האבן געוואלט אריין ברענגען דעמאלטם שינויים ביי אידן אין כמה ענינים, בתוכם דער נוסח התפילה, זיי האבן משתדל געווען צו פראבירן צו טוישן דער נוסח התפילה, אמונה אין ביאת המשיח, און נאך כמה וכמה ענינים, איינע פון די זאכן איז געווען אז זיי האבן געוואלט ארוים נעמען 'כל נדרי' פון דאוונענען,[3] זיי האבן געוואלט מבטל זיין די ימי תענית, די אלע ד' צומות וואס אידן פאסטן, זיי האבן געוואלט טוישן דעם וועג ווי אזוי אידן האבן התונה ל"ע, ענינים פון חילול שבת וכו'.

---

2 להלן רשימת הכתבי ידות הנ"ל:

מפתח הכתבי ידות

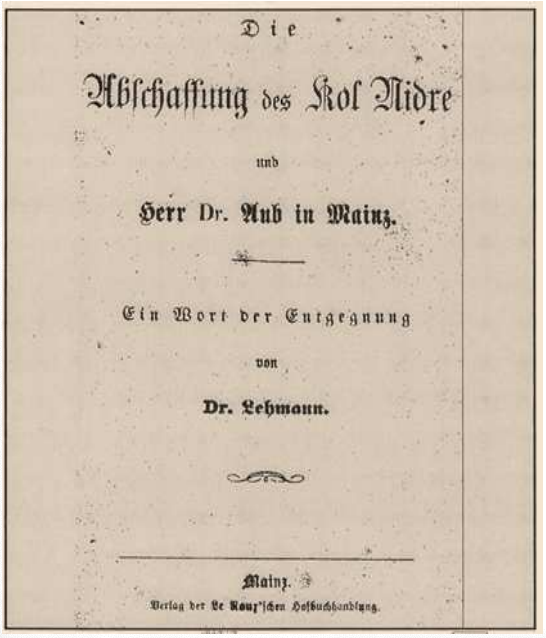
- כתב יד קודש מהגאון הגדול **המהר"ם אש** זצ"ל **לבאראן רוטשילד** ע"ה.
- כתב יד קודש ממרן הגה"ק **הדברי חיים** מצאנז זצ"ל להגאון הגדול בעל **מחנה חיים** זצ"ל.
- כתב יד קודש מהגאון רבי **שמואל בראך** זצ"ל אבד"ק ניר מאדע להגאון הגדול **המהר"ם שיק** זצ"ל.
- כתב יד קודש מהרה"ק רבי **איציקל מוארקא** זצ"ל, והגה"ק **החידושי הרי"ם** זצ"ל ועוד, להשר **משה מאנטיפיורי** ז"ל.
- כתב יד קודש מהרה"ק רבי ר' **זושא** זצ"ל.
- כתב יד קודש מהרה"ק רבי **שלום אליעזר"ל** מראצפערט זצ"ל לרבינו הק' בעל **דברי יואל** זצ"ל.
- כתב יד קודש מהגאון הגדול **הנודע ביהודה** זצ"ל לגאון א' **מגדולי ספרד** זצ"ל

---

3 כידוע שתפילת כל נדרי היו לצנינים בעיני רשעי ישראל, והשתמשו בה להסית את הממלכות והמשלות שהוא כעין מרידה בהממשלות, וכבר בוויכוח הרמב"ן עם הכמרים בשנת ה"א כ"ג כבר מוכר ההסתה נגד תפילה קדושה זו, וכמו כן במשך כל הדורות הסיתו הרשעים כנגדה, ועיין בס' חיי אדם (כלל קמ"ד) שמבהיר ענין התפילה שהיא אינה נגד הגוים, ע"ש.

ועיין בס' שומרי משמרת הקודש (ח"ב עמ' 806) שמעתיק משפת דייטש החלטת אסיפת הרעפארמער הידועה לשימצה בעיר בורנשווייג בשנת תר"ד, וכו מובא שאת תפילת כל 'נדרי בליל יוהכ"פ צריך לבטל, עפ"ל.

אגב, הרב הסופר ר' מאיר לעהמאן זצ"ל רב דק"ק מיינץ הוציא קונטרס מיוחד לבטל דעת הרעפארמער נגד 'תפילת כל נדרי' בליל יום הקדוש, וזהו שער הקונטרס:

Die

Abschaffung des Kol Nidre

und

Herr Dr. Aub in Mainz.

Ein Wort der Entgegnung

von

Dr. Lehmann.

Mainz.

Verlag der Le Roux'schen Hofbuchhandlung.

איז דער ערשטער טרעפט מען אז דער גרויסער גאון דער ערוך לנר זי"ל,[4] וואם האט דעמאלטם צוזאם געזומען אין דייטשלאנד הונדערט און זעכצן רבנים, איז געווען ביי די ערשטע אסיפה דארט, בעיקר רבנים פון דייטשלאנד וואם זענען דארטן געזיצן ביי די אסיפה, און דארט איז געווען צווישן אידן ר' צבי הערש לעהרין און ר' אברהם פרינץ.

רבינו: יא, זיי האבן געדרוקט דעם 'תורת הקנאות'.[5]

הגרש"ש: יא, און דארט איז געווען אסאך בריוון, וואם אין יענע בריוון טרעפן מיר שוין, אז ס'איז געווען אונגארישע רבנים וואם האבן שוין געשריבן בריוון איבער די מערכה.[6]

אבער בפשטות אין אונגארין וויפיל מיר ווייסן האט מען נאכנישט געווואוסט ביז צו דעם כתב יד וואם מיר גייען דא זעהן, אז דעמאלטם האבן שוין די אונגארישע רבנים געהאט א שייכות מיט דעם, דעמאלטם איז געווען אין די שטאט פאקש אן אסיפת הרבנים, וואם ר' מאנדל פרידלאנדער האט דעמאלטם געמאכט,[7] און דעמאלטם איז געווען דער פאקשער רב רבי שרגא פייוויל הורוויץ,[8] ער האט דעמאלטם געמאכט די אסיפה, און ער האט דעמאלטם פראבירט צוזאם צוזעמען אסאך רבנים.[9]

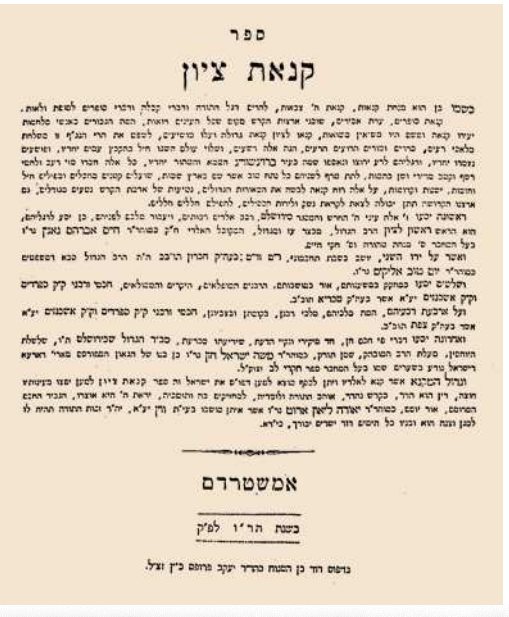
---

4 האגון הגדול רבי יעקב יוקב עטטלינגער ז"ל אבד"ק אלטונא ומנהיגי עדת ישראל בדייטשלאנד, מחבר ספרי ערוך לנר על תלמוד בבלי, מנחת עני עה"ת, ביכורי יעקב על הל' סוכה, שו"ת בנין ציון, ועוד ספרים. נפ' לחה"ה בליל א' דחנוכה שנת תרל"ב לפ"ק.

5 באותו עת כאשר דרך רשעים צלחה, והצליחו המהדשים לכבוש הרבה קהילות בישראל, התעוררו כמה רבנים יראים שלא יכלו לראות כבלע את הקודש וניסו לאגד כל הרבנים החרדים לדבר ד', כדי להתחיל במלחמה מאוחדת נגד המהרסים, הם היו בעצה לאסף אל מקום וועד, הרבה רבנים ביחד, כדי לטכס עצה ותחבולה נגד אבן נגף זו.

ובאותה שעה הזעיקו הני תרי לוחמי מלחמת הקודש, - הלא המה העסקן הנודע הר"ר צבי הירשל לעהרין ז"ל, ואתו עמו הר"ר אליהו אברהם פרינץ ז"ל, מעיר אמסטרדם, - את כל גדולי ישראל שיבואו במכתב גלוי נגד מהרסי הדת שהתאספו בעיר ברוינשווייג בחודש תמוז תר"ד, ואכן כל הרבנים היראים מכל מדינות הקרובים והרחוקים, שלחו אז כתיבה תמה בשפה ברורה להיבדל מהם ומהמונם, חלק קטן מאגרות הללו נדפסו בשעתם בשני קונטרסים הנקובים בשם "תורת הקנאות", ובקונטרס "קנאת ציון".

וזהו שער הקונטרס:

ספר

קנאת ציון

כמסכו בן הוא בחית קנאות, קנאת ה' צבאות, לחרים רגל התורה והרבי קלקל ורבני משרתים לשאת ולאות, קנאת סופרים, עיית אמיתים, שחני אדמות קדש סתם של העניים ויאוש, השה הנגזרים כאשר שלחמות יעיר קנאת ושפה הי בשאון פרשיות, קנאי לנין קנאת גאולת רעלי מרשיעים, לשפם את הרי הנ"א ו שפלתם מלאכי רשע, מרים ומורים הרעים הרעים, הנה אלה רשעים, ושלוי שלום השנו הול בתקנון עמים ישרש, ושחשים נעמדו אחרי, ואנלהים לית יהוה האפיר שפה כעיר בדרקשוהר הטבא והשחור יחדיו, כל אלה חברו סוי רעב ולחמי רשף וקטב מרירי יפן כחנות, לית שרף לשניהם כל טוח טוב אשר שם בארץ שנות, שרעלי קנים בחללים ובשלים חל והחנות, יעשת ושקיעות, על אלה חוז קואה לנטה את האשורות הנוולים, נטיעות של אדמת הקדש נטעים בטולים, גם אויבי השריפה התן יטולה לאות לקראת נשך ולחות הכסלים, לחשלים הללים הללו.

ראשונה יכנו י' אלה עיני ה' החים והסבור סדומלם, רבו אלהים הטובים, ויעבור שלש לפניהם, כן יפע להעלותם, הוא הראש האשון לבין הרב הנחל, מכבר עז ונשגל, הקטכל האדיר ח"ק כמוהר"ר חיים אברהם נאבן נ"ע בעל המחבר מ' טהרת טהורה וס' חקי חיים.

ואבר על ירך השני, יושב בשבת התהנסיו, רם ונשא וכעתיק הכרוב הר"ר הירש הנחל נבא השבשים כמוהר"ר יום טוב אלקים נ"ע.

ושלשים ושנו כמחקק בפשטותם, אשר כשטותם, הרבנים השלאנים, היקרים והמהללים, חכמי וקצני קק כמדרים וקק אשכנזים י"א אשר בעיר"ק סקריא ומ"ב.

ועל ארבעת הכלתם, השה פלטתם, פלני רבק, בקטנתן, וכבניהן, חכמי וקצני קק כמדרים וקק אשכנזים י"א אשר בעיר"ק צפת הנו"כ.

ואחרונה יסכו רבני פי חכם חן, חד מקיני הקי הדשא, פרישיקו מכרשא, כבוד הגחל שכתשלם הי', שלשלת החוסלו, סעלת הרב השוכחל, שכן תורק, כמוהר"ר משה ישראל הק נ"ע בן בב של הגאון המפורסם מארי ראשא דישראל טורע בשערים שמו בכל המחבר מפר תקרי לב ושוע"ל.

ונגזל הכתבנא אשר קנא לאלהיו ויקן לכפר בעדא לשכן דשו"ם את ישראל וה מפר קנאת ציון יפוי בקשוע חצר, רין הוא הדר, כקרם נהדר, אוהב השלות ולפנדות, לחשיקים בה והשוכחים, ישית ה' הוא אוצרו, הנביר הצ"ב הסחום, אור יעמ, כמוהר"ר יאודה ליפמן נ"ע אשר אתו נוסבו בשי"ת ונק יג"א, יהל' ושת השלות תהיה לו לשכן ונשת הוא ובניו כל חימים הוד ישרים יהודך, סילה.

אמשטרדם

בשנת הר"י לפ"ק

נדפס הדר בן השנה כדרך יקר פרומם כ"ק וצל.

6 מטרת כתיבת האיגרות מוזכר בתוך המכתב זעקה שנשלח אז לכל רבני המדינות "וכל אחד ואחד מרום מעלת כבוד תורתכם נ"י, אשר יכתוב תשובתו כאמור, יכול לשלחה אלינו... ובעזה"י נתאמץ להדפיס המכתבים, לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, ויכול להיות שנצוה לעשות העתקה בלשון אשכנזי מתוכן כל התשובות... וגם לאזני המלכים והשרים יבאו הדברים, וידעו כי לא רבנים אמיתיים, כי אם מינים ואפיקורסים הם".

ואכן נדפס באמסטרדם שני קונטרסים בשם "תורת הקנאות", מחברת הראשונה יצא לאור בחודש אדר ראשון תר"ה לפ"ק וכלל בתוכה מכתבים א-ג, מחברת השניה ראה אור בחודש ניסן תר"ה לפ"ק וכלל בתוכה מכתבים יד-לו, בשנת תר"ו יצא לאור קונטרס בשם "קנאת ציון" שכלל בתוכה עוד חמש מכתבים, סך הכל של מ"ב מכתבים.

יצוין שהגיע אז לשלחנו של רצ"ה לעהרין כמה מאות מכתבים בלי גוזמא, ורק חלק קטן מהם נדפסו בקונטרסים הנ"ל, גם מכתבו של מרן הייטב לב קבע לו מקומו במחברת השניה מכתב כ"ז, ולפלא שהמדפיסים שינו את זמן הכתיבה לחודש שבט תר"ה, במקום "יום ב' דר"ח אדר שני [שנת] תר"ה", כפי שמופיע בכת"י [עי' בס' אוצרות הייטב לב עמוד קלד].

7 האגון ר' מאנדעל פריעדלאנדער ז"ל מתלמידי מרן החתם סופר ז"ל, נזכר בשו"ת בנין ציון סי' קנ"ד ועוד, הי' אב"ד ק"ק יערגן יצ"ו.

8 הגה"ק ר' פייבל הורוויץ ז"ל אב"ד ק"ק פאקש וק"ק פאפא, נזכר בשו"ת חת"ס, מהר"י אסאד, אמרי אש ועוד.

9 ענין התלכדות היראים עמדה על הפרק כמה שנים, כפי שנתברר לאחרונה במכתב שכתב הג"ר מאנדל פרידלאנדער (הוא הגביר אשר נתן נפשו בדבר הזה וכתת רגלו מעיר לעיר כדי לקבץ על זה הסכמות והתימות הרבנים היראים), שעיקר יוזם האסיפה היה מרן הישמח משה, ואתו עמו מהר"ם א"ש, והגה"ק ר' פייבל הורוויץ ז"ל אב"ד פאקש ופאפא, אולם בינתיים נפטר הישמ"מ לעלמא דקשוט והדבר נמשך לעוד כמה שנים עד שיצא מכח אל הפועל (וראה באריכות מכלי זה בס' אוצרות ייטב לב).

ס׳איז אן אינטערסאנטע זאך, און טאקע דאס וויל איך פרעגן דעם רבי׳ן זאל זיין געזונט, וויפיל מ׳וויסט דערפון, כ׳האב געזעהן דער זוהן שרייבט אז דער הייליגער ישמח משה האט דעמאלטס געהיסן פאר ר׳ מאנדעל אז ער זאל דעמאלטס מאכן די אסיפה, וויפיל ס׳איז באקאנט ווי ווייט דער הייליגער ישמח משה איז געווען אין די ענינים.

רבינו: דאס זעה איך, דער בריוו דא צווישן די חותמים איז דער ייטב לב נאך אלץ רב פון אוהעל.[10]

הגרש״ש: דאס איז אינטערסאנט, און דאס וויל איך דא ארוים ברענגען, איך מיין אז דאס איז דער איינציגסטער פלאץ – אדער אפשר איז דא נאך איין פלאץ וואס כ׳האב פראבירט צו זוכן – א בריוו וואס דער ייטב לב ווען ער איז נאך רב אין אוהעל זאל ער האבן אונטער געשריבן אויף דעם ענין.

רבינו: ס׳איז דא דער נייער ספר אויפן ייטב לב (אוצרות הייטב לב) וואס ר׳ יעקב שלמה רובינפעלד האט ארוים געגעבן,[11] האט ער דארט א בריוו וואס דער ייטב לב האט געשריבן פון אוהעל, דאס האט געהאט צוטוהן וועגן שיקן געלט פאר צדקת רבי מאיר בעל הנס,[12] צוזאמען מיטן כתב סופר, ער איז פון אוהעל, און ער איז פון פרעשבורג,[13] דארט איז דא בריוון פונעם ייטב לב אלץ אוהעל׳ער רב.[14]

דארטן אין אוצרות ייטב לב ברענגט ער פון דעם ר׳ מאנדל פרידלאנדער, דארט אין די הגהות ברענגט ער עם אראפ.

הגרש״ש: ס׳איז א אינטערסאנטע זאך, וויל מ׳זעהט אז ער ברענגט דארטן די הודעה וואס איז געדרוקט אין א אלטע צייטונג,[15] האב איך געזעהן ווי דער ר׳ מאנדל שרייבט אז דער הייליגער ישמח משה האט אים מזרז געווען צו מאכן די אסיפה פון וואו ס׳איז ארוים געקומען

יצוין שלמעשה במהלך הדברים מעשה שטן הצליח וחל איזה פירוד בין הרבנים היראים, והרבה רבנים לא הגיעו להאסיפה, אולם אין ספק שצעד זה היה בבחינת פינת היסוד לייסוד הארטודוקסיא, ואכמ״ל.

10 המכתב כתוב כולו בכתב יד קדשו של גאון ישראל גדול תלמידי החתם סופר. רבי מאיר א״ש ז״ל הגאב״ד אונגוואר בעל האמרי אש, הכותב בשם כלל רבני אונגארין, והתומים עליו מלבדו עוד עשרה מגדולי חשובי רבני אונגארין בעת ההוא, ביניהם מרן הגה״ק הייטב לב ז״ל בהיותו עוד אב״ד אוהעל כמולא מקום זקינו מרן הגה״ק בעל ישמח משה ז״ל. תאריך ומקום כתיבת המכתב, מופיע בסיומו: ׳נכתב היום יום ה׳ ג׳ תמוז תד״ר לפ״ק, אונגוואר יע״א׳.

מלבד חשיבותו הכללית המיוחדת של המכתב, שהוא כאמור המכתב הראשון של התאספות קבוצת רבני אונגארין נגד עוקרי הדת. מתגלה כאן לראשונה מעמדו המיוחד של מרן הגה״ק בעל הייטב לב זי״ע, כבר בצעירותו בהיותו מכהן ברבנות אוהעל, בהנהגת יהדות אונגארין בכלל, ובפרט בעיני כותב המכתב גדול הדור בעל האמרי א״ש ז״ל. מרן הייטב לב ז״ל הינו צעיר החותמים, כל יתר הרבנים החתומים הינם תלמידי החתם סופר, או זקני הרבנים שעמדו עם החתם סופר בקשרי שו״ת. ולמרות היות מרן הייטב לב ז״ל הצעיר שבחבורה, הוא מהחותמים ראשונה על המכתב.

11 ה״ה הרה״ג ר׳ יעקב שלמה [בן הגאון ר׳ פנחס חיים ז״ל] רובינפעלד שליט״א, מנכדי מרן הייט״ל וממרביצי תורה בקרית יואל יצ״ו, המסדר והמו״ל ספרי אוצרות ייטב לב, אוצרות ישמח משה, דרכי ישמח משה, ועוד.

12 הרבה יש להאריך בסוגית גביית כספי אה״ק בכלל, ועל פעולתיו של היש״מ בפרט, וראה מזה במקצת בספר הגאון הקדוש בעל ישמח משה פרק ״מעות ארץ ישראל״, ומ״ש בס׳ אוצרות ייטב לב בהקדמה לשער יא ״נשיאות ארץ הקודש״, ובהערות המהכימות.

13 עיין באוצרות ייטב לב שם הרבה מכתבים שכתב מרן הייטב לב את הגביר הנודע רבי צבי הירש לעהרן ז״ל מאמסטרדאם אודות מעות ארה״ק.

בין המכתבים שם כותב הגביר הנ״ל אל מרן הייט״ל בזה״ל: ואנא אמינא שביותר יזהרו מזה שלוחי החסידים, כי במדינה שם נראה לי שיש שם עדיין רבנים גדולים בתורה ובקדושה גאונים אב״ד שהם בלב מתנגדים לחסידים, ולהבק״ל [ולהבדיל בין קודש לחול] פריצי בני עמינו המינים ואפקורסים ידוע להם מתנגדים ושונאים שנאת מות לחסידים, א״כ אם יצא שליח חסידים חוץ לתחומו ויקפח טובת הפרושים שזכו כפי הפשרה באותו מקום, יגרום חילול ה׳ אצל הטובים ואצל הרעים ולאו משנת חסידים היא. לכן היותר טוב בעיני הוא שרומכ״ת נר״ו יתאחד בזה עם הגאב״ד דפרעשבורג מוהר״ר אברהם שמואל בנימין נר״ו ויחדשו קביעות הגבולים והתחומים, כמו שעשו מו״ה אבותיהם האונים קדושי עליון נבג״מ זי״ע, ולא יצא איש ממקומו ושום שליח לא יעבור תחומו וגבולו. ועיין שם עוד אריכות בזה בההערות שם.

14 עי׳ בס׳ אוצרות ייטב לב, וז״ל: דוקא כאן באוהעל, התחילה ראשית צמיחת כח המנהיגות של רבינו, ירושת כסאו של הסבא קדישא שהיה ממנהיגי דור הקודם, הביאו בדרך קצרה, שיהא מעורב בכמה ענינים מהנהגת הכלל כאחד הגדולים, מהם ענין אסיפת מעות רמבעה״ן לעניי ארץ ישראל, אשר בחיים חיותו של הישמח משה היה כל כספי תרומות הסביבה עוברת דרך ידו, ומינה על זה גבאי קודש בכל אתר ואתר ועל פיו ישק כל דבר, ועכשיו לעת פטירתו עבר חזקה זו ליד נכדו הייטב לב, ועד שהוכרח לעזוב עיר רבנותו באוהעל היה פעיל בכל ענינים המסתעפים בסוגיא זו, אשר כידוע מלבד עבודת הקיבוץ והגביה כללה בתוכו הרבה ספיחים וספיחי ספיחים. ואגב אורחא גררה לתוכה כמה ענינים שעמדו על הפרק בארץ ובגולה, שלא היה מקושר דוקא לענין מעות רמבעה״ן.

דעם בריוו,[16] שרייבט ער דארט אז דער ישמח משה האט אים געזאגט, אז ווען די אונגארישע רבנים ווילן צוגיין מיט אזא התלהבות ווי די פושעים גייען צו צו זייערע אסיפות, וואלט מען ווען מער אנגעקומען, אזוי שרייבט ער דארטן בתוך הדברים.

רבינו: אין וועלכן יאר איז דאס געווען?

הגרש"ש: דער ישמח משה איז דאך אוועק אום תר"א, ער שרייבט נישט ווען דאס איז געווען, אבער דאס מוז זיין פון תקצ"ז און ווייטער, ווייל די ערשטע אסיפה איז געווען תקצ"ז, במילא מוז עס זיין אדער תקצ"ח אדער תקצ"ט.

רבינו: דעמאלטס האט דאך דער חתם סופר נאך אויך געלעבט (שהרי נסתלק ביום כ"ה תשרי שנת ת"ר).

הגרש"ש: יא, לכאורה. אבער דעם חתם סופר דערמאנט ער עפעס נישט בכלל לגבי די אסיפה.

יעצט דער בריוו דא, האט דער מהר"ם אש געשריבן, דאס איז כולו כתב ידו פונעם מהר"ם אש,[17] דער כתב יד איז דא אין עמוד 4 פון אונזער קובץ כתבי ידות, וואס מ'האט דא פארטיילט.[18]

רבינו: דאס האט מען געשריבן צום בארון ראטשילד, ר' אנשיל.[19]

15

להלן העתק מהמכתב -עת הנו"נ בכל פרטי הענינים, בימם ההם:

— 545 —

Komitat; Abeles Mayer in Kisser, Poszbyrger Komitat; Arnstein Ahron in Bartfeld, Sároser Komitat; Ajsd Samuel in Koldra. Komorner Komitat; Ajsd Juda in Szetahely, Poszbyrger Komitat; Bárenfeld Jonas in Jsa, Peter Komitat; Benedikt Jesajas in Nagy-Kálló, Szabolcser Komitat; Bichler Jsak in Nagy Jna. Ubaujer Komitat; Blum Abraham in Almás, Komorner Komitat; Bichler Ahron in Jaszberény, (Jazygien); Bichler David in Pápás, Hevesér Komitat; Deutsch David in Balassa-Gyarmat, Neograder Komitat; Diamant Sabbathai in Petschenyedrel, Sároser Komitat; Ehrlich Jakob in Rábrá, Poszbyrger Komitat; Eisenstädter Jude in Szebeny, Unger Komitat; Eisenstädter Menachem in Ungvár, Unger Komitat; Emanuel M. in Réthe, Poszbyrger Komitat; Flaut Philipp in Nagy-Barány, Neutraer Komitat, Fried Ahron in Bonny-Békáthmény, Bihárer Komitat; Fridentha Carl in Beregh, Tolnaer Komitat; Friedmann Simon in Bogha; Fuchs Meir in Gyetd, Poszbyrger Komitat; Glück Jsak in Loczdes, Jemplíner Komitat; Glück M. b. in St. Johann, Poszbyrger Komitat; Grünfeld Ahron in Nagy-Mihály, Bereger Komitat; Gönyberg (Geck in Kaapos Megyer, Szathmárer Komitat; Dr. Hildesheimer Jsrael in Eisenstadt, Oedenburger Komitat; Hirsch Jeel in Ujfalu, Bihárer Comitat; Hönig Josef in Miava, Neutraer Comitat; Horowitz Hermann in Nagy-Bittse, Szathmárer Comitat; Jungwirth Anton in Clinger, Szathmárer Comitat; Julie Propeld in Sobed, Sároser Comitat; Kalisch Berke in Munkács, Bereger Comitat; Karpeles Abraham Sohn in Gicsö, Tolnaer Comitat; Kay Joachim in Dentschdrevg, Oedenburger Komitat; Kohn David in Mezdhod, Trentschiner Komitat; Kuna Leslomon in Kapröncke, Sarospatak Komitat; Landesberger Ahron in Großwardein; Bihárer Comitat; Lichtenstein Jsidor in Sziklós, Ubaujer Komitat; Liebermann Jude in Gjinna, Jemplíner Komitat; Liebermann Kapelmann in Terna, Tolnaer Komitat; Löffler Josef in Bikerdorf, Gyarmer Komitat; Löffler Leopold in Gyenig, Neutraer Komitat; Löw Zeit in Thasz, Szabolcser Comitat; Löw Jeremias in Sátor-Alja-Jhhely, Zemplíner Comitat; Löwinger Moses in Groß-Wagendorf, Poszbyrger Comitat; Mandelbaum Wolf in Szatmárer, Mandelbaum Hermann in Berbo, Neutraer Comitat; Menger Bernhard im (!) Komorner Comitat; Müller Ahron in Bregova, Neutraer Comitat; Müller Nathan in Zhang-Berse, Neutraer Comitat; Mängard Salomon in Mihálydala, Bihárer Comitat; Pantsch Salomon in Tokaad, Mihályfalvaer Comitat; Pascheles Isaac in Galantha, Poszbyrger Comitat; Perles Mayer in Nagy-Károly, Szathmárer Comitat; Perlstein Salomon in Undvad, Zipser Comitat; Pollak Jakob in Hollitsch, Neutraer Comitat; Pörchner A. in Jrenvankchen, Wieselburger Comitat; Rosenberg H. in Lika-Plitsch, Hevesér Comitat; Rosenfeld Mayer in Kátabor, Szabolcser Comitat; Samuel Josef in Nagy-Szöllös, Ugocser Comitat; Schepherd Jakob in St. Georgen, Poszbyrger Comitat; Schick David in Sgeser, Neograder Comitat; Schlesinger David in Pösing, Poszbyrger Comitat; Schneider Joachim in St. Peter, Poszbyrger Comitat; Schneider Samuel Wolf in Pozbyrg; Schneider Philipp in Kácsk, im Hajdukandgisf; Singer Keppelmann in Lofenz, Neograder Comitat; Singer Peter in Palota, Zeipziner Comitat; Schuck Meier in Gyöl, Mármaroser Komitat; Sefer Nathan in Kaschau, Wieselburger Comitat; Sefer Eschmann in Halasi, Klein-Kumanien; Spira Abraham in Homorna, Zemplíner Comitat; Spira Zacharias in Dorogh, Hajdukandgisf; Spiger Joachim in Lak, Somogyer Comitat; Spanitz Jakob in Zalog, Zemplíner Comitat; Tarpert Wolf in Groß-Tepliczan, Neutraer Comit; Teitelbaum Salomon in Mármaroh-Sziget, Mármaroscher Comitat; Tennenbaum Jakob in Lúpa, Zemplíner Comitat; Tennenbaum Wolf in Derpeleth, Hevesér Comitat; Tzentschiner Philipp in Heves; Ullmann David in Lucsenbach, Oedenburger Comitat; Wald Markus in N. Hetmeg (?); Weinberger Hirsch in Margitta, Bihárer Comitat; Weinberger Jsak in Kiskörös, Szabolcser Comitat; Weinberger Pinkas in Jessenitz; Weiß Hirsch in Magyar Lapod; Weiß Josef in Ersau, Hevesér Comitat; Winter Leyer in Stampfen, Poszbyrger Comitat; Wollner Lemel in Nagymegyer; Zwiboner Abraham in Kobersdorf, Oedenburger Comitat.

Wien, den 8. April 1864.

Original-Korrespondenzen.

Wien. (Bet ha-Midrasch.) Samstag, den 19. November, Abends 6 Uhr: Vortrag des Herrn Dr. Jellinek: Charakteristik des jüdischen Stammes nach dem Talmud und den Midraschim.

Lemberg. (Galizische Zustände, Deputationen, Wünsche.) Ihr Sie mein heutiges vom 10. d. M. datirtes Schreiben erhielt, und bevor dasselbe in die Oeffentlichkeit durch diese Blätter gelangt, sind wir die Bürgen pflichtschuldigen Dankes gerne schon mit der Nachricht vorangeeilt, daß sich von hier aus eine Deputation nach Wien begibt, um Sr. Excellenz dem neuernannten Minister der auswärtigen Angelegenheit die Glückwünsche der hiesigen Bevölkerung und den Herrn Staatsminister ihre Bitten bezüglich der Aufhebung einiger Uebelstände zu unterbreiten. Den hiesigen wurden als Mitglieder der Deputation ernählt: Unser sehr verehrter und allgemein beliebter Prediger Herr Dr. Löwenstein. Der im hohen Grade mit den richtigen Ansichten und dem innigen Herzensdrange für unsere Zustände ausgestattet ist. Was Herr Löwenstein als Redner der Kanzel wirkt und stiftet, ist wohl den meisten Ihrer Leser bekannt, da er früher in derselben Eigenschaft in andern Ihnen näher liegenden Gemeinden amtirte und sich seinen ehrenvollen Ruf zu begründen wußte. Aber nicht nur Fleiß und Natur ihm verliehen, nicht die Gaben des Geistes und die Gemeinheit und Uebung, nicht sein umfangreiches gründliches theologisches Wissen hätten es allein vermocht, ihn unter den Umständen, wie sie einmal hier zu Lande in eigenthümlich normalen, die Position zu führen und einen Wirkungskreis zu eröffnen. Was aber an ihm vorzugsweise hervorgehoben werden muß, ist die freisinnige Routine, die klare Einsicht in die Verhältnisse und Bedürfnisse, der praktische Sinn, mit dem er Land und Leute auffaßt und bei wachsam jüdische Gemüth, das ihn bei allen seinen Handlungen leitet. Er hat „Geschick und Ehrenhaftigkeit" zur Devise seiner Amtswaltung erhoben, ist dabei von jener Prinzipienreiterei entfernt, die sich jedem Gegenstand schroff gegenüberstellt und die Opposition auf die Spitze treibt. Sie kennt es, daß die Fortschrittsmänner in ihm den Fahnenträger der Aufklärung, die Conservativen in ihm den berühmten Kämpfer des traditionellen Judenthums und selbst die dem Pietismus ergebenen Chassidäer den treuen Religionsverwandten nicht verkennen. Dr. Löwenstein war also jedenfalls die geeignetste Persönlichkeit als Führer einer Deputation zu dienen, die aus gemischten Elementen besteht. Jedenfalls hat Se. Excellenz der sehr menschenfreundliche Graf Mensdorf, der wirklich die Liebe und Anhänglichkeit der hiesigen Juden im reichen Maße verdient hat, schwerlich Mißfallen in der hiesigen Gemeinde nicht verkannt und sich die Gelegenheit ergriffen, ihm diese Wahrnehmung auszudrücken, welche gewiß als Beweis gelten mag, daß er den israel. Predigern gar Zufriedenheit eingeladen und ihm einen Ehrenplatz zwischen den Honoratioren des Landes angewiesen. Die jüdische Gemeinde erkannte ihrerseits heute dankbar

16

עי' גם בספר אוצרות ישמח משה, מכתב כ', פעולות מרן רבינו הישמח משה ז"ל לטובת האסיפה הנ"ל למען הצלת הדת בארץ אונגארן.

וזלש"ק במכתב הנ"ל: - אחרי שזה כמה ירדו קהלות באונגארן אחורנית על ידי הרבנים [הבאים] מדייטשלאנד, וגם לימוד התורה נזנח מאוד, ומכל קהלות הקודש נשמע קול ענות, על כן החלטנו אנו החתומים מטה אחרי התייעצות בכובד ראש, לאסוף אסיפה מגדולי הרבנים במדינה לתקן תקנה שרק י"ב אנשים מגדולי המדינה יהיו רשאים להסמיך רבנים. ומבקשים אנחנו את הסכמת הרבנים וראשי הקהלה על כך'. [הק' משה טייטלבוים].

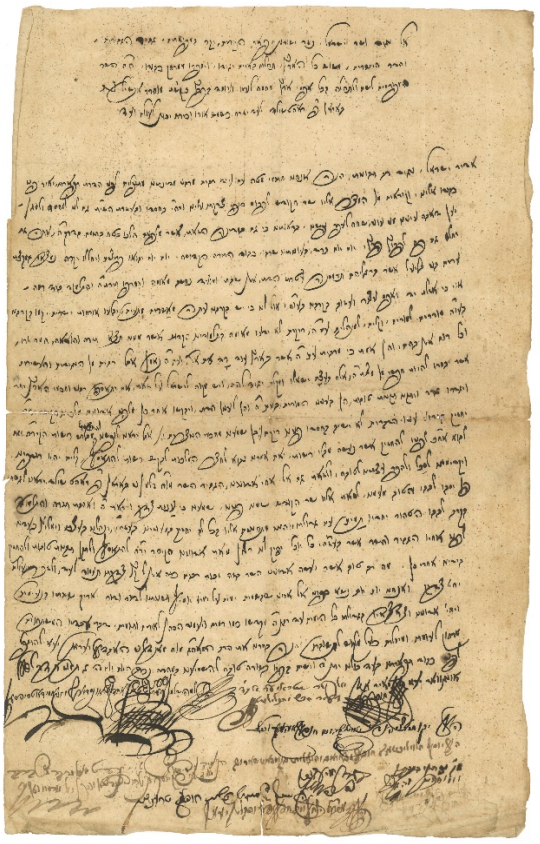
הנוסח נלקח מהצייטונג הנ"ל, והתמו על זה עוד 85 רבנים באותה תקופה.

17

ה"ה הגה"ק מוה"ר מאיר אייגנשטאטער ז"ל אבד"ק אונגוואר יצ"ו מגדולי תלמידי החת"ס ז"ל מח"ס שו"ת אמרי א"ש, וחתנו של הגה"ק ר' דוד דייטש ז"ל אבד"ק יארמוט בעל אוהל דוד, נפטר בשנת תרי"ב.

18

להלן העתק המכתב ההיסטארי:

19

מכתב זה צולם ונעתק בכמה מקומות, ולאחרונה קנה שביתה בספר גנזי יהודה מאוצרו הטוב של ידידינו הנגיד ר' אברהם יהודא מאנדל הי"ו,

הגרש"ש: יא, ווייל ער האט געשריבן אזוי, ער האט פראבירט צו מאכן אן אסיפה, אזן ער האט מורא געהאט אז די חברה וועלן צושטערן די אסיפה, דער בארון ראטשילד האט געהאט פינעף ברודער'ס, האט ער אים געבעטן דעם ראטשילד פון פראנקפורט, אז ער זאל בעטן זיין ברודער ר' זלמן פון וויען זאל שתדל'ן ביים קייסער אז ווען מ'מאכט די אסיפה זאל עם נישט צושטערט ווערן.[20]

יעצט דא קוקט אוים אז ס'איז געווען א שטיקל שייכות צווישן דעם מהר"ם אש מיטן ייטב לב.[21]

עמוד **168**, ונדפס בס' **אוצרות ייטב לב** (שער ד' "מלחמת חובה", וראה שם בהערות).

כאמור מכתב זה נכתבה בכתיבת ידו של הגה"ק מהר"ם א"ש, והוא מכתב גדולי רבני אונגארין הכנה לכינוס רבנים למלחמה נגד הרעפארמער, שהוא בעצם המכתב הכללי הראשון בענין הפירוד מהנעלאגן באונגארין.

המכתב הוא בקשה ופניה של כלל רבני אונגארין להבארון אנשיל ראטשילד מפראנקפורט, בו מבקשים ממנו רבני אונגרין לחשיג רשיון מבית המלך לקיום אסיפת רבנים כדי למחות נגד תעלולי המתחדשים הנעלאגן, ולטכס עצה למלחמה נגדם.

וזהו תוכן המכתב ערוכה במליצת לשון חכמים באופן נפלא, כדלהלן:

"אל נגיד ושר ישראל, נזר ישורון, פאר היקרים, יקר במפוארים, גביר הגבירים, והדר הישרים, משוש כל הארץ, תהלתו באיים יגידו, ויפארו ממרחק כבודו, ה"ה השר המפורסם לשם ולתהילה בכל אפסי ארץ, מחסה לעמו ועומד בפרץ, כקש"ת מוהר"ר אנשיל נ"י בארען פ' ראהטשילד, לעד יזרח כשמש אורו וכירח יכון לעולם ועד, אדיר ישראל, נגיד רב תבונות.

הנה אנחנו חתומי מטה כמו עוד רבים מרבני מדינתינו מתנפלים לפני הדרת תפארתו, יאיר פני כבודו אלינו, וקוראים מן המצר אליו שר הקודש לפרוס כנפי צדקתו עלינו, ויהי' בחסדו ובעזרת השי"ת גם לנו למחסה ולמגן. יען דאבה עינינו מני עוני, שחה לעפר נפשינו, בראותינו כי גם במדינה הזאת, אשר מלפנים הלכו בטח בתומם בדרך ה', עתה גם יחלו גם פה לפרוץ פרץ, יום יום תרד בעוונותינו שרבו כבוד התורה הקדושה, יום יום יבואו פריצים ויחללו קרה, נמצאו במקצת ערינו בני בליעל, אשר ברגליהם תרמסנה עטרת הדת, אין שבת ומועד נחשב מאומה, ויחרפו תורת ה' והתלמוד ביד רמה, אוי כי אולת יד ואפס עצור ועזוב בקרבנו בעו"ה. אוי לנו כי יש בקרבנו עתה מאשרים מתעים, יבלעו ארחות ישרים, קמו בקרבנו בע"ה סוררים למורים, וקלים למנהלים עם ה', ריקים לא ידעו מאומה בתלמודינו הקדוש, אשר ממנו תצא תורה והוראה, המה יורו, וכל רוח אין בהם. והן אמת כי מרבית עם ה' אשר בארץ עוד רד עם אל, ועם ה' נאמן, אבל רבים מן הנגידים והעשירים אשר יבחרו להיות חפשי מן מצוות ה', אלה בעצם ישאלו ומקלם יגיד להם.

ויש מקוה לישראל על זאת, אם יתאספו רבני וחכמי הארץ יחד, ויגדרו גדר ויתקנו תקנות טובות, הן בעניני המורים בעם ה' והן לענין הדת, ויבקשו אחר כן מלפני אדונינו מלכנו הקיסר יר"ה יחזיק בזרוע עוזו הדברות, לא ישיב בחסדו פנינו ריקם [כן שמענו מחכמי הנוצרים].

אבל יראנו לנפשנו להתאסף מבלתי רשות הקיר"ה, וגם לבוא אח"כ לפניו להחזיק אשר נעשה מבלי רשות, ואם אמרנו נבוא לחצר המלכות לבקש רשות להתאסף, קלים יהיו רודפינו, ויקדימונו לסכל להפר עצתינו לטובה..."

---

20 עיי"ש בהמשך מכתב הנ"ל:

"ולזאת גם אל אחי אדוננו, הגביר השר מו"ה זלמן נ"י בארען פ' ראהטשילד, יראנו לגשת פן יסבו לבבו הטוב נעמנו, לזאת אליו שר הקודש שמנו פנינו, שמענו כי ענות צדק ויראת ה' ואהבת תורה והתלמוד בקרב לבבו הטהור יחדיו תמים עם גדולתו.

והנני מתחננים אליו בכל לב, יחזיק במעוזינו בעו"ה, ינהלנו בעצתו, וימליץ בעדנו לפני אחיו הגביר והשר אשר בעו"ה כל יוכל יפיק לנו רצון מאת אדונינו הקיסר יר"ה, להתאמץ ולתקן תקנות טובות ולהחזיק בידינו אחרי כן. מה רב טוב אשר יעשה אדונינו השר בזה, זכות הרבים כזה אין לו קץ צדקתו תעמוד לעד, ולזכר עולם יהיה צדיק.

ואנחנו יום יום נשא כפינו אל אבינו שבשמים ימים על ימיו יוסיף ושנותיו לדור ודור, יאריך שנותיו בנעימים, ויהי אדונינו וצאצאיו בגדולתו כל הימים, עד יבן ה' מקדשו כמו רמים, ויעמוד הכהן לאורים ותומים, דברי עבדיו המשתחוים מרחוק לעומתו, ומייחלים כעל מלקוש לתשובתו.

והנה בחרנו את הרב המאה"ג מו"ה מאנדל נ"י האבד"ק יערגן יע"א להתנפל לפני ככא תפארתו בעד כולנו, יתן ה' וישים בפיו בשורה טובה להשמיענו במהרה.

נכתב היום יום ה' ג' תמוז תד"ר לפ"ק, אונגוואר יע"א.

הק' מאיר א"ש חופק"ק [אונגוואר] הנ"ל, אלעזר שטראסער אב"ד דעיר חדש והגלילות, הק' שלמה זלמן פערלשטיין אב"ד אונסדארף והקאמידאט סיפסעל, הק' יקותיאל יהודה טייטלבוים חופ"ק אויהעל והגליל, הק' יוסף הלוי לייכטאג חוב"ק זבאראב והגלילות בקומידאט שאריש, הצעיר עקיבא שטיינהרט בעל מחבר משביר בר ונכד זכרון יוסף זצ"ל חופ"ק קובין והגליל אראווא, הק' נפתלי במהרי"ל [אב"ד] וואהרין והגליל, בער מיקלאש [אב"ד ס' מיקלאש], הק' ליב פאפער משטאמפע [אב"ד קיצע], הק' יוסף שמואל הלוי חופ"ק טרענטשין, הצעיר אברהם יצחק וו"ב [וויינבערגער] חופק"ק פ"ש [פרייטשאדט] והגליל יע"א".

21 הערצה נפלאה הי' להגה"ק מהר"ם אש אל מרן הייטב לב, כאשר תחזינה עיניכם בשו"ת אמרי אש בהשמטה לחלק אבה"ע, תשובה להייטב לב שביקש הימנו להצטרף בצירופא דרבנן להתיר איש לישא אשה על אשתו, ואחרי שפותח בתוארים נפלאים כותב באמצע דבריו "יסלח נא הדרת גאונו נ"י על כי אחרתי עד כה להשיב מפני כבודו הרמה, וכבוד מחותנו ידיד נפשי האון מוהר"ח מצאנז נ"י... אולם עתה אמרתי יהיה מה אף בדברים מועטים, ארוצה אליו מחמד לבי, לבל אוסיף עוד להראות כמוזלזל בכבודו ח"ו".

עם איז דא א מעשה אז ער האט אויפגענומען דעם ייטב לב אלץ רב אויך.

רבינו: דער מהר"ם אש האט מספיד געווען דעם ישמח משה. דער מהר"ם אש איז געווען רב אין אונגוואר, אונגוואר איז נישט ווייט פון אוהעל, און דער מהר"ם אש האט געהאט א גוט אויג אויף חסידים, איך האב געהערט עטליכע מעשיות אויף דעם.[22]

דער רבי ר' הערש פון רימנוב איז געווען אמאל אין אונגוואר, און ער איז געווען באזוכן דעם מהר"ם אש, און דער מהר"ם אש, וואס איז געווען פון די גדולי הרבנים פון די אשכנזים בימיו, האט געזעהן אז ער איז א רבי, האט ער אים געפרעגט, קענט איר עפעס לערנען?, זאגט ער, 'איך קען משניות', זאגט ער אים, 'לאזט מיך הערן עפעס א חידוש אויף א משנה', אזוי האט ער געפרעגט דעם רביין ר' הערש.

האט אים דער רבי ר' הערש דעמאלטס געזאגט, די משנה זאגט אין 'איזהו מקומן' 'חטאת הציבור והיחיד, אלו הן חטאת הציבור שעירי ראשי חדשים', האט ער געזאגט, די משנה הייבט אהן 'חטאת הציבור והיחיד', און ער הייבט אהן צו זאגן נאר 'אלו הן חטאת הציבור שעירי ראשי חדשים', ער ענדיגט נישט מיט 'חטאת היחיד', ער זאגט נאר דעם שעיר פון ראש חודש וואס איז בפשטות א קרבן ציבור, ער זאגט נישט וואס איז דאס 'חטאת היחיד'. אזוי פרעגט ער דעם מהר"ם אש.

זאגט ער אים, נו לאזט מיך הערן וואס איר עפעס צו זאגן אויף דעם?, זאגט אים דער רבי ר' הערש, אז די גמרא זאגט (ראש השנה כג:) אז דער אויבערשטער האט ממעט געווען דעם ירח, און ער האט געזאגט הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח, און דאס איז דער שעיר פון ראש חודש, קומט אוים דער חטאת פון ראש חודש דאס איז א חטאת כביכול פארן אויבערשטן, 'חטאת היחיד', מיינט מען 'יחיד' דעם 'יחידו של עולם', און דאס איז שעירי ראשי חדשים, ווייל דער שעיר פון ראש חודש דאס איז א דער חטאת פארן רבונו של עולם, אזוי האט אים דער רבי ר' הערש געזאגט פשט אין די משנה. און עס איז זייער געפעלן פארן מהר"ם אש דער פשט.

ס'איז דא וואס זאגן ער האט געזאגט א פשט אין אן אנדערע משנה, אבער ביי אונז האט מען דערציילט אז ער האט אים געזאגט דעם פשט אויף די משנה.[23]

וראה גם שם בחלק או"ח סימן טז הפותח "עטרת זקנים תפארת בנים, שפתותיו שושנים, ה"ה ידיד ה' וידידי האברך הרבני המופלא ומופלג, חריף ושנון, מוכתר בגימוסין שלשלת היוחסין, כבוד קדושת שמו תפארתו, מהו' זלמן ליב נ"י", תשובה זו נכתבה בחיים חיותו של היש"מ, בעוד היות הייטב לב אברך צעיר לימים.

ועיין בספה"ק ייטב לב פרשת שלח, וז"ל "ואקדים אשר שמעתי מפי קדשו של הגאון מהר"ם אש זלה"ה אבד"ק אונגוואהר".

22 עיי' מה שכ' הגאון מהר"ם א"ש בספרו שו"ת אמרי אש (חאו"ח סי' י"ט) על הרה"ק העטרת צבי מזידיטשוויב זי"ע, וזה לשונו: ...הגאון איש אלקים מו"ה צבי... ומי בדורינו זה אשר ישאהו לבו לדמות את עצמו להרב הגאון רצ"ה...

ועיי' בס' דברים ערבים (מערכת הרה"א מליושנסק) שמביא עובדא נפלאה שהמהר"ם א"ש התחיל לקבל קוויטלעך מחמת שהרה"ק מליסקא הראה לו ד' הנועם אלימלך פרשת קורח, עיי"ש באריכות.

ועיין בהסכמת מרן הק' מצאנז ז"ל לשו"ת 'אמרי אש' שכתב: ...מה אני ליתן הסכמה על ספר מאדם הגדול בענקים, והלא שבחו מלא ארץ וצדקתו ויראתו יביעו כל, וגודל חכמתו ידוע בשער בת רבים, מתשובותיו שנדפסו בחייו וגם תלמידיו רבו גדולי הדור, ומה אנכי להעיד על אשר לא אבוא על תבונתו...

ומאידך אף המהר"ם א"ש העריצו מאוד ומכנהו בתשובות שהשיב לו בכינויים מופלגים, עיי"ש.

23 עיי' בס' אלה מסעי (עמ' קמ"א) שמרן רבינו בעל הברך משה ז"ל סיפר על אם הדרך לעיר רימנוב שהרבי ר' הערש אמר פירוש זה להמהר"ם א"ש.

אך מסופר שם שא' מהנוכחים העיר שמקובל בעולם שהרבי ר' הערש אמר לו פירוש אחר, אבל רבינו השיב שמקובל בידו שהמהר"ם א"ש אמר את הפירוש הנ"ל על המשנה חטאת הציבור המובא לעיל.

ולתועלת הקוראים נביא הגירסא השניה המובא בס' דברים ערבים (פ"ה אות ח) ומסופר שם בזה הלשון: הה"צ ר' מנשה מראפשיץ היה אצל הגאון הקדוש מהר"ם א"ש ז"ל האב"ד אונגוואר, ודיבר עמו דברי תורה, ושאל אותו לאן הוא נוסע אמר לו למרחץ סאבראנץ אצל רבו הקדוש מהר"ץ מרימאנאוו, ושהוא זעירא דמן חברייא מתלמידיו, והנה בא לבשרו כי רבו הה"ק ירצה להיות אצלו ויבוא אצלו, ואח"כ בשוב הרה"ק מרימאנאוו מהמרחץ עבר דרך אונגוואר ובא אצלו, והגאון מהר"ם א"ש כיבדו למאוד, וכיבדו שיאמר דברי תורה, והשיב לו רבינו בזה"ל: פלפול אין אנו יודעין רק קצת אגדה אנו יודעין, מיר האבן ליעב צו טייטשן א פסוק אדער א מאמר חכז"ל, ואמר כי איתא בש"ס (מגילה ז:) אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד. וקשה מאי אשמעינן מתניתין בזה, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב (שמות יב) אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ומה חסר לנו בהמקרא.

רק אפשר הפירוש הוא על פי דאיתא בזוה"ק (יתרו פח:) בכולהו שאר זמנין והגין בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני בהדי, ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני עונשיה סגי וכו', עליה כתיב (מלאכי ב) וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם, ואי איהו בשבתא חדי אע"ג דלא יהיב לאחרא, לא יהבין עליה עונשא וכו'. פרש חגיכם קאמר ולא פרש שבתכם וכו'. וזהו

נאכדעם פרעגט אים דער מהר"ם אש, איך האב געהערט אז איר בעט זיך אויס געלט צו וואונטשן פאר אידן?, דער רבי ר' הערש פלעגט זיך אויסצובעטן סכומים פון געלט,[24] האט ער געפרעגט 'וואם הייסט דאם עפעם אז איר בעט געלט פאר א ברכה?' האט ער אים געזאגט גאנץ פשוט, 'אידן קומען אריין צו מיר בעטן א ברכה, נו, איך קען געבן א ברכה? איך קען דען אנוואונטשן א איד, נאר וואם דען? אז ס'איז ביי מיר נעכטן געווען אן ארימע אלמנה וואם האט א טאכטער א כלה און זי האט נישט מיט וואם איר התונה צו מאכן, דעם אנדערן טאג קומט אריין א איד אז ער דארף א ישועה, בעט איך פון אים געלט, און איך נעם דאם געלט און איך געב עם אוועק פאר די ארימע אלמנה זי זאל קענען התונה מאכן, און איך בעט דעם אויבערשטן אז אינעם זכות וואם דער איד האט געגעבן פאר דעם צווועק זאל דער איד האבן א ברכה און זוכה זיין צו א ישועה, וואם איז דער פעלער וואם איך טוה? איך נעם דען דאם געלט פאר מיר?' אזוי האט ער געזאגט, 'איך נעם פון איינעם און כ'געב פאר'ן צווייטן'. אזוי האט ער זיך פארענטפערט.

וועז ער האט געענדיגט דאם, זאגט אים דער מהר"ם אש, נו אויב אזוי דעמאלטם בעטשט מיך אויך, און ער האט זיך אראפ געבויגן דעם קאפ אז דער רבי ר' הערש זאל אים בענטשן.[25]

דאם איז געווען דער מהר"ם אש, ער איז געווען זייער א גרויסער מענטש,[26] ער איז געווען א תלמיד פונעם חתם סופר, און דער חתם סופר סוף ימיו האט נישט געשריבן אויף אים 'תלמידי', אנדהייב פלעגט ער אים שרייבן אין די תשובות 'תלמידי', שפעטער האט ער אויפגעהערט צו שרייבן 'תלמידי', ווייל ער האט געזאגט ער איז אזוי הויעך געוואקסן אין תורה וקדושה אז איך שעם מיך צו שרייבן אויף אים 'תלמידי'.[27]

כוונת המשנה אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד, בלבד דייקא, אם הוא יוכל להיות אוכל ושותה לבדו מבלי שיתן גם לעניים ואביונים. וקלסיה המהר"ם א"ש מאוד וכיבדו ביתר שאת.

אך מן הענין לציין שבספה"ק נועם מגדים (פר' אמור) מובא ד"ת זו בשם הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפאלי זי"ע, עיי"ש מה שפירש בזה.

24 עיי' בס' בארות המים (פר' תרומה) שהרבי ר' הערש ביקש פע"א סכום גדול מכפרי א', וחתנו של הרה"ק עיכב שלא יבקש ממנו סכום גדול יען כי הוא עני מרוד, והלה הפסיד כל רכושו והגיע להתאונן בפני הרה"ק, והוא קרא לחתנו ואמר לו: עד מתי לא תדע ותבין כוונת השם יתעלה באמרו למשה רבינו ע"ה ויקחו לי תרומה (שמות כה ג), ולא אמר ויתנו לי, רק דע טעמו הוא, כי השם יתעלה למד להצדיק משה רבינו ע"ה, כי למען להסב טובה לאיש מישראל שלא יהיה מדת הדין מתוחה עליו, אזי יקח ממנו כופר נפשו בזרוע וביד חזקה, וזהו ויקחו לי תרומה, עכ"ד.

25 וראוי להעתיק עוד פרטים מאותו הביקור. - עיי' בס' דרכי הישר והטוב, וז"ל: שמעתי מאא"ז זצ"ל הרה"ק ר' צבי הירש מליסקא שהרב הקדוש הרבי ר' הירש זצ"ל היה פעם אחת במרחץ סאבראנץ יצ"ו, והלך לק"ק אונגוואר לקבל פני הרב הגאון הצדיק מו"ה מאיר א"ש זצ"ל, והיו מדברים אז שונות בהאי קבלת פנים זה בכה וזה בכה.

ושאל אא"ז זצ"ל מהרב הגאון הצדיק מו"ה מנחם א"ש זצ"ל שהוא היה בבית אביו מהר"ם א"ש בשעת קבלת פנים הזאת שיאמר לו מה שהיה המדובר בין הני צדיקים בעניני החסידות, ואמר לו הגאון מו"ה מנחם זצ"ל שלא דיברו בענין זה שום דבר, רק זאת שאביו מהר"ם א"ש שאל מהרה"ק זצ"ל שיאמר לו מהו הענין שהוא מברך להאנשים הבאים אליו, ועל זה השיב לו הרה"ק ז"ל, ענין שיש נשמה שהיא מסוגלת לברך את ישראל והברכה מקובלת, ואמר לו המהר"ם א"ש אם כן יברך גם אותי, וברך אותו, ואחר כך הרבין גם הרה"ק את ראשו והמהר"ם א"ש ברך גם כן אותו, עכ"ד.

ועיין בקונטרס מנחם ציון (עמ' נ"ו) וז"ל: סיפר לי זקן אחד שאביו או דודו למד אצל הגאון הקדוש רבי מאיר א"ש האב"ד דק"ק אונגוואר זצ"ל בעל אמרי אש שכאשר היה הרב הקדוש רבי צבי מרימנוב במרחץ סאבראנץ נסע דרך עיר אונגוואר, כדי להיות אצל הגה"ק בעל אמרי אש, וכשנכנס אצלו כיבדו מאוד והראה לו חביבות גדולה והכניסו לחדר חשוב, ובתוך השיחים אמר לו, רימנובער רבי, הנה אומרים עליכם שאתם אומרים רוח הקודש, והלא אמרו חז"ל (יומא ט) משחרב בית המקדש פסקה רוח הקודש מישראל, והשיב לו הרה"ק רבי צבי, פלא עליכם רב מאונגוואר, וכי נבראו עיני האדם לראות גשמיות ואזנים לשמוע גשמיות, הלא עיקר הבריאה היה לראות מראות אלקות, ולשמוע כרוזין דרקיע, וכל זה לא נקרא רוח הקודש, רק בסיבת חטא אדם הראשון וחטא האדם עצמו נתגשם מלראות ולשמוע ברוחניות, ובאם האדם מזכך נשמתו ומקדש עיניו ואזניו אז רואה מראות אלוקים ושומע כרוזין דלעילא, והנאהו מאוד להגאון אלו הדברים, והודה לו על זה.

26 עיי' מה שכ' הגאון מוהר"נ געשטעטנער ז"ל בקונטרס חודש בחודשו (שבט תשס"ז) ...מהר"ם א"ש היה מגדולי הדור באותה תקופה, ודבר פלא הוא שהדברי חיים זי"ע מצאנז שהיה בדורו מביא בספרו בהלכות מקוואות פעמים רבות את דברי מהר"ם א"ש, ומתחשב מאד בדבריו. ובמקום אחד כותב בענין מקוה שהוא עצמו כתב להתירו, אך על כל זה מבואר בחתם סופר ובתשו' מהר"ם א"ש תלמידו ז"ל לפסול מקוה כזו "ואם כן מיהו המיקל נגד הני תרי אריוותא עילאין", וזהו חידוש גדול שהדברי חיים העריץ את המהר"ם א"ש ודימהו יחדיו אל רבו החת"ס, וכינה אותם כשתי אריות עילאין.

27 ויש לציין שבתוך א' השיחים הוסיף רבינו שליט"א לספר המשך הסיפור שהגאון המהר"ם א"ש נהלך מאוד מזה שרבו לא מכנהו בשם 'תלמיד', וכתב לרבו בדרך מליצה שהוא 'זקן ששכח תלמיד'ו', ורבו ענה לו כנ"ל. והוא מובא בס' זכרון יהודה (בהקדמה עמ' ה) ועיי"ש שכתב: ...מרן החת"ס פנה אליו, ואמר לו חס ושלום, לא היתה לי כל כוונה, רק

ער איז געווען אן איידעם ביי רבי דוד דייטש, דער אוהל דוד, ער איז געווען א איש קדוש, ס׳איז דא אין חת״ם אין די תשובות ווי ער שרייבט צו רבי דוד דייטש, שרייבט ער זייער הייליגע לשונות,[28] אין זיין חסכמה אויפן ספר (אוהל דוד) שרייבט דער חתם סופר אויך זייער שטארקע לשונות,[29] און ער איז אינגאנצן געווען עלטער פונעם חתם סופר מיט זעקס אדער זיבן יאר.[30]

עכ״פ, דער מהר״ם אש איז געווען זייער נאנט מיטן ישמח משה אין אוהעל, ער איז געווען פון די מספידים, ער איז געקומען אויף די לויה קיין אוהעל און ער האט אים מספיד געווען בפניו.

בכלל האט דער מהר״ם אש געהאט חסידישע מנהגים אויך, אז מ׳קוקט אין די מנהגים פונעם מהר״ם אש (בספר זכרון יהודה) – זיין זוהן שרייבט די מנהגים – טרעפט מען דארט חסידישע מנהגים.

הגרש״ש: בנוגע דעם שייכות פונעם מהר״ם אש צום רבנות פונעם ייטב לב, איז דא א גירסא אז דער מהר״ם אש איז אנגעקומען שפעט צו די לויה פונעם הייליגן ישמח משה?

אין מהר״ם אש צום סוף אין די תולדות שרייבן זיי אז ער איז אנגעקומען ממש הארט פאר ווען מ׳האט מקבר געווען דעם ישמח משה.

רבינו: דאם וויים איך נישט, נאר ער שטייט אויסגערעכנט צווישן די מספידים, אין תהלה למשה רעכנט ער אויס ווער ס׳האט אלין מספיד געווען דעם ישמח משה, שטייט דארט ׳הרב הגאון מאונגוואר׳, דאם מיינט מען דעם מהר״ם אש.[31]

הגרש״ש: ווייל דארטן ברענגט ער א גירסא, וואס דאם קומט פון די אונגארישע אידן, בשעת – מ׳וועל מיר אריבער גיין צו די סוגיא פון די מחלוקת פון די חסידים אין אוהעל – ברענגט ער דארט א גירסא אז ער האט

לא חפצתי להיות מתכבד בקלון חברו, הרי עלית והתגדלת מעל לראשי, ואין ראוי לומר לך כי אתה תלמידי בגין גודל שיעור קומתך, ע״ש.

אגב, עיין בהקדמת שו״ת רע״א (ה״א) במכתב הגרע״א לבנו המו״ל ״עוד אבקש מבני שי׳ הלא תראה רבים מהשואלים אשר תדע כי למדו בישיבתי וכו׳, אל תכנה את מי מהם בשם תלמיד וכו׳, כי מעודי לא קראתי לאדם תלמיד, כי אמרתי מי יודע מי למד יותר ממני, אף כי עכשיו שרבים מהם גדלו הצליחו בלימודם ועשו פרי״.

אולם עיין בשו״ת ״תרומת הדשן״ (ח״ב סי׳ רל״ז) שכתב ...מה שכתבת מאיזה טעם רגילין העולם לומר זה רבו של זה, בשביל שלמד ממנו זמן אחד תוספות או פירוש, ואפשר שהרב שמע מן התלמיד יותר חידושים ממה ששמע הוא ממנו, אין לדקדק כל כך אחר זה המנהג, כי מנהג אבותינו תורה היא, וקצת ראיה יש לי לזה מתוס׳ דברכות... ע״ש.

28 עי׳ בשו״ת חת״ס חלק חו״מ סי׳ ל׳, וזל״ק: ראיתי דברי פה קדשו גלוי׳ לדרעא ונפל נהורא... ואנא חביבי׳ עלי מילי דרב מורי הגאון נ״י...עי״ש.

29 עי׳ לשו״ק שם: ... אותו צדיק קדוש ישראל גאון עולם ... ראיתי בתוכו דברים נפלאים מסולאים בפז ... אשרינו אם זכינו לשיחותו ולאורו ... וזכות הצדיק יעמוד לנו להגן בעדינו מכל רע, ולברך את בית ישראל מברכת ה׳.

30 הגה״ק רבי דוד דייטש ז״ל נולד בחודש מרחשון שנת תקט״ו לפ״ק, ומרן החת״ס ז״ל נולד בחודש תשרי שנת תקכ״ג לפ״ק.

31 עיי״ש בתהלה למשה שכ׳ בזה״ל, ״ונתאספו הגאונים מאונגוואר [המהר״ם א״ש זצ״ל], וטשעטשעוויץ [מחותנו ר׳ מאיר כהנא הנ״ל], וטאלטשאווא [מחותנו הרה״ק ר׳ משה דוד אשכנזי זצ״ל חותנו של הייט״ל], וסאבראנץ [יתכן הכוונה להרה״ק מרימנוב שהי׳ אז במרחץ סאבראנץ], ומרן הגאון הקדוש מצאנץ [מחותנו הדברי חיים זצ״ל]״

ובספר הגה״ק בעל יש״מ (עמוד שטנ הערה י) מעלה תימה שבספר תולדות אנשי מופת (חלק עשרת יהושע אות כ) מובא מה שסיפר הג״ר יהושע העשיל הכהן פריעד זצ״ל אבד״ק קאפיש מתלמידי המהר״ם אש זצ״ל, שעל פי מקרה נתעכבה השיירה ״ולא יכלו להיות על הלויה״, וצריך בירור.

וראה בס׳ אוצרות הייטב לב שכפי הנראה סדר פטירת היש״מ בתהלה למשה נכתבה עפ״י מכתבו של המעגלי צדק, ואכן שם כתוב ״ומיד שלחו לאונגוואר, ולטשעטשיוויץ, ולטאלשאווא, ולסאבראנץ להרב הגאון מסאנץ״, כלומר ששלחו להודיעם, ובכן אין לקבוע מסמרות מ״ש בתהלה למשה שמהר״ם א״ש היה נוכח שם, ברם ממש״כ שם ״ועשו לו הספד״ משמע שכל אלו הספידו.

ועיי״ש עוד שמביא שמועה אחרת בענין זה מה שנתפרסם לאחרונה בקונטרס רב ליהושע (נדפס בגליון עלי זכרון, עלה ה׳) שנכתבה ע״י נכדו של הג״ר יהושע העשיל הכהן פריעד הנ״ל, ושם באות י״ג מביא, שבחודש אב אותו שנה דהיינו תר״א, הגיע הרה״ק הר״ר הירש מרימנוב למרחץ סאבראנץ, והג״ר יהושע העשיל פריעד שלמד אז בבית מדרשו של הגאון מהר״ם א״ש, הלך לקבל פניו על שב״ק, בהיותו שם שמע על חולשת גופו של מרן הישמח משה והבין שרבו יסע לאוהעל לבקר בבית ריעו הישמח משה, על כן גמר בדעתו לחזור תיכף במוצ״ש לאונגוואר כדי שיוכל ללוות את רבו בדרכו לאוהעל, אולם כשהגיע לאונגוואר לפנות בוקר כבר היה המהר״ם א״ש על הדרך ללוות מטתו של הישמח משה, ולפי״ז רק נתעכבה דרכו של הג״ר יהושע העשיל להגיע אל הלויה, אולם רבו המהר״ם א״ש היה שם, וצריך בירור בכ״ז.

עוד מובא שם בדבר הגעת מרנא הדברי חיים לאוהעל, ראוי לציין שבספר זכרון למשה (י״ל לרגלי יובל שנת המאה להסתלקות מרן החת״ס נאסף ע״י הג״ר יוסף הכהן שוואב״ץ), בהגהה ליד הסכמת הגה״ק מהרי״ץ דושינסקי, כתוב בשם הגה״ק הקול אריה זצ״ל, שמרן הדברי חיים איקלע לאוהעל בעת שהביאו שמה פעם ראשונה למכירה הספר שו״ת חתם סופר חלק יורה דעה, והד״ח לקח ספר אחד בכסף מלא ועיי״ש פרטי הסיפור, ולכאורה היה זה באותו תקופה כי השו״ת חת״ס חיו״ד נדפס לראשונה בשנת תר״א (וע״ע בהקדמת ריי״נ שטערן בחת״ס חלק דברים).

נישט געוואלט ענדיגן דעם הספד ביז מ׳האט אויפגענומען דעם ייטב לב אלין רב.[32]

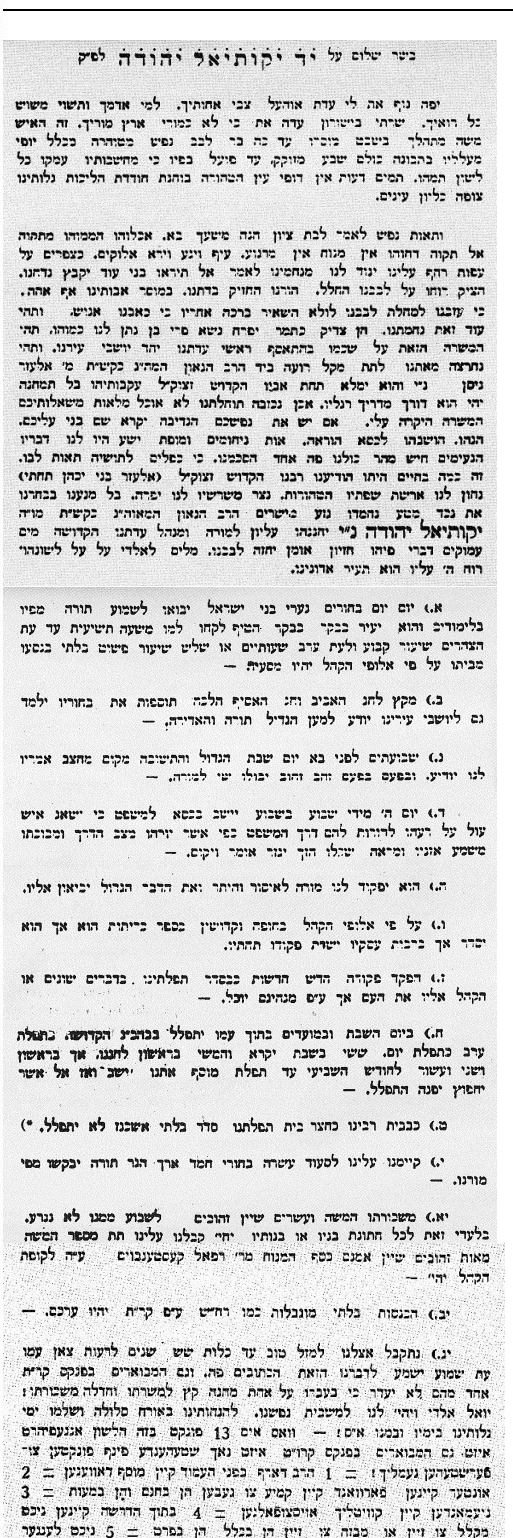
רבינו: עם איז געווען דארט זייער א גרויסע מחלוקה אין אוהעל, אביסל איז באקאנט, דער רבי מענדעלע דעשער (הגה״ק בעמח״ם מעגלי צדק ז״ל) האט דעמאלטס געוואונט אין אוהעל, און ער שרייבט אביסל פון דעם. דעם ישמח משה׳ס זוהן רבי אלעזר ניסן האט נישט געוואלט נעמען דאם רבנות, און דעם ייטב לב האבן זיי שוין נישט געקענט אפזאגן, ווייל מ׳האט געזען אז ס׳גייט נישט מיטן זוהן האט מען פראבירט מיטן איניקל ער זאל ווערן רב. אבער דארט איז אויך געווען שוועריגקייטן, מ׳האט זיך אויסגענומען מיטן ייטב לב זייער שטרענגע תקנות, ער טאר נישט דאווענען פארץ עמוד, ער טאר נישט נעמען קיין קוויטלעך, ער טאר נישט געבן קיין קמיעות, ער טאר נישט זאגן קיין לאנגע דרשות, זייער שארפע פונקטן האבן זיי זיך אויסגענומען,[33] אזוי אז ער האט שוין אפילו נישט געהאט

---

32 כ״ה בס׳ אמרי יושר (דף סט עמוד ד) שעל פי סיבה שנתאחרה השמועה לבא לק״ק אונגוואר נתאחרה דרכו לאוהעל לקראת הלויה ורק הספיק להגיע בעת שהורידו את המטה בטרם סתימת הגולל, השמועה שבני העיר מפקפקים בדבר מיניו של הייטב לב הגיע לאזנו, ועמד שם ולא הרשה לכסות הגלל בעפר... והאריך בהספדו, עד שהסכימו ליתן כתב רבנות לנכדו.

ועי׳ בס׳ אוצרות הייטב לב, שמפקפק בגירסא זו, שהרי כפי העולה ממכתבו של המעגלי צדק נתקבל הרה״ק ר׳ אלעזר ניסן ביום הלויה, ורק לאחר תשעה באב נתכהן הייטב לב, ובס׳ הגה״ק בעל ישמח משה (עמוד שעג הערה י׳) כתב שאולי הספידו אחר כך, ולפי״ז יתכן שהוא שהה שם זמן מה כדי לסייע בדבר הרבנות להייטב לב, והדברים עולים שפיר עם דבריו של המעגלי צדק שנתקבל רק אחרי תשעה באב. רק זאת נדע שהסכמתם שנחלט ע״י ראשי העיר להיכנע ולמנות נצר למשפחת התמרים, ניתן לזקוף במדת מה על זכותם של הרבנים שהגיעו ללוות מטתו של הישמח משה, ובתוכם הגה״ק מהר״ם א״ש שבאו לעזרת אנשי העיר מעריצי וחסידי הישמח משה, ופעלו שעל כסאו לא ישב זר.

33 בס׳ אוצרות ייטב לב-מכתבי קודש, נעתק כתב הרבנות שניתן למרן הייטב לב כאשר עלה לשרת בק״ק אוהעל אחרי פטירת זקינו מרן הישמח משה ז״ל, ואחר שכתבו י״ב סעיפים, הוסיפו עוד סעיף א׳ וז״ל: ״איזט נאך שטעהענדע פינף פונקטען צו פארשטעהען נעמליך?, 1) הרב דארף בפני העמוד קיין מוסף דאוועגען - 2) אונטער קיינען פארוואנד קיין קמיע צו געבען הן בחנם והן במעות - 3) ניעמאנדען קיין קוויטלך אויסצופאלגען - 4) בתוך הדרשה קיינען ניכט מקלל צו זיין או מבזה צו זיין הן בכלל הן בפרט - 5) ניכט לענגער צו דרשנן אלס איין אונד האלב שטונד, בחמשה תנאים אלו גילו ראשי הקהילה את התנגדותם הגדולה לדרכי החסידות - להלן תצלום מכתב הרבנות הנ״ל:

כשר שלום על יד יקותיאל יהודה לפ״ק

יפה נוף את לי עדת אוהעל צבי אחותיך. למי אדמך ותשוי משוש כל הואיך. שיתי בישורון עדה את כי לא במורי ארץ מוריך. זה האיש משה מתהלך בשבתם ביכיהו עד כה בי לבב נפש במחדה בכלל יופי מעליון בהבונה בולם שבע מזקק עד מיעל בציו כי מחשבותיו עמקו כל לשון המהו. המים דעות אין דופי עין ההוד בוחנת תודת הליבות גלותינו צופה בליון עינים.

ותאות נפש לאב־ לבת ציון הנה משיחך בא. אבלותו המכותו מתמיה אל תקוה דחזונו אין מנוח אין מרגיע. עיף וגיע ויגיא אלוקים. בצפרים על עשות רחף עליונו ינוד לנו מנחמינו לאמר אל תיראו בני עוד יקבץ נדחינו. הציק יוחו על לבבנו החלל. הדגנו החזיק בדחנו. במוסר אבותינו אף אתה. כי שבנו למחלה לבבנו לולא השאיר ברכה אחריו כי כאבנו אניש. ותחי עוד ואת נחמתנו. הן צדיק כתמר יפרח נשא סרי בן נתן לנו כמוהו. תחי הכשרה הזאת על שבמו בהתאמץ ראשי עדתנו יהד ויושבי עירנו. ותהי נתרצה מאתנו לתת מקל רועה ביד הרב הגאון המהיר בקישית מי אלעזר ניסן ניי והוא יפלא תחת אבנו הקדוש זציקל עקבותיהו בל תמהגה יחי הוא דורך מדריך רגלו. אבן נגזבה תוהלתנו לא אובל מלאות משאלותיכם המשרה היקרה עלי. אם יש את נפשכם הנדיבה יקרא שם בני עליכם. הנהו. הושבתו לבאה הוראה. אות ניחומים ומופת ישע היו לנו דבריו הנעימים חיש מהר בולנו סה אחד הסכבנו. כי בשלים לתשיבה תאות לבו. זה בכה בתים היתו תודינו רבנו הקדוש יצוקל (אלעזר בני יכהן תחתי) נתון לנו ארשת שפתיו המהודות. נצר משרשיו לנו יפרח. כל מענינו בבתינו את נכד בטבע נהמדו נע בישרים הרב הגאון המאוחיו בקשית מוה **יקותיאל יהודה** ני״ו יחנוהו עליון לתורה ומעהל עדתנו הקדושה מים עמוקים דברי סיהו חיון אומן יהוה לבבנו. מלים לאלדי על על לישונהו רוח ה׳ עליו הוא תעיר אזנינו.

א.) יום יום בחורים נערי בני ישראל יבואו לשמוע תורה מפיו בלימודים והוא יעיר בבקר בבקר השיח לקחו למו משעה תשיעית עד עת הצהרים שיעור קבוע ולעת ערב שעותים או שלש שיעור משיט בלתי בטעו סביהו על פי אלופי הקהל יהיו משעת. —

ב.) מקץ לחג האביב וחג האסיף הלבה תופסות את בחוריו ילמד גם ליושבי עיירנו יודע למען הגדיל תורה והאדירה. —

ג.) שבועתים לפני בא יום שבת הגדול והתשובה מקום מחצב אבריו לנו יודיע. ובפעם בעם הב יהוב יבול שי למורה. —

ד.) יום ה׳ מידי שבוע בשבוע ייטב בכבא למשמש כי ישאג איש עול על דעתו לחזיות להם דרך המשמש בפי אשר יורהו בצב הדרך ובכובתו משמע אזנו ומראה שלבו הוך יגור אומר ויקם. —

ה.) הוא יפקד לנו מורה לאשור והיתר את הדבר הגדול יביאון אליו.

ו.) על פי אלופי הקהל בחופה וקדושין בספר כריתת הוא אך הוא יכתוב אך בביבת עקביו ישוית פקידו תחתיו.

ז.) הפקד פקודה הדש הדשות בבתרי תפלתינו בדברים שונים או הקהל אליו את העם אך עם מנהיגם יחל. —

ח.) ביום השבת ובמועדים בתוך עמו יתפלל בבהיב הקדוש. בתפלת ערב כתפלת יום. שני בשבת יקרא והשני בראשון לחננו. אך בראשון ושני ועשור לחודש השביעי עד תפלת מוסף אתנו ישכב ואז אל אשר יחפוץ יפנה התפלל. —

ט.) כבבית רבינו כחצר בית תפלתנו סדר בלתי אשבנו לא יתפלל. *)

י.) קיימנו עלינו לסעוד עשרה בחורי חמד ארך הגר תורה יבקשו מפי מורנו. —

יא.) משכורתו המשה ועשרים שיין והובים לשבוע מבנו לא נגרע. בלעדי זאת לכל חתונת בניו או בנותיו יחי כבלנו עלינו תת מספר השמה מאות והובים שיין אמנם כסף המנות מר׳ רפאל קעסטענבוים עיה לקופת הקהל יהי׳ —

יב.) הבגדות בלתי מונבלות כמו רחש״ם עם קרית יהיו ערכם. —

יג.) נתקבל אצלנו למזל טוב עד כלות שש שנים להעות צאן עמו את שמוע ישמע לדבריו הזאת הכתובים פה, ונם המבואדים בסנקס קרית אחד מהם לא יעדר כי בעבירו על אחת מהנה קין למשרתו והדלה משבורתו: יואל אלדי ויהי לנו למשבית נפשנו. להנעותינו באוחה סלולה ושלמו יסי נלותינו ביסיו ובמנו אס״ז — וואס איס 13 סנונס בזה הלשון אנעפיהרט איזט נם המבואדים בסנקס קרוש איזט נאך שטעהענדע פינף פונקטען צו פערשטעהען נעמליך? = 1 הרב דארף בפני העמוד קין מוסף דאוועגען = 2 אונטער קיינען פארוואנד קין קמיע צו נעבען הן בחנם והן במעות = 3 ניעמאנדען קין קוויטלך אויסצופאלגען = 4 בתוך הדרשה קיינען ניכט מקלל צו זיין או מבזה צו זיין הן בכלל הן בפרט = 5 ניכט לענגער צו דרשנן אלס איין אונד האלב שטונד.״ דוא ועצענטליכע צאהלונג לדבר הנאון אביד ני׳ פאנגט זיך אן פאן א׳ ראה דהאי שתא תרי״א. —

קיין חשק דאם אנצונעמען. אבער מ׳האט אים געבעטן ער זאל יא אננעמען, ווייל אז נישט וועט אינגאנצן צוגרונד גיין אלעם דארט, האט ער עם אננעמען, און ער האט טאקע געהאט גרויסע רדיפות אין אוהעל, צום סוף האבן די [אנשי דלא מעלי] אים גע׳מסר׳ט פאר די רעגירונג, און מ׳האט אים ארויס געשטעלט מחוץ למדינה, מ׳האט אים איינגעמסר׳ט אז ער איז נישט קיין בירגער אין אונגארין, ער האט נישט קיין רעכט צו זיין דא, האט מען אים פארטריבן מחוץ לגבולות אונגארין.[34]

34 גידוש זו כאב הרבה למרן הייטב לב, ושנים רבות אח״ז עדיין היה רישומו ניכר בלבו, ובענין זה סיפר נכדו רביה״ק בעל דברי יואל ז״ל שעיקר צערו היה שהוכרח לעזוב עיר כהונת הסבא קדישא אשר עבד שם את קונו בקדושה ובטהרה, והרגיש שמקום כזה היה מועיל למדרגותיו.

הנה אין ידוע במדוייק יום עזיבתו של הייטב לב את העיר אוהעל, אך בפנקס הקהילה באוהעל הובא מכתב מהייטב לב מיום כ״ט סיון שנת תר״ז לראשי הקהילה בנוגע למשכורתו, וע״כ משוער שגורש משם בסוף שנת תר״ז, כי בשנת תר״ט כבר הדפיס הייטב לב את הספר ישמח משה וחתם עצמו ׳פה גארליץ.

ויש לציין לדבר הבעל שואל ומשיב שכותב בשו״ת (ח״ב סי׳ י״ט) שהייטב לב אמר על אנשי העיר גארליץ ׳אנשי עירי נעשו לי אכסניא בשעת דחקי׳, ואכן הייטב לב כיהן שם עד שנת תרט״ו שנת הסתלקותו של אביו רבי אלעזר ניסן.

אגב, בס׳ דברים ערבים (אות י״ז) מסופר, שבאותה פרק נסע מרן הייט״ל לראפשיץ לעשות את השבת בצלו של הרה״ק ר׳ אשר׳ל ז״ל, הוא עבר אז דרך עיר דראהביטש מקום מגורי אביו, אבל שהה שם שהייה מועטת כי היה אין בדרכו להגיע למעונו של הרה״ק מראפשיץ, לקבל עצתו וברכתו של אותו צדיק בענין הרדיפות שסבל מאנשי עירו באוהעל, בהיותו בראפשיץ התכבד בכבוד יתירה, ובכל השבת לא אבה הרה״ק להגיד דברי תורה בפניו של מרן הייט״ל, עד שבסעודה שלישית ״אמר דברי תורה על דברי הפרקי אבות, חכם אינו מדבר לפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין״.

ויהי בעת פרידתו שפך לפניו מרן הייט״ל צרת נפשו וסיפר ״כי יש לו רדיפות גדולות באוהעל, ומוכן הוא לנסוע לגארליץ, כי קיבלו אותו שם לרב אב״ד, אמר לו הרב מראפשיץ שלא יזוז מאונגארן, כי גדולה ממתנת לו בקרוב, אבל הוא לא רצה לשמוע לדבריו ונסע לגארליץ״, ע״כ מהמסופר שם.

מסגנון הדברים נראה שהיה זה תיכף לפני עזיבתו את העיר אוהעל, ואין זה מסתבר כלל שלא שמר עצתו של צדיק, אולם כשנחשוב חשבונו של עולם תמצא, שהרה״ק ר׳ אשר נפטר לחיי העולם הבא ערבי פסחים שנת תר״ה, ובאותו פרק עדיין היה מרן הייט״ל נמצא באוהעל בלי ספק, ובכן כששאל מרן הייט״ל בעצתו בעודו בחיים חיותו, בוודאי קיבל דברי הדרכתו, ונשאר בעיר, ורק אחרי פטירתו של הרה״ק מראפשיץ, שגברה הרדיפות והצליחו לגרשו משם על כרחו, אז הגיע לכהונת העיר גארליץ, אין יענע תקופה פארן טיילונג איז נאך אלעם געווען איינם, די ראשי הקהלה דעמאלטם זענען געווען פון אלע סארט מענטשן.

הגרש״ש: דארט איינעם בריוו פון רבי מענדעלע דעעשער איז עפעם משמע אז מ׳האט קודם אויפגענומען רבי אלעזר ניסן אלץ רב?[35]

רבינו: יא, דאם וויל איך אריינסברענגן, דער ישמח משה האט געוואלט מ׳זאל אויפנעמען דעם זוהן רבי אלעזר ניסן, אבער ער האט נישט געוואלט... דארט זעהט מען דאם.[36]

אולם נבואתו של הרה״ק מראפשיץ לא שבה ריקם, והתקיימה במילואה בעת שעלה לכהן על גפי מרומי העיר סיגוט, שם יצא לו מוניטין לשם ולתפארת והיה מפורסם משם בכל המדינה.

35 הרה״ק המעגלי צדק מדעעש כתב לאחיו סדר השתלשלות הסתלקות הישמח משה וכותב אח״כ בענין הרבנות דשם, וז״ל במכתבו:

״...ובאותו יום (שנסתלק הישמח משה) נתקבל הרב דק׳ דראבישט, אבל לא היה במוסכם רק בהכרה, ואחר תשעה באב נתקבל במוסכם כולם להרב אב״ד הרב מסטראפקאף (ה״ה מרן הייט״ל ז״ל), אמנם יען וזה ל״ג שנים בשבת נחמו דרש רבינו הקדוש זצוק״ל הדרשה ראשונה פ״ק, וזה נכדו גם כן נתקבל בזמן הזה ודרש בחריפות ומגידות, והעולם הי׳ נהנים מאוד מדרשותיו, אמנם להיות כי רבים המתפרצים ורצו לבטל את המנין חסידים מחצר בית הכנסת שלא יתפלל הרב עם החסידים רק בבית הכנסת, אז אמר הרב נ״י ביום א׳ שבאופן זה אינו רוצה בשום אופן להיות רב פ״ק לבטל אשר יסד זקנו זצוק״ל, ואחרי שכל הקהלה גם החסידים הפצירו בו כי אם הוא לא יהיה רב כאן מי יבא אחר המלך אשר צוה רבינו הקדוש זצוק״ל ליקח מפרי בטנו, ותהיה העיר כצאן בלא רועה, וגם כ׳ לרימנאב וגם הרב דסאניז הפציר בו מאוד מטעם הנ״ל, אז קבל עליו הרבנות, ומנין החסידים הוא בחצר השני, ועתה נסע הרב לבית, והנה קול רעש מהפוחזים והמוסרים שמסרו בפני הקומידאט על ה׳ ועל משיחו, השי״ת יהיה בעזרנו ויתמו חטאים מן הארץ, וכל האפיקורסים והמוסרים כרגע יאבדו, ויעשה עמנו נסים לטובה״, עיי״ש באריכות.

36 כי לפני פטירת מרן הישמח משה ז״ל בשנת תר״א ביקש מבני הקהילה שיקבלו את בנו לאב״ד דמתא, ואכן הציעו לו הרבנות בעיר אוהעל במקום אביו, אך הוא סירב בדבר וביקש שיקבלו את בנו האב״ד סטראפקוב ה״ה מרן הייטב לב שיכהן בעיר אוהעל, וכן כתוב בנוסח ״כתב הרבנות״ שמסרו אנשי אוהעל לידיו של הייטב לב בזה״ל, ״ותהי נחרצה מאתנו, לתת מקל רועה ביד הרב הגאון המאור הגדול כקש״ת מורינו אלעזר ניסן נ״י והוא ימלא תחת אביו הקדוש זצוק״ל... זה כמה בחיים חיותו הודיענו רבנו הקדוש [הישמח משה] זצוק״ל, אלעזר בני יכהן תחתי... אכן נכזבה תוחלתנו, לא אוכל מלאות משאלותיכם המשרה היקרה עלי, אם יש את נפשכם הנדיבה יקרא שם בני עליהם, הנהו, השבהו לכסא הוראה״.

ועי׳ בס׳ אוצרות הייטב לב, כי יתכן שאחר שסירבו ראשי הקהל בדבר מינוי נכדו הייטב לב, הפציר בם שלכה״פ יושיבו בנו על כסאו, והם לא

*

הגרש"ש: אויף דעם לאמיר אריבער גיין צום אנדערן בריוו – אבער פאר וועמ אונז גייען מיר צו אוהעל, כ'וויל פשוט גיין אין די רייע פון די כתבי ידות, אין עמוד 11, דאם איז א בריוו פון א כתב יד וואם ליגט ביי ר' אברהם [בראך], מ'קען זעהן דא אינעם קובץ, דער כתב יד איז אויף נומער 10 און די העתקה פונעם כתב יד איז נומער 11. דאם איז א בריוו וואם איז נישט אזוי באקאנט, מ'האט דאם אביסל לעצטנס געדרוקט, א בריוו פונעם הייליגן צאנזער רב צום מחנה חיים בנוגע די טיילונג,[37] וועגן די תקנות. ער שרייבט עפעם מורא'דיג שארף דארט ווצריך לקיימם ולחתום עליהם הרבנים והנגידים'.[38]

דאם איז מיר געווען א חידוש אז די נגידים האט מען אויך געדארפט צום אונטער שרייבן אויף די תקנות, און פון וועלכע נגידים רעדט מען דא?

רבינו: אין יעדע שטאט האט מען געדארפט צו זיין א מיטונג פון קהל, א גענעראל פארזאמלונג, און ביי דעם גענעראל פארזאמלונג האט מען געדארפט באשטעטיגן אז קהל נעמט עם אהן אין די שטאטוטן, אז נישט האט דאם נישט געהאט קיין תוקף. פונקט ווי היינט גייט אויך אזוי, דו קענסט מאכן שטאטוטן, ווער נעמט דאם אהן? אז ס'איז דא א מיטונג, א גענעראל פארזאמלונג, און מ'נעמט דאם אהן, דעמאלטס האט עם א תוקף, אין יעדע שטאט האט געדארפט צו זיין אין די קהלות קודם א

יכלו להעיז כל כך נגד רצונו של הישמח משה, ורק למעשה בסוף דבר הסכימו כולם למנות את מרן הייטב לב, עוד יתכן שמש"כ על התמנותו של הה"ק רא"נ ש"לא היה במוסכם רק בהכרה", שהה"ק רא"נ גופא לא הסכים לכתחילה לקבל על עצמו הרבנות דשם, וכמו שכן היה בסופו של יום שהוא בעצמו ביקש מאנשי העיר למסור הכסא ליד בנו וכמ"ש בכתב הרבנות, ולפני עיניו עמדה עיקר רצונו של הסבא קדישא, שדוקא נבדו הייטב לב יכהן תחתיו, ורק הסכים באין ברירה באופן שעל הכסא עכ"פ לא ישב זר, ולפי"ז מה שמתואר בכתב הרבנות עולה בקנה אחד במ"ש המעגלי צדק. ואיך שיהיו פשוט שכ"ז היה נגד רצונם הטוב, ואף שבנוסח כתב הרבנות אין זכר כל שהוא מענין סירובם למנות עליהם רב מיוצאי חלצי הישמח משה, פשוט הוא שאחר שהשלימו עם המציאות תפסו לישנא מעליא, ודי בזה.

37 ה"ה הגה"ק רבי חיים סופר ז"ל אבד"ק יעמרינג, סענפעטער, מונקאטש ופעסט יצ"ו, מח"ס שו"ת מחנה חיים, שערי חיים עה"ת ועוד.

38 וזהו לשון קדשו של מרן הגאון הקדוש מצאנז ז"ל אל הגה"ק בעל המחנה חיים ממונקאטש ז"ל:

בעזה"י ג' פקודי תרל"ב לפ"ק צאנז

החיים והשלום לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם החריף ובקי נ"י [נר ישראל] ע"ה [עמוד הימיני] פ"ה [פטיש החזק] כש"ת [כבוד שמו תפארתו] מו"ה חיים סופר נ"י האבדק"ק מונקאטש יע"א.

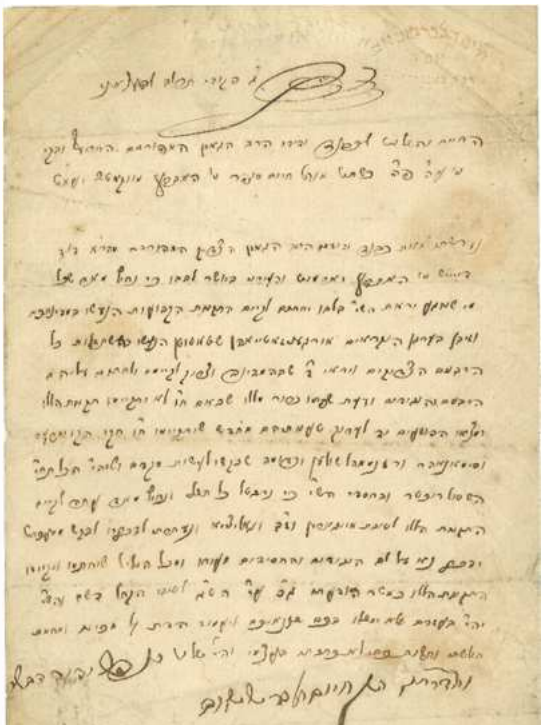
נדרשתי מאת כבוד ידידינו הרב הגאון הצדיק המפורסם מהר"א דוד דייטש נ"י האב"ד יארמוט (מה"ס אוהל דוד) והעירני ביושר לבבו כי נחוץ מאוד שכל מי שנוגע יראת הש"י בלבו יחתום לקיים התקנות הקבועות הנעשו במדינתכם וויבען בערגין הנקראים אורגעניאטייאהן שטאטוטן הנעשו בהשתדלות כל הרבנים הצדיקים ויראי ה' שבהמדינה וצריך לקיימם ולחתום עליהם הרבנים והנגידים.

ודעת שפתיו ברור מללו שבאם ח"ו לא יתקיימו התקנות הללו ימצאו הפושעים יד לערוך טענותיהם מחדש שיתקיימו ח"ו חקי הקאנגרעס וסימאנאהלשולען וכדומה שבקשו לעשות מקדם ושיהיה הכלת ח"י השטולריכטער ובחסדי הש"י כי נתבטל כל הנ"ל ונחוץ מאוד עתה לקיים התקנות הללו לטובת אונגארין וו"ב [וויבען בערגין] ואליציא.

ונעתרתי לדבריו לבקש ממעכ"ת נ"י ידבר נא על לב הנגידים והחסידים מעירו ומכל הגליל שיחתמו ויקיימו התקנות הללו כאשר הודעתי ג"כ ע"י הט"ג [הטעלעגראם] לטובי הקהל דשם והש"י יהי' בעזרם שלא ימשלו בכם שונאיכם ויעמוד הדת על מכונו.

ומחמת חולשתי ותשות כחי לא כתבתי בעצמי והי' שלום כנפש ידידו דבש"ת להדרת"ג, הק' חיים הלברשטאם

להלן העתק המכתב הנ"ל.

געגנעראל פארזאמלונג, און מ׳האט עס געדארפט באשטעטיגן, מ׳האט עס געדארפט אננעמען דארטן, און דעמאלטס האט מען עס איבער געגעבן פאר די רעגירונג, און אזוי האט דאס געהאט א תוקף.[39]

עס איז שווער היינט צו פארשטיין די גאנצע זאך, ווייל אין אמעריקא איז די דעמאקראטיע אזוי געשטעלט אז די רעגירונג האט נישט קיין שייכות מיט די קהילות, עס איז אזוי געבויעט די קאנסטיטוציע אז ס׳איז אפגעטיילט, אבער דארט איז געווען פונקט פארקערט, דארט איז געווען א קהל׳ס מיניסטער, אזוי האט עס געהיסן, די רעגירונג האט פארפיגט אויף די קהילות, די רעגירונג איז געווען בעל בית אויף די קהילות. די גאנצער טיילונג האט זיך פון דעם געמומען, ווייל אז די רעגירונג האט זיך געמומען צו זיין בעל בית אויף די קהילות, נו ווער זאל פירן די קהילות, מ׳קען נישט פון די הויפט שטאט, האט די רעגירונג געזאגט מ׳זאל מאכן א מיטונג, דאס איז געווען דער קאנגרעס, ווי אזוי דאס אידישע פאלק זאל זיך פירן, און די רעגירונג האט דאס באשטעטיגט, יעדער רב איז געווען אויפגענומען פון די רעגירונג, ס׳האט נישט געקענט זיין קיין צוויי רבנים אין א שטאט, פונקט ווי ס׳האט נישט געקענט זיין קיין צוויי מעיאר׳ס אין א שטאט, דער רב איז געווען באשטעטיגט פון די רעגירונג אויף אלע אידישע תושבים פון די שטאט, במילא קומט אוים האט עם געמוזט זיין לויט ווי א רעגירונג פירט זיך.

און אז מ׳רעדט אזוי פון דעם ענין, וועל איך דערציילן א שיינע מעשה וואס איז געווען אין סיגוט.

קודם דארף מען צו פארשטיין, סיגוט איז נאך דעמאלטס געווען אונגארין, היינט איז עס ראמענייע, אבער אין יענע תקופה איז דאס געווען געהעריג א טייל פון אונגארין.

און ווען מ׳האט געמאכט דעם טיילונג אין אונגארין, האט די רעגירונג ארוים געגעבן, ס׳איז אדורך געגאנגען אין פעסט אין פארלאמענט – אזוי ווי דא די קאנגרעס – איז אדורך געגאנגען אזא געזעץ, אז דאס אידישע פאלק איז נישט מעור אחד, ס׳איז דא א טיילונג, ס׳איז דא רעפארמער, און ס׳איז דא ארטאדאקסן, און ס׳איז דא שטאטוסקווא, איז געווארן דרויי. ווער ס׳וויל קען בלייבן שטאטוסקווא (פוסח על שתי הסעיפים..), ווער ס׳וויל קען זיך אפטיילן און ווערן רעפארמער ח״ו, און ווער ס׳וויל קען זיך אפטיילן און ווערן ארטאדאקסן (שומרי תומ״צ כראוי). אזוי האבן זיי געגעבן דריי שטרעבונגען אויפן אידישן פאלק. און דאס האט געמוזט זיין, די אידן פון יעדע שטאט האבן געמוזט געהערן צו איינע פון די דריי קהילות.

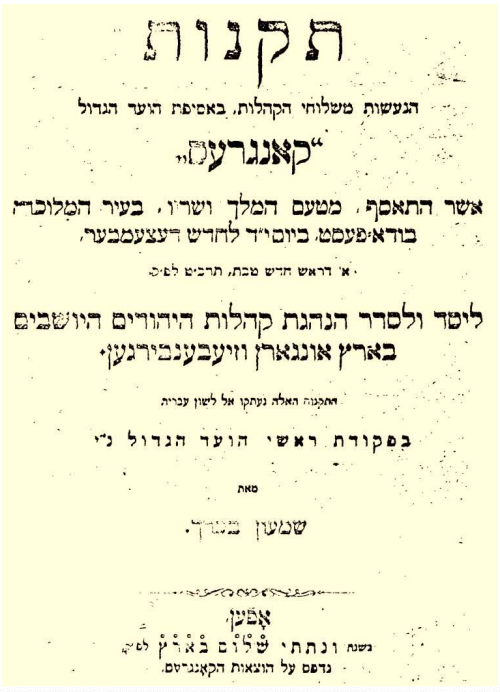
אין אונטערלאנד פון אונגארין איז נישט געווען קיין נעעלאגן, ס׳איז נאר געווען ארטאדאקסן, און אביסל שטאטוסקווא. אין אויבערלאנד איז שוין יא געווען, אין פעסט איז שוין געווען נעעלאגן, אין אזוי אויך אין די אנדערע שטעט. אבער אין אונטערלאנד איז נישט געווען.

אין יעדע שטאט האט מען געדארפט מאכן געגעראל פארזאמלונגען פאר די גאנצע קהילה, און די קהלה האט געדארפט באשטעטיגן וואו מ׳שליסט זיך אהן, און דער מעיאר פון די שטאט האט דאס געדארפט באשטעטיגן, און מ׳האט עם אריין געשיקט קיין פעסט אין ׳הויפט שטאט׳ פון אונגארין, אזוי איז מען געווארן צוגעשטעלט. אזוי איז געווען אין יעדע שטאט, איבעראל איז געווען א געגעראל פארזאמלונג און מ׳האט געשטימט.

אין סיגוט האט דער ייטב לב מתחילה נישט געוואלט זיך אנשליסן. ער האט געהאט א גוטע כוונה, מ׳האט געזאגט אז ער האט געזאגט אז אין מארמאראש ווען דער שוחט

---

39 העתק משער התקנות שנעשו ע״י שלוחי הקהילות באסיפת הועד הגדול "קאנגרעס" בעיר בודאפעסט.

תקנות

הנעשות משלוחי הקהלות, באסיפת הועד הגדול

"קאנגרעס"

אשר התאסף, מטעם המלך ושרו, בעיר המלוכה בודא־פעסט, ביום י״ד לחדש העצעמבער,

א׳ דראש חדש טבת, תרכ״ט לפ״ק.

ליסד ולסדר הנהגת קהלות היהודים היושבים בארץ אונגארן וויעבענבירגען.

התקנה האלה נעתקו אל לשון עברית

בפקודת ראשי הועד הגדול נ״י

מאת

שמעון בענדר.

אפען

נשמת ונתתי שלום בארץ וגו׳

נדפס על הוצאות הקאנגרעס.

וועט גיין שפאצירן מיט'ן ווייב, און ס'וועט זיין א געדודער דערוועגן, און די קאנצעליי וועט אראפ שיקן א קאמיסיע, אזוי האט עם געהייסן, מ'וועט אראפ שיקן דריי אשכנז'ישע רבנים, און די וועלן זאגן 'וואם איז דער פראבלעם... איך גיי אויך... איך טוה אויך אזוי...', ממילא האט דער ייטב לב נישט געוואלט זיי זאלן אים מחייב זיין.[40]

דער מהר"ם שיק האט אים געזאגט, ער זאל יא ארײן גיין, און ער האט ארום געצעגערט ער האט זיך שטארק ארײנגעקלערט צי יא צי ניין, האט אים דער מהר"ם שיק געזאגט אז ער וועט מתחרט זיין פארוואם ער גייט נישט ארײן, און שפעטער האט ער שוין געוואלט אבער ער האט שוין נישט געקענט. ווייל עם זענען געווען אין סיגוט די כהנ'ישע משפחה, און די כהנ'ישע האבן נישט געוואלט, זיי זענען געווען ברוגז, במילא האט ער נישט געהאט די ראשי קהילה, ר' קלמן כהנא איז געווען דער ראש הקהל, און ער האט נישט געוואלט.

איז געווען סוף ימיו פונעם ייטב לב אום תר"מ, בערך אין יענע יארן, האט ער גערופן א גענעראל פארזאמלונג איבער דעם, און ס'האבן זיך אויפגעשטעלט די מחוצפים, זיי האבן געזאגט אונז ווילן מיר נישט, און עם איז געווארן אן איבערקערעניש, מ'האט גערופן פייער לעשער'ס... מ'האט געשטערט די אסיפה. בימים ההם איז שוין אויך געווען מחוצפים.... ס'איז נישט קיין היינטיגע זאך...., עכ"פ ס'איז געווארן פארשטערט די גאנצע אסיפה. דער ייטב לב האט זיך אויפגעשטעלט און איז ארוים געגאנגען פון די אסיפה, ער האט געווייניגט 'כ'האב מיך דאם דערלעבט אויף דער עלטער אז איך קען נישט אײנפירן וואם איך וויל לטובת הקהילה'.[41] ער האט דאם שוין נישט געקענט אויספירן.

בקיצור, איז דא זייער א שיינע מעשה וועלן דער ייטב לב איז נסתלק געווארן, פרייטאג צונאכט'ס איז דער ייטב לב נפטר געווארן, ער האט אנגעזאגט אין די צוואה עטליכע זאכן, קודם אז מ'זאל זיך אנשליסן אין די ארטאדאקסן אין פעסט, אזוי האט דער ייטב לב אויך אנגעזאגט אין די צוואה אז מ'זאל אויפנעמען דעם טעטשער רב – דעם קדושת יו"ט – פאר רב אין סיגוט נאך אים, ער איז נפטר געווארן פרייטאג צונאכט'ס, האט מען אויסגערופן – פון טאטן ז"ל האב איך געהערט אז מ'האט עם געזאגט ביי די לויה, אנדערע זאגן אז מ'האט עם שוין אויסגערופן שבת אין אלע שוהלן, אבער פון טאטן האב איך עם אזוי געהערט וועל איך עם נאכזאגן ווי אזוי כ'האב עם פון אים געהערט – ביי די לויה האט מען אויסגערופן אז מ'גייט פארליינען די צוואה פונעם רב ז"ל, האט מען פארגעלייגט די צוואה אז ער בעט אז סיגוט זאל זיך אנשליסן אין די ארטאדאקסישע קהילה אין פעסט, און מ'זאל אויפנעמען דעם טעטשער רב פאר רב.[42]

---

40 דהיינו כי החסידים במחוז מארמאראש התנהגו יותר בחסידות ובפרומקייט מהיהודים שבאנגארין, ועכ"פ הרבה יותר מהאונגארישע אידן שבמחוזות אויבערלאנד, וע"כ חשש שאין ההנהגות והתקנות שוות לכל, והיא חומרא דאתי לידי קולא כנ"ל.

41 מרן הייטב לב ז"ל עשה פעולות שגם קהילתו עיר ואם בישראל סיגעט יכנס בברית הארטאדאקסן כשאר קהילות קודש, אבל לא עלתה בידו, כי כבר היו אז כמה פושעים ומחללי שבתות שעמדו לשטן לו, וגם כמה אנשים וחסידים שונים תושבי העיר אשר התנגדו לזה מטעמים ונגיעות שונות, בשנתו האחרונה עלי אדמות עשה במסיג"פ כמה אסיפות להקהיל את הקהל לקבל את התקנות, אבל הפריצים עזי הפנים התחצפו נגדו, ועשו להם תקנות אחרות אשר הם נגד התוה"ק, והי' להייטב לב עגמת נפש וצער גדול.

וקודם פטירתו לקח את השטאטוטן (תקנות) שנעשו ע"פ פקודתו והוסיף עליהם בכתב יד קדשו לבקש שיקבלו כולם את השטאטוטן ויכנסו לברית הארטאדאקסין וז"ל:

"השטאטוטן אשר יוצע לפניכם המה עשוים ע"י עושי רצוני לפי דעתי ועצתי כי נכונים באמת וישר, וכל איש אשר יראת ד' נוגע ללבו יכתוב ידו ויסתפח להשטאטוטן אלו כי המה חיל וחומה נשגבה לכלל ישראל ועירינו בפרט, ע"כ אחי וידידי נא ונא בל תעשו אגודות אגודות ומחלוקת, רק כולכם בפה אחד כאיש אחד תקבלו באהבה את השטאטוטן אלו שנתקנו כפי רצוני והתמתי שמי עליהם, אוהבכם הנאמן יקותיאל יודא טייטלבוים".

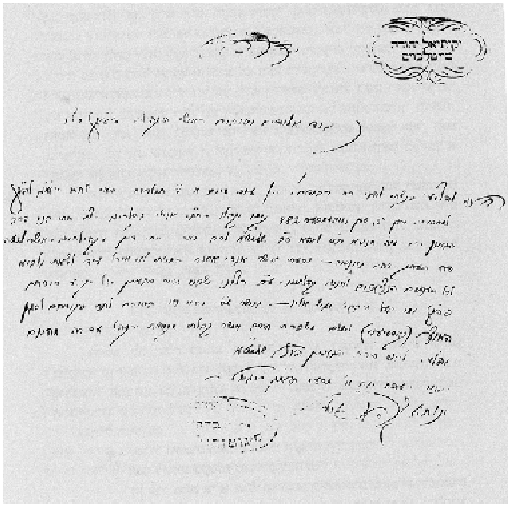
42 להלן מכתב שכתב מרן הייטב לב ז"ל להנהלת הקהילה בסיגוט שבנו מרן הקדושת יו"ט ז"ל ימלא מקומו ברבנות סיגוט עוד בחייו. מכתב זה כתב מרן הגה"ק הייטב לב ז"ל ששה שבועות לפני פטירתו לחיי העוה"ב, ביום כ"ד תמוז תרמ"ג לפ"ק, והיא לו נדפסה בספר אוצרות ייטב לב (מכתב ק"ה), וז"ל המכתב:

"כבוד אלופים וטובים ראשי הקהלה דפה קהלתינו יצ"ו. הנני להציע בקשתי לפני כס כבודם. הן עוד מיום א' פ' תולדות דהאי שתא תרמ"ג לפ"ק ולמספרם (דעם 5סטע נאוועמבער 882) קימו וקבלו בחת"י אנשי קהלתינו יצ"ו את בני הרב הגאון וכו' מו"ה חנניא יו"ט ליפא ט"ב שליט"א לרב ואב בית דין דקהילתינו, כאשר לוטה פה העתק הכתב קאנסוס. וכעת אשר אנכי אסיר במוסרי לא אוכל עוד לצאת ולבוא לכל הענינים הנצרכים לאנשי קהלתינו, ע"כ רצוני שבני הרב הגאון הנ"ל יקבע דירתו פה"ק, ומי בעל דברים יגש אליו. אשר על כן יהא נא בטוכם לתת פקודתם לסגן האוצר (קאסטיר) לשלם משכרת הרב אשר קבלתי

נו, אז ס׳איז געווען ביי די לויה, פארשטייט זיך אז קיינער האט זיך נישט געטרויעט זיך אנצורופן עפעס דערקענן, און שפעטער זענען געגאנגען עטליכע פון די ראשי הקהילה – ר׳ משה ארי׳ פריינד (הצדיק הנגיד רבי משה ארי׳ פריינד ז״ל ראה״ק דק״ק סיגוט בנו של הגה״צ ר׳ יושע מקראלי ואביו של הגה״ק מנאסויד ז״ל) ער איז געווען פון די ראשי הקהילה – און זיי האבן איינגעגעבן אז די לויה דאם איז געווען די געזעראל פארזאמלונג, ווייל ס׳איז דאך טאקע געווען אזוי, אז די גאנצע שטאט איז געווען ביי די לויה, ווער איז נישט געקומען צו די לויה פונעם רב, במילא איז דאם געווען דער געזעראל פארזאמלונג, און מ׳האט דאך דאם פארגעלייגט ביי דעם געזעראל פארזאמלונג, און קיינער האט נישט געזאגט ניין, במילא איז דאם באשטעטיגט געווארן פון רוב קהלה, במילא האט סיגוט געשטימט זיך אנצושליסן אין דעם.[43]

דער געזעץ זאגט אבער, יעדער פארשטייט אזוי, אז מ׳וויל רופן א געזעראל פארזאמלונג, דארף מען א וואך פריער, צי צעהן טאג פריער, ׳פאררופן׳ א געזעראל פארזאמלונג, און ארויפלייגן וואם די אג׳ענדע איז, אזוי גייט עם היינט אויך, מ׳מוז רופן א וואך פריער איינמעלדן וואם דער סדר היום איז. האבן זיי מערער געווען אז דאם האט נישט קיין תוקף,[44] ווייל מ׳האט נישט געפרופן א וואך

מקופת הקהל עד כה מהיום והלאה לבני הרב הגאון הנ״ל שליט״א. והנני בעה״ח יום א׳ מסעי תרמ״ג סיגוט, יקותיאל יהודה ט״ב״.

43 אחר פטירת הייטב לב ז״ל ביום ו׳ אלול תרמ״ג, כאשר עבר הנהגת העיר לידי בנו מרן הקדושת יו״ט, מילא הקדויו״ט את רצו״ק של אביו הק׳ שציוה לפני הסתלקותו, ושלח תיכף את השטאטוטן להממשלה להודיע כי נתקבלו שטאטוטן אלו בעיר סיגעט ונכנסו לחבורת הארטהאדאקסין כשאר ערי וקהילות אונגארין, וביקשו את הממשלה לאשר את התקנות וליתן להם תוקף עפ״י חוקי הממשלה, ראש הלשכה ר׳ יצחק רייך ז״ל תמך בכל כחו את מרן הקדויו״ט, ואף נסע לשבת שירה להסתופף בצל מרן הקדויו״ט.

ואז בעת עריכת השלחן אמר הקדוי״ט פי׳ על הפסוק התיצבו וראו את ישועת ה׳ אשר יעשה לכם היום, אמר דמלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא, ומדרך המלכות כשעושים איזה חק או חותם המלך את שמו על החוק ואחר כמה שבועות יוצא החוק החדש בפועל ומחייב את כולם לציית לזה, משום שלוקח קצת זמן עד שמגיע לכל הפקידים, אבל מאת המלך יוצא החק הרבה זמן טרם שיוצא החוק לפועל, וכמו״כ בדינא דמלכותא שאנו צריכים רחמי ה׳ שהשי״ת יעזור לנו שנשא חן וחסד בעיני המלוכה שיסכימו ויחתמו את הבקשה ששלחנו להם, ואף שעדיין לא נדע את דבר המלוכה בענין זה אבל ישועת ה׳ כהרף עין והקב״ה ברוב רחמיו וחסדיו ישלח לנו עזרו מקודש עוד היום, אף על פי שהדבר לא יגיע לנו רק בעוד זמן מרובה, וזהו פי׳ הפסוק התיצבו וראו את ישועת ה׳ שיהי׳ לנו כאשר יגיע לנו כתב הממשלה בעוד זמן מרובה, אשר יעשה לכם היו״ם, אבל את הישועה יעשה לנו עוד היום, רק אנו צריכים לחכות זמן עד שנראה את הישועה שעשה לנו השי״ת.

והנה כאשר גזר כן הי׳ וביום שביעי של פסח שקורין בו את הפסוק התיצבו וראו את ישועת ה׳ וגו׳, הגיע הידיעה מהממשלה שנתקבלה הצעת הקהילה בסיגעט לטובה לצדו של מרן הקדושת יו״ט זי״ע

[ועי׳ בשו״ת דברי יואל (סי׳ קפ״ד) במכתבי קודש של מרן הגה״ק הקדושת יו״ט ז״ל בענין זה, ועי׳ שם עוד בס׳ נ״ט אות ז׳ ד״ה אמנם, ועי׳ באבני שוהם לכ״ו אב (עמ׳ קי״ט-ק״כ) מה שדיבר בקדשו מרן רביה״ק בעל ברך משה בענין זה].

44 עוד פרטים בזה מצינו במכתב שנשלח אל השר לעניני דת בעיר פעסט ע״י ארבעה חברים בהנהלת הקהילה בסיגוט (נכתב בכתב״ע עניאנלעשע״ג ביום הנ״ל, כ״ד תמוז תרט״ז) שבו מבקשים מהשר שלא ירשה להוציא מכח אל הפועל את דבר ההתמנות הנ״ל, וז״ל (בתירגום משפת הגר):

״אל הוד אוגוסטין טרעפארט, שר לעניני דת וחינוך, בודאפעסט. כאשר הוד מעלתך ביקור במחוז שלנו, הוכרת לקהילות היהודים על החשיבות לשמור על התעודות המאטריקל, והיית מעודד אותם להחדיר את שפת המדינה, לכן הננו מרגישים מחוזק לבקש את התערבותך בענין הנזהון.

הרב דפה [רבי] זלמן טייטלבוים, הוא חולה מסוכן, ועל מנת להבטיח כי ממלא מקומו יהא מישהו שדומה לו - כלומר, אדם שאינו בקי בשפת המדינה, ולא בעל שום פנים אחרת של לימוד או הישג - הוא בחר לממלא מקומו את בנו שהוא כעת רב בקהל טעפט. הוא סידר ע״י התימות בכפי׳, ועוקף את כל תהליכי החוקים וסדרים הקבועים, כדי להכריחו על הקהל ביום ראשון הבא [יולי] 29, מבלי שהוא יפטר עצמו מקודם מתפקיד הרבנות.

אופן הזה הוא נגד החוק בכל המובנים, ובמיוחד לאור התקנות (שטאטוטען) החדשות של הקהילה שנשלחו להלשכה שלך ביאנואר כדי לשמוע חוות דעתך. בזמן שאנחנו מחכים לקבל האישור על התקנות, הננו מתחננים לעזרתך בענין נחוץ הזה, ומבקשים טעלעגראם רשמי

פריער אז מ׳גייט מאכן א געזעראל פארזאמלונג. האט מען געזעגטפערט אז מ׳האט יא געדופן. איז דאך געווארן א מחלוקה צי מ׳האט יא געדופן צי מ׳האט נישט געדופן. און דער מעיאר פון די שטאט ער האט געדארפט באשטעטיגן קיין פעסט און זאגן צי ס׳איז יא געווען אדער ס׳איז נישט געווען.

איז סיגוט איז דאך געווען ר׳ משה ארי׳ פריינד, ער איז געווען פונעם ייטב לב׳ס נאנטע מענטשן, און שפעטער פונעם קדושת יו״ט׳ס מענטשן, איז ער אריבער געגאנגען צום מעיאר און ער האט אים באצאלט אז ער זאל שרייבן א בריוו אז ס׳איז געווען א מיטונג א געזעראל פארזאמלונג, און מ׳האט געדופן א וואך פריער, אלעם וואס ס׳האט געדארפט זיין, אזוי אז ס׳זאל אלעם שטומען, נאכדעם איז ער געגאנגען און האט אונטער געשמירט דעם סעקרעטאר פונעם מעיאר ער זאל אים קומען זאגן שפעטער וואו ס׳האלט, ווייל ער האט פארשטאנען אז פונקט ווי ער שמירט, יענער קען פונקט אזוי שמירן און אפשר נאך בעסער..., יענע האבן געהאט מער געלט.

איין טאג האט דער סעקרעטאר מודיע געווען פאר ר׳ משה ארי׳ אז ס׳טויגט נישט... מ׳האט היינט אפגעשריבן א בריוו קיין פעסט, אז ער פסל׳ט אפ די גאנצע מעשה... קודם האט ער געהאט די אינפארמאציע און ער האט געדארפט האנדלן שנעל דאס צו ראטעווען. האט ער אים באצאלט געלט פאר דעם סעקרעטאר, און אים געזאגט, שיק נישט אוועק דעם בריוו קיין פעסט, ווארט נאך א טאג צוויי ביז ווען כ׳וועל עס קענען מסדר זיין.

ס׳איז געווען אינמיטן די נאכט, צוויי אזייגער ביינאכט, ר׳ משה ארי׳ טוט זיך אהן דעם נאכט העמד, ער טוט זיך אהן אן איבער–זייער אויפן נאכט העמד, און ער גייט אריבער צום מעיאר דארט אין סיגוט, און קלאפט אים אהן אויפן טיהר צוויי אזייגער אויפדערנאכט, ער קלאפט און קלאפט ביז עמיצער איז געקומען עפענען די טיהר, פרעגט ער אים ׳וואם איז? וואם גייט פאר אזוי שפעט׳ זאגט ער, ׳כ׳מוז רעדן דרינגענד צום מעיאר׳, זאגט ער, ׳צום מעיאר יעצט אינמיטן די נאכט? ער שלאפט יעצט!׳, מ׳קען נישט יעצט׳. זאגט אים ר׳ משה ארי׳, ׳דו מוזסט אים אויפוועקן׳. זאגט ער, ׳איך זאל גיין אויפוועקן דעם מעיאר?׳ זאגט ער, ״א, וועק אים אויף, ס׳איז בנפשו, אז נישט שטארבט ער אוועק, טאמער וועקסטו אים נישט אויף זאלסטו וויסן אז זיין לעבן איז אין א סכנה, טאמער וועקסטו אים נישט אויף זאלסטו וויסן איך האב דיר פארדעם געווארנט, און דו וועסט זיין שולדיג, דו וועסט באצאלן דערפאר...׳

נו אז ער זאגט אים אזעלכע זאכן, מ׳האט דאך אים געקענט אין שטאט ר׳ משה ארי׳ן, ער איז געווען אן אנגעזעהענער מענטש, גייט ער אריין צום מעיאר און ער וועקט אים אויף, ער זאגט אים ׳פריינד באטשי איז דא און ער וויל מיט דיר רעדן...׳, איז ער ארוים געקומען צו אים, און ער פרעגט אים וואם איז יעצט געשעהן? זאגט ער, ׳איך וויים נישט, דו וויסט דאך אז אונזער רב איז יעצט געשטארבן, אונז גייען מיר ארוים אויפן ציון און אונז זעמיר מתפלל פאר די גאנצע שטאט און פאר אזא פיינעם מענטש וויי דיר, מ׳איז מתפלל פאר דיר, פאר דיין משפחה, פאר דיין וויב און פאר דיינע קינדער, היינט בין איך אויך געווען אויפן רב׳ס קבר און כ׳האב מתפלל געווען, האב איך דיך אויך מזכיר געווען, נאכדעם האב איך מיך געלייגט שלאפן, און אינמיטן די נאכט ווען כ׳בין געשלאפן האב איך געזעהן דעם רב אין חלום, און דער רב זאגט מיר, ׳דו ביזסט געווען ביי מיר היינט אז איך זאל זעהן מתפלל צו זיין פאר דעם מעיאר, זאגט ער יא, איך גיי אים היינט נאכט דערווערגן...׳ האב איך געפרעגט דעם רבין׳ק, ׳וואם איז געשעהן?׳ זאגט ער, ׳וואם הייסט וואם איז געשעהן? דו וויסט אז ער האט אונטער געשריבן א פאלטשן בריוו...׳.

דער מעיאר איז בלאם געווארן, ווייל קיינער האט דאך נישט געטארט וויסן וואם ער האט אונטער געשריבן, און דא הערט ער אזעלכע ווערטער, ער האט אנגעהויבן צו ציטערן, זאגט ער, ׳וואם זאל איך טוהן? כ׳בין מודה אז איך האב עם געטוהן, אבער כ׳האב עם שוין אווען געשיקט אויך׳, זאגט ער, ׳ניין, דער רבי האט מיר געזאגט אז עס ליגט נאך דארט אין לעדל׳, ער גייט קוקן און ער זעהט אז ס׳ליגט טאקע דארט, ס׳איז נישט אווען געגאנגען, ער האט דאך געוואוסט אז מ׳האט עם געדארפט אווען שיקן, און ער הייבט אהן צו ציטערן הענט און פום.

זאגט אים דער מעיאר, ׳וואם זאל איך טוהן?׳ זאגט ער, ׳צוריים עס!׳, ער נעמט עם און צורייסט עס..., און ער פרעגט אים ׳וואם זאל איך יעצט טוהן?׳, זאגט ער ׳שרייב

שיאסור ההשתלטות על מהלך הבחירות בעירנו, כדי שנוכל להגיע להצפויות שלך בפאטריאטיים ושטאט-מאנשאפט.

אם הזדמנות הזה תהי׳ נחמצת, אז התקדמות הקולטור של היהודים במחוז מארמארוש יהזור כלפני חצי מאה. - הבקשה הצנוע שלנו הגשנו ג״כ להוד מעלת השר הפנים״.

שנעל א נייע בריוו', ער נעמט א פעדער אוו ער שרייבט אויפן פלאץ אז ס'איז געווען א מיטונג, ס'איז געווען א גענעראל פארזאמלונג, מ'האט מודיע געווען בעפאר, ס'איז אלעם געווען וואס עם פעלט זיך אוים, אוו ער זאגט אים, 'דא האסטו דעם בריוו, גיי ארוים אויפן קבר פון דיין רבי'ן אוו זאגט אז כ'האב אלעם געטוהן, ס'איז אלעם וואויל אוו פיין'.

אזוי האט ער געהאט א בריוו, אוו אזוי איז אוועק געגאנגען דער בריוו. אוו זיי די אנדערע האבן דאך נישט געוואוסט וואס דא האט פאסירט, זיי האבן געוואוסט אז ס'גייט אנקומען א פארקערטער בריוו, דערווייל שפעטער איז אנגעקומען אזא בריוו, זענען זיי אריבער געלאפן צום מעיאר אוו געפרעגט וואס איז געשעהן דא? האט ער זיי פארציילט אז דער רבי איז געקומען אין חלום, ער האט זיי פארציילט די גאנצע מעשה..., אזוי איז עם ארוים געקומען די מעשה.

דו פרעגט אין סיגוט ווי אזוי איז געווען די געגעראל פארזאמלונג..., אזוי איז עם געווען אין אלע שטעט....

הגרש"ש: אין דעם בריוו אליינם שרייבט דא דער הייליגער צאנזער רב אז ס'איז געווען אין גאליציע אויך, אוו ס'איז א חידוש, ווייל ער שרייבט דא אינמיטן די בריוו – מ'קען עם זעהן, דאם איז ממש אין פינעף שורות ארויף פון אונטן, מ'קען עם זעהן אינעם כתב יד אויך – 'לטובת אונגארין וויבענבערגן וגאליציע, אז גאליציע האט אויך געדארפט זיין די תקנות.

רבינו: מ'דארף וויסן דעם סדר המדינות ווי אזוי ס'איז געווען. עסטרייך האט שולט געווען אויף אונגארין, זיבענבערגן איז געווען א חלק פון אונגארין, אוו גאליציע איז אויך געווען אונטער עסטרייך. אבער אונגארין האט געמאכט אום תר"ח א רעוואלוציע, אוו די רעוואלוציע איז נישט געלונגען, עס איז געווען צוויי יאר, תר"ח אוו תר"ט איז געווען א אונגארישע רעוואלוציע קעגן עסטרייך, אוו עסטרייך האט געוואונען אוו זיי אונטער געדרוקט,[45] אבער אזוי ווי ס'איז געווען א רעוואלוציע האט עסטרייך מסכים געווען עפעס נאכצוגעבן פאר אונגארין, אוו מ'האט געמאכט אן אטאנאמיע, עפעס זאלן זיי האבן איינענע, לאקאל זאכן זאלן זיי קענען טוהן, נישט קיין גרויסע זאכן אבער קליינע זאכן, איז געווען אן אונגארישער פארלאמענט. במילא די אונגארישע פארלאמענט האט באשטעטיגט די לאקאלע זאכן, א פאם צי געלט דאם איז אלעם געגאנגען דורך די גרויסע לאנד. די זאך צו ס'זאל זיין א טיילונג, דאם איז געווען אין אונגארין, במילא האט עם די אונגארישע פארלאמענט באשטעטיגט, במילא איז עם געווען אויף אונגארין.

גאליציע איז געווען גלייך אונטער וויען, אוו דארט אין וויען האבן זיי עם אויך געוואלט מאכן, רבי שמעון סופר איז געווען אין וויען, אבער אין וויען האבן די פרייע געהאט אזא שטארקן כח אז זיי האבן עם נישט צוגעלאזט. דאם הייסט געוואלט האט מען דארט אויך, דאם איז דער תירוץ, א רצון איז געווען אויף גאליציע אויך, נאר מ'האט עם נישט געקענט אויספירן.

הגרש"ש: אבער דער חידוש איז אז די כהנא'ס האבן דאך געטענה'ט אז כאילו די חסידישע רבי'ם האבן נישט געוואלט דאס, אוו דא זעה איך אין דעם בריוו אז מ'האט יא געוואלט.

רבינו: קוק אריין וועסטו זעהן, דער דברי חיים מיט רבי אייזיק'ל זידיטשויבער זענען אונטער געשריבן אויף די תקנות. די צוויי רבי'ם.[46]

המשך השיחה בשבוע הבא בעז"ה

---

45 יצויין שהקיסער של עסטרייך פראנץ יאזשעף הראשון ביקש את עזרתו של הצאר הרוסי ניקאלייא הראשון שר"י ששלח חייליו לדכא את המרד של אונגארין, וכך ניצחה ממשלת עסטרייך, אבל אז עשו כעין פשרה בין אונגארין לעסטרייך כפי שמתואר למעלה, ורק במלחמת העולם הראשונה ניתקה אונגארין את שלטון של עסטרייך, ונעשו אימפעריע לעצמה.

46 להלן העתיק מנוסח הקול קורא שעליהם חתומים הרבנים ובשולי הירעיה החתמו הרה"ק מצאנז והרה"ק מזידיטשויב בזה"ל:

ליתר תוקף לדברינו הנ"ל בין מן ראשי הפרושים יצ"ו ובין ע"י ראשי החסידים יצ"ו בקשנו גם הסכמת ראשי חסידי ספרדים יצ"ו אשר תלמידיהם שוכנים במדינתינו אונגארן, וז"ל:

"כל הדברים הנ"ל אסורים המה עפ"י הש"ע והפוסקים ואסור לשנות שום מנהג ישראל בבנין בהכנ"ס או באיזה נימוס ומנהג המקובל מאבותינו ומדורות הראשונים והמשנה ידו על התחתונה. הק' חיים האלבערשטאם מצאנז".

"הנני באתי ביהודה ועוד לקרא ליתן תוקף לתורה הק' דת ישראל שיקוים ואסור לשנות ולנטות מדרך התורה הנמסר לנו ממעמד הר סיני וממנהג אבותינו התנאים והאמוראים הק' כמבואר לעיל בהחתימות הרבנים וכל השומע יעשם. כ"ד הק' יצחק אייזיק מזידישוב".

בעזהשי"ת

מודעה ד'

יום ד' לסדר "מראש צורים אראנו" תשפ"ד לפ"ק

מודעה נחוצה

ווי שוין געמאלדן, האבן מיר געמוזט שליסן די רשימת הנוסעים די פארלאפענע וואך, צוליב מאנגל אין אכסניות במשך די זומער וואכן אין די ארטיגע האטעלן און דירות, און עקסטער דער פראבלעם פון קענען מסדר זיין און אויסשטעלן דעם בנין ביהמ"ד אינעם שוהל-הויף, צו האבן גענוג פלעצער לויט דעם גרויסן פארלאנג און רוב המשתתפים.

בס"ד, מיט פארשידענע השתדלות איז אונז געלונגען צו באקומען נאך א מספר פון האטעל צימערן און דירות אין שטאט סיגעט. אזוי אויך איז מען געזיצן מיט ארטיגע קאמפאניס אויף דעם געביט, וואס וועלן בעז"ה אהערשטעלן די היכלים אינעם בנין ביהמ"ד אויפן מאקסימאלסטן אויפן. וואס דאס ערמעגליכט אונז צוריק צו עפענען די רשימה פאר אנשי שלומינו.

די אלע וואס האבן שוין געהאט אריינגערופן זיך איינצושרייבן, ווערן געקאנטאקט אין די יעצטיגע צוויי טאג מטעם די 'ללכת' קאמפאני, און מיר בעטן יעדן מ'זאל אריינשיקן די פרטים תיכף ומיד, בעפאר די רשימה ווערט פול, כדי מ'זאל בעז"ה קענען יעדן מסדר זיין, סיי מיט צימערן און סיי מיט א פלאץ אין ביהמ"ד ביי די סעודות ועריכת השולחנות, עצהיו"ט.

פאראינטערעסירטע מיטצוהאלטן די נסיעה הרוממה, זאלן אריינרופן צו 'ללכת' אויף די ספעציעלע נסיעה נומער: **845.203.4020**, און פון זיי וועט ווערן ארויסגעשיקט א לינק ווי אריינצושיקן די פרטים. **די פלעצער זענען היבש באגרעניצט, און ווערן באשטעטיגט אויפן סדר פון כל הקודם זכה!**

ועד הנסיעה

אהל הקדוש
ציון המצויינת

בית המדרש
"בית פרידא"

מקוה
מפוארה

וסעדו לבכם
"אהל אלכסנדר"

בס"ד

ביה"ח Pataki u. 2, Sátoraljaújhely, 3980 Hungary | שומר 011-36-30-874-2293 | לתרומות והזכרות www.eahel.com 774-310-1281

מודעה חשובה

לרבות השואלים הננו מפרסמים בשער בת רבים

סדרי ההילולא קדישא

של רבינו משה איש האלוקים זיע"א

יום א' פרשת דברים הבעל"ט

בראשות כ"ק רבינו הגה"ק שליט"א

הבאסעם מעיר סיגעט

(לאלו שנרשמו ע"י מפעל 'ללכת')

יגיעו ברצו"ה בשעה 8:30

המקוה שע"י הציון הק'

יהי' מוכן ומזומן לכל הקהל הקודש

זמן שחרית - בשעה 9:15

בבנין ביהמ"ד ע"י הציון הק'

מסיבת לחיים רבתי ומעמד בקשת רחמים

יתקיים בשאטער גדול ע"י הציון הק' בשעה 10:45

עלי' לציון הק' ברב עם בשעה 11:30

ארוחת בוקר בשאטער מיוחד

יהי' מוכן בהרחבה לכל הקהל הקודש

הבאסעם לעיר ניאנז

(לאלו שנרשמו ע"י מפעל 'ללכת')

יסעו ברצו"ה בשעה 1:30 בצהריים

להיפקד בדבר ישועה ורחמים